

Apžvalga

2011 m. vasaris
Nr. 2 (18) (499)

Leidžiama nuo 1889 m.
Atkurta 1989 m., 2009 m.

AFRIKA. REVOLIUCIJOS

AR BRĘSTA
PILIE TINIS
KARAS
RUSIJOJE?
>> 10 p.

PREZIDENTĄ
A. STULGINSKĮ
PRISIMENANT
>> 28 p.

KAIMYNYSTĖS
POLITIKA
TRAUKIA Į ŠILTUS
KRAŠTUS
>> 12 p.

ELP grupė

LIETUVOS PRIPAŽINIMAS 1991 m.

13

24

ŽINGSNIAI PIGESNIŲ DUJŲ LINK

8

D. JUNEVIČIUS: PROTESTŲ EGIPTE INICIATORIAI – IŠSILAVINĖS JAUNIMAS

ES DURYS VERIASI KROATIJAI

18

KUR VISKAS MATUOJAMA ZEBU

37

REAGANO FENOMENAS IR LIETUVA

34

A. RAMONAITĖ: REVOLIUCIJŲ SAVIVALDOJE NEJYKO

21

MEILĖ – TAI PRIŠTARAVIMAS MIRČIAI

27

Turinys

REDAKTORIAUS ŽODIS

4 | Iškalbingas akmenų tylėjimas

APŽVALGOS TEMA

- 3-6 | Revoliucijos arabų šalyse: raida ir priežastys
- 7-8 | Islamo revoliucijų eksportas: kas toliau?
- 8-9 | D. JUNEVIČIUS: Protestų Egipte iniciatoriai – išsilavinęs jaunimas
- 10-12 | Kaukazas: ar bręsta pilietinis karas Rusijoje?
- 12 | Kaimynystės politika traukia į šiltus kraštus
- 13-14 | Tarptautinė padėtis ir Lietuvos pripažinimas 1991 m.
- 14-15 | Laisvė ir jos kūrėjas
- 16-18 | M. Gorbačiovas – Lietuvos bičiulis ar priešas

VIENINGOJI EUROPA

18-19 | ES durys veriasi Kroatijai

ENERGETIKA

19-21 | Elektra iš atsinaujinančių šaltinių: didieji 2010-ųjų projektai

APŽVALGOS AIKŠTELĖ

21-24 | A. RAMONAITĖ: Revoliucijų savivaldoje neįvyko

OIKOS

24-26 | Ryžtingi žingsniai pigesnių dujų link

SIELOŽVALGA

26-27 | Svajonė su įgyvendinimo terminu

PRO MEMORIA

27-28 | Meilė – tai prieštaravimas mirčiai
Pro memoria Justinui Marcinkevičiui

ASMENYBĖS

- 28-31 | Prezidentą Aleksandrą Stulginskį prisimenant
- 31-33 | Sąžiningas prezidentas, sąžiningas ūkininkas
- 34-35 | Reagano fenomenas ir Lietuva

MŪZOS DVELKSMAS

- 36 | Laiškas maldai...
- 36 | Per lauką, per pievą ir upę

KELIONĖS

37-41 | Kur viskas matuojama zebu

KRYŽIAŽODIS

42 | Laimėk kelionę į Europos Parlamentą

REVOLIUCIJOS ARABŲ ŠALYSE: RAIDA IR PRIEŽASTYS

Edita MIELDAŽĖ

Tunise ir Egipte įsiplieskę masiniai neramumai, dažnai vadinami revoliucijomis, pasibaigę ilgamečių diktatorių nuvertinimu, domino efektu išsiplėtė ir į kitas to regiono valstybes: Jemeną, Jordaniją, Siriją, Alžyrą, Bahreiną, Libiją, Maroką ir netgi Iraną. Daugelis šių įvykių apžvalgininkų pripažino: protestuotojus arabų šalyse vienija nepasitenkinimas visuomenės padėtimi. Taigi plačiau apie naujų revoliucijų priežastis ir jų raidą.

TUNISIETIS VAISIŲ PARDAVĖJAS

Neramumai Tunise prasidėjo nuo (ne)tikėtos tragedijos – priešais Vyriausybės pastatą susideginęs 26-erių metų vaisių pardavėjas A. Bouazizi tapo tunisiečių kovos už laisvę ir teisę į geresnį gyvenimą simboliu. Jo istorija ne ką skyrėsi nuo daugelio Tuniso jaunuolių gyvenimo: baigęs universitetą A. Bouazizi negalėjo susirasti jo išsilavinimą nežeminančio darbo, tad beliko gatvėje prekiauti vaisiais ir daržovėmis, kad galėtų išlaikyti savo šeimą. Susideginęs jaunuolis, kurio garbei neseniai Paryžius pavadino viena iš savo gatvių, ne tik tapo įsiplieskusių revoliucijų pranašu, bet ir Tuniso problemų atskleidėju.

TUNISO PROBLEMOS

Šalis, kurią nuo 1987 m. valdė Zine'as El Abidine Ben Ali, įvykdžius perversmą buvo perimta iš sekuliarizmo (religijos ir valdžios funkcijų atskyrimo) ir moterų teisių propaguotojo H. Bourguibos. Z. Ben Ali atėjimas Tuniso istorijoje žymėjo naująją farso erą: iš esmės vienvaldės prezidento RCD partijos galią ir policinę visuomenės kontrolę. Žiniasklaida buvo sutelkta Z. Ben Ali šeimos rankose. Užčiaupta visuomenė neįtūtė Tuniso augimo ir vystymosi, kurį rodė įvairūs statistiniai duomenys: pavyzdžiui, Pasaulio valiutos fondo 2010 m. duomenimis, BVP vienam gyventojui Tunise sudarė 9,488 JAV dolerius ir pagal šį rodiklį Tunisas buvo 82 vietoje iš 182 šalių, o korupcijos indeksas,

Tūkstančiai egiptiečių mojuoja valstybinėmis vėliavomis po penktadienio pamaldų vasario 25 d. Kaire, Tahrilo aikštėje, švęsdami revoliucijos laimėjimus

„Transparency International“ organizacijos duomenimis, 2010 m. siekė 4,3 punktus iš 10 geriausiai galimų. Valdant Z. Ben Ali, strateginės statybos, farmacijos, turizmo, bankų, susisiekimo ir kitos sritys atiteko jo artimiesiems. Korupcinė, pusiau mafjinė Z. Ben Ali sistema ir prisidėjusi pasaulinė ekonominė krizė lėmė Tunisą užpuolusias nedarbo (tarp jaunimo iki 30 proc.) ir kitas ekonomines-socialines problemas.

NERAMUMAI EGIPTE

Po vadinamosios Jazminų revoliucijos Tunise, kur žuvo apie 80 žmonių, o vienvaldis prezidentas Z. Ben Ali turėjo prieglobsčio prašyti Saudo Arabijoje, protestų dvasios įkvėpti neatsiliko ir egiptiečiai. Vakarų palaikomo

prezidento Hosnio Mubarako, nuo 1981 m. stabiliai vadovujančio 95 mln. gyventojų turinčiam Egiptui, era baigėsi šių metų vasario 11 d. Neapsikentęs 18 dienų protestų, per kuriuos žuvo mažiausiai 365 žmonės, Egipto prezidentas paliko Kairą ir persikėlė į savo rezidenciją lietuvių jau gerai ištyrinėtame kurorte Šarm-el Šeiche. Buvęs Didžiosios Britanijos premjeras Tony Blairas neramumų metu H. Mubaraką apibūdino kaip „be galo drąsų kovotoją už gėrį“, sergėjantį, kad į valdžią neat-eitų proislaminė musulmonų brolijos grupė, neigiamai nusiteikusi prieš Izraelį ir JAV įtaką Artimųjų Rytų regione. H. Mubarako draugiški ryšiai su Vakarais buvo įforminami „skatinimo premijomis“, ir visgi lieka neaišku, kiek tarp jo

IŠKALBINGAS AKMENŲ TYLĖJIMAS

Redaktorius Kęstutis Daniellius RIMKEVIČIUS

Jei akmenys galėtų kalbėti, kiek jie papasakotų... Jeigu tikrai galėtų – jie šaukte šauktų sviedžiami ir gailiai skūstųsi suspausti iš įniršio drebančiose rankose.

Akmenys tyli. Netgi tada, kai tampa revoliucijos simboliu. Vis dėlto jų tylą iškalbinga. Tahririo aikštės akmenų perduota žinia apskriejo visą pasaulį, o arabų šalyse įsiliejo į bendrą laisvo žodžio ir išlaisvintų troškimų potvynį, savo galinga banga griaušančią tai, kas per ilgus Šiaurės Afrikos režimų dešimtmečius atrodė taip pastovu ir nepajudinama.

Šio pakilimo priežastys įvairios – ekonominės, socialinės, politinės. Galima svarstyti ir ginčytis, nuo ko viskas prasidėjo. Visgi akmenų nebylus iškalbingumas, rodos, taip tiksliai apibūdina padėtį – ypač jei prisimintume Šv. Rašto žodžius (įdomu, ar Korane yra panaši vieta): „Jei šitie tylės – akmenys šauks! (Lk 19, 40)“. Taigi, ilgus metus pasaulis tylėjo, nes regiono stabilumas (kaip tai primena Vakarų nuogaštavimus dėl Sovietų Sąjungos stabilumo 1989–1991 m.), o ypač stabilios naftos kainos, buvo svarbiau. Dabar šekit – prabilus akmenims, naftos kainos ėmė kilti ne mažiau nei protestuotojų įniršis ir grasinasi pasaulinės krizės iškamuotoms ekonomikoms įvaryti dar vieną depresiją.

Įdomu, kad revoliucijos Afrikoje

(kaip, beje, ir ne tokie seni įvykiai mūsų pašonėje, Baltarusijoje) akivaizdžiai parodė svarbų faktą, apibūdinantį šiuolaikinių visuomenių realybę. Tas faktas neliko nepastebėtas geopolitikos apžvalgininkų, kurie sukilimą Egipte iš „akmenų“ perkrikštijo į „Facebook’o“ revoliuciją. Iš tiesų šiandien, kai šiuolaikinės informacinės technologijos vystosi didžiuliais tempais, prabilti tapo kur kas lengviau. Visą pasaulį apraizgę socialiniai tinklai iš pramoginio „for fun“ reiškinių virto galingais informacijos sklaidos kanalais, gebančiais telkti visuomenes.

Lietuvos ambasadorius Egipte Dainius Junevičius „Apžvalgai“ teigė: „Dabartiniai įvykiai Egipte, galbūt ir kitose arabų šalyse primena Rytų Europos valstybių išsivadavimą prieš du dešimtmečius.“ Iš tikrųjų stebėdami įvykius arabų valstybėse, mes taip pat turime ką prisiminti ir apsvarstyti. Pavyzdžiui, kas atliko vaidmenį to gyvojo akmens, išjudėjusio ir taip sugriovusio didžiosios „blogio imperijos“ pilį. Gal buvo ne vienas toks judintojas. Gal buvo ir tokių, kurie norėjo užčiaupti prabilusius, kad tik būtų išlaikytas stabilumas... Tačiau „nenuoramos“ lietuviai netylėjo, šaukėsi Laisvės – ir griuvo sienos, aižėjo imperijos pamatai.

Šiandien esame laisvi ir iš praeties semdamiesi stiprybės suvokiame, kad laisvės pamatas ne iš bet kokių

akmenų suręstas. Lietuvos partizanai, akmenėliais nugulę pamiškėse, ar tokios kertinės mūsų valstybės asmenybės, kaip prezidentas Aleksandras Stulginskis, – tai pagrindas, ant kurio laikosi šiandienos Nepriklausomybė. Visą sovietmetį įvairių statytojų ir griovėjų versti į šalį, jie kertiniais pasidarė. Privalu tai atminti.

Laisvės dešimtmečiai išmokė mus keliauti, atsiverti pasauliui. Dabar galime nuvykti – nors ir į Afriką. Tai „Apžvalgos“ skaitytojams patvirtina Aušros ir Monikos pasakojimas apie kelionę į Madagaskarą. Apskritai pastaruju metu lietuviams pamėgus maišytis po pasaulį, tampa akivaizdu, kad nesame suakmenėję ar apsamanoję.

Ir akmuo mums nuo senovės šventas ne todėl, kad tėviškės sodyboje žymi pasaulio centrą, o todėl, kad jo tylą iškalbinga. Jei tik mokame klausytis. ■

K. D. Rimkevičiaus nuotrauka

I viršelis • „Apžvalgos“ fotomontažas. Martynos Žilionytės, Eglės Intaitės, Scanpix ir laikraščio „Draugas“ archyvo nuotraukos

II viršelis • Joanos Senkutės, www.lietuvsdujos.lt, Eglės Intaitės, V. Landsbergio asmeninio archyvo, Martynos Žilionytės, ELP (EPP) archyvo ir Vlado Braziūno nuotraukos

III viršelis • Madagaskaro akimirkos

IV viršelis • Baobabai Madagaskare. Monikos Alseikaitės nuotrauka

Redakcinė kolegija: Valdas BENKUNSKAS, Česlovas IŠKAUSKAS, Kęstutis SALICKAS, Paulius SAUDARGAS, Vaida STUNDYTĖ

Mums rašo: Rasa BAŠKIENĖ, Kostas DIRSĖ, Aleksandras GRAŽELIS, Neringa LAŠIENĖ, Edita MIELDAŽĖ, Juozas POLIKAITIS,

Algirdas SAUDARGAS, Aldona STULGINSKAITĖ-JUOZEVIČIENĖ, Gytis ŽAKEVIČIUS, Raminta ŽŪSINAITĖ

Kalbos redaktorė: Dalia KAMINSKIENĖ | Dizainerė-maketuotoja: Rasa ŠPOKAUSKAITĖ | Meninė redaktorė: Martyna ŽILIONYTĖ

Rašykite mums adresu: kestutis.aktualijos@gmail.com

Leidėjas - VšĮ „Lietuvos socialios rinkos plėtros institutas“, Teatro g. 8-17a, 03107 Vilnius. Leidinį remia ELP grupė

Periodiškumas - mėnesinis leidinys. Tiražas 5000 egz.

Nr. 2 (18) (499), 2011 vasaris

ISSN 1392-6721

Leidinyi nemokamas

© Visos teisės saugomos

sukaupytų 70 mlrd. JAV dolerių turto yra Vakarų finansinių injekcijų pėdsako, o kiek prisigrobstymo iš vargšų egiptiečių, gyvenančių mažiau nei už 2 JAV dolerius per dieną, sąskaita (pagal BVP vienam gyventojui Egiptas 2010 m. užėmė 103 vietą iš 182 šalių, BVP vienam gyventojui sudarė 6,367 JAV dolerius, o korupcijos indeksas siekė 3,1 punktus iš 10 geriausiai galimų).

REVOLIUCIJŲ BANGA

Po triuškinančios protestų sėkmės Tunise ir Egipte, revoliucinės suirutės prasidėjo ir kitose Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų šalyse. Šiai minčiai pritaria Carnegie Artimųjų Rytų centro direktorius Paulas Salemas, teigdamas, kad „didžiulio nedarbo, neteisybės ir giliai įsišaknijusios korupcijos supykdyti arabų šalių piliečiai nėra tokie patys kaip prieš du mėnesius ir jau įrodė galintys per kelias savaites nuversti arabų valstybių vadovą“. Kaip pažymi Saudo Arabijos Džidos Artimųjų Rytų strateginių studijų centro direktorius Anwaras Eshki, „arabų šalių lyderius spaudžia laikas ir jei jie skubiai neįgyvendins liberalių pereinamųjų, juos gali ištikti Egipto ir Tuniso lyderių likimas“.

ALŽYRAS IR MAROKAS

Alžyre, nors po prezidento Abdelazizo Bouteflikos atėjimo į valdžią 1999 m. jis netgi tapo verslo traukos centru regione, ekonominis pakilimas mažai palietė jaunimą – aktyviausią protestuotojų grupę. Alžyras, gausus gamtos išteklių (atitinkamai 14 ir 6 pagal naftos ir dujų rezervų dydį pasaulyje), iš kurių dengiama apie 60 proc. šalies biudžeto ir 30 proc. BVP, visgi lieka skurdus (BVP vienam gyventojui per metus, 2010 m. duomenimis, sudarė tik 7,103 JAV dolerių). Atrodytų, šalis turtinga ir jos piliečiai neturėtų pernelyg vargti, tačiau korupcijos suvokimo indeksas stulbinamai prastas – tik 2,9 punktai iš 10 geriausiai galimų. Tad nieko

nuostabaus, kad protestuotojai, genami nedarbo ir pabrangusių maisto produktų, kėlė neramumus sausio pradžioje. Žuvo keli žmonės ir 800 buvo sužeista. Mėgindama kapanotis iš padėties, vyriausybė 41 proc. laikinai sumažino muitus ir akcizus aliejui ir cukrui, tačiau protestų atgarsių, tiesa, jau menkesnių, teko girdėti ir vasario mėnesio antroje pusėje. Kaimyniniame Maroke, kuriame protestuotojai vasario 20 d. irgi išėjo į gatves, skirtingai nuo Alžyro, politinė valdžia gana demokratiška: *de jure* šalį valdo karalius Mohamedas VI, tačiau *de facto* veikia tiek vykdomoji, tiek įstatymų leidžiamoji valdžia su opozicinėmis partijomis priešakyje. Visgi problema šalyje ta, kad Mohamedas VI nevengia kištis į vykdomosios valdžios funkcijas, nes pagal Konstituciją karalius irgi dalyvauja šalies valdyme. Mažą to, Marokas, nors ir būdamas antras iš arabų (ne naftos) šalių po Egipto gana ekonomiškai išsivystęs, vis dėlto pagal BVP vienam gyventojui yra atsidūręs tik 117 vietoje iš 182 galimų (4,773 JAV doleriai per metus), o korupcijos suvokimo indeksas siekia 3,4 punktus iš 10. Maroko sostinėje Rabate protestuotojai, kuriems palaikymą išreiškė per 20 tūkst. socialinio tinklalapio „Facebook“ narių, pabrėžė, jog „siekia konstitucinių reformų ir daugiau socialinio teisingumo bei kyšininkavimo pėdsako“.

LIBIJA IR NAFTOS KAINOS

Ketvirtą pagal dydį Afrikos valstybę, Egipto, Alžyro ir Tuniso kaimynę Libiją ištiko panašus kaip ir jos kaimynių likimas. Nuo 1969 m. šaliai vadovaujantis diktatorius Muammaras Gaddafi tvirtai laikė savo šalį, ne kartą pykosi ir taikėsi su Vakarais, tačiau visada buvo jiems reikalingas, nes užtikrintai tiekė naftą. Pasaulio mastu Libijos gamyba atrodo minimali, palyginti su kitomis OPEC (Naftą eksportuojančių šalių organizacija) narėmis, nes sudaro vos 2 proc. pasaulio naftos rinkos, tačiau Europoje

M. GADDAFIS: Negaliu palikti Libijos, ruošiuosi mirti kaip kankinys

Libijos nafta siekia 10 proc. Todėl neramumai šioje OPEC šalyje, kuri iš naftos ir dujų surenka ketvirtadalį savo biudžeto ir 95 proc. visų eksporto pajamų, pasak BBC, vasario 21 d. padidino naftos kainą beveik 2 proc. punktais – iki 104,25 JAV dolerių už barelį. Šią dieną protestuotojai iš kitų užimtų miestų persimetė į sostinę Tripolį ir griauančią jėga užėmė saugumo pastatą ir televiziją, o vyriausybės pastatus padegė. Kadangi Libija – gana izoliuota šalis ir tiksliai informacijos apie nukentėjusiųjų skaičių nėra, informacija, plūstanti iš didžiųjų pasaulio agentūrų, patvirtina vieną: žuvusių tikrai daug. Žuvusių gali atsirasti dar daugiau, nes M. Gaddafi vienas iš šešių sūnų viešai pareiškė, kad jo tėvas ir saugumo pajėgos kausis „iki paskutinės kulkos“. Turint omenyje, kad Libiją sudaro įvairios gentys, gali būti, kad šalis nesugebės išlaikyti vienybės ir suskils, nors pats M. Gaddafi vasario 22 d. viešai kreipdamasis per televiziją apkaltino Vakarus destabilizuojant padėtį Libijoje ir teigė liksiąs Libijoje kaip revoliucijos vadas: „Negaliu palikti Libijos, ruošiuosi mirti kaip kankinys“.

PYKČIO DIENOS ARTIMUOSIUOSE RYTUOSE

Vadinamosios pykčio dienos, kai protestuotojai išreiškia savo nepasitenkinimą esama padėtimi valstybėje, buvo surengtos ne tik Šiaurės Afrikos arabų valstybėse, bet ir Artimųjų Rytų regiono šalių bloke. Jordanijoje pykčio dieną sausio pabaigoje jordaniečiai skandavo: „Žmonės reikalauja reformų ir pereinamųjų. Mums nereikalinga neturtingųjų vyriausybė.“ Tūkstantis protestuojančių jordaniečių ragino premjerą imtis reformų. Jemene, kurį 30 metų valdo prezidentas Ali Abdullah Salehas, – panašios problemos kaip ir Egipte ar Tunise. 23 mln. gyventojų turinčiai

P. SALEMAS: Didžiulio nedarbo, neteisybės ir giliai įsišaknijusios korupcijos supykdyti arabų šalių piliečiai nėra tokie patys kaip prieš du mėnesius ir jau įrodė galintys per kelias savaites nuversti arabų valstybių vadovą

Vyrai stovi ant kupranugarių, mojuodami Egipto vėliavoms, Kairo priemiestyje prie piramidžių per festivalį, skirtą padėšinti turistus grįžti į porevoliucinį Egiptą. Piramidės Gizoje yra viena iš turistinių vietų, vėl atvertų visuomenei po neseniai vykusio sukilimo. Festivalį organizavo archeologijos ir turizmo studentai

šaliai, kurios daugiau kaip pusė gyventojų gyvena mažiau nei už 2 dolerius per dieną (BVP vienam gyventojui, 2010 m. duomenimis, sudarė 2,595 JAV dolerius per metus), įniršio priepuolis prasiveržė vasario pradžioje, kai susirinko apie 20 tūkst. protestuotojų. Ali Abdullah Salehas pabūgo tūžmingos minios ir pažadėjo keisti Konstituciją bei imtis būtinų ekonominių socialinių reformų. Sirijoje, valdomoje autoritarinio prezidento Basharo al-Assado ir kenčiančioje nuo korupcijos, nedarbo ir skurdo, protestuotojai vasario pradžioje irgi išreiškė savo nusivylimą valdžia. Pats B. al-Asadas viešai pabrėžė, jog „yra atsparus tokiems neramumams kaip Egipte ar Tunise,“ ir akcentavo, kad Artimiesiems Rytams aušta nauja era, tačiau savęs ir Sirijos toje eroje jis nemato. Įdomu, kad po protestų Sirijoje valdžia atšaukė 5 m. galiojusį draudimą prisijungti prie „Facebook“ ir kitų internetinių svetainių, motyvuodama draudimo neefektyvumu. Protestuotojai šį žingsnį veikiau suvokė kaip laimėjimą.

NERAMUMAI NAFTOS VALSTYBĖSE

Antrasis pagal dydį naftos eksportuotojas pasaulyje Iranas irgi susidūrė su pykčio proveržiu vasario viduryje, kai protestuotojai išreiškė nepasitenkinimą vyriausybės vykdoma politika ir jos pasvarstymais, jog opozicijos lyderius Miru Hosseiną Mussawį ir Mehdi Karubi reikia bausti mirtimi už neramumų kurstymą. Domino efektas pasiekė ir Saudo Arabiją, kurioje sausio pabaigoje susidegino pagyvenęs vyras, tačiau

neramumai buvo greitai nuslopinti. Užtat Bahreine, šalyje garsioje savo nafta ir perlais bei monarchų Al-Kalifų valdoma dinastija, vasario viduryje sukilo šių grupė, reikalaujama daugiau politinių laisvių ir tvirtesnės konstitucinės monarchijos. Po kraujo praliejimo Bahreine atšauktos kovo mėnesį turėjusios vykti Formulės 1 didžiosios lenktynės ir užblokuota protestuotojų grupė „Facebook“ svetainėje. Protestuotojai savo tikslų nei Bahreine, nei Irane nepasiekė, tačiau išryškėjo įdomus bruožas, būdingas beveik visiems neramumams Afrikoje bei Artimuosiuose Rytuose, – naujosios žiniasklaidos, t. y. socialinių tinklų, įtaka protestų sklaidai ir susitelkimui.

SOCIALINIAI TINKLAI IR REVOLIUCIJOS

Austrijos tarptautinių santykių instituto bendradarbis ir Europos Parlamento studijos apie kibernetinį karą autorius A. Klimburgas arabų revoliucijas palygina su 1848 m. Europos revoliucijomis, atradamas tris panašumus: pirma, išsilavinęs ir nepatenkintas savo padėtimi jaunimas, antra, naujos žiniasklaidos įtaka (1848 m. laikraščiai ir telegrafas, o dabar socialiniai tinklai) ir, trečia, dinaminiai sienas kertantys veiksniai. Socialinių tinklų vaidmenį neramumų kurstomose arabų šalyse pabrėžia ir Artimųjų Rytų „Google“ korporacijos reklamos vadovas W. Ghonimas, teigdamas, kad „revoliucija Egipte pirmiausia prasidėjo socialiniame tinkle „Facebook“. A. Klimburgas jam antrina, pabrėždamas, jog Egipto

režimui neramumų metu užblokavus „Facebook“, „Google“ inžinieriai rado būdą egiptiečiams žinutes siųsti kitame socialiniame tinkle „Twitter“, o „YouTube“ vaizdai iš protestų buvo parodyti „arabų CNN“ vadinamojoje televizijoje „Al-Jazeera“. Organizacijos „Reporteriai be sienų“ duomenimis, Egiptas yra ketvirta iš arabų šalių, esančių tarp 12 didžiausių „interneto priešų“, šalia tokių valstybių kaip Mianmaras, Kinija, Kuba, Iranas ir Šiaurės Korėja, ribojančių ar draudžiančių interneto ryšį.

KRITIKA IR KALĖJIMAS

Bahreine, kuriame šitai protestuodami reikalavo daugiau politinių teisių, vienas iš kaltinamųjų yra blogeris Ali Abdulemam. Jis kaltinamas padėjęs sukurti šių teroristinių tinklalapį, turint tikslą nuversti Bahreino valdžią. Kitose arabų šalyse irgi panaši situacija – teisiama blogeriai, kurie savo svetainėse kritikuoja valdžią. Arabų šalių „interneto ekspertai“ tokius savo šalių blogerius paprasčiausiai įvardija kaip kibernetinius teroristus, užsienio šalių kolaborantus ar šnipus, todėl pritaikyti jiems bausmę – laiko klausimas. Bahreino gyventoja Suad al-Khawaja, kuri pastaruosius penkerius metus naudojosi socialiniais tinklais, teigia, kad kuo labiau valdžia siekia apriboti priėjimą prie interneto, tuo interneto naudotojai aktyviau ieško būdų, kaip tokius draudimus apeiti. Ji priduria: „Kiekvieną kartą, kai valdžia uždraudžia internetinį ryšį, ji padeda skleisti elektroninę kultūrą tarp arabų jaunimo.“ Suad al-Khawaja mano, kad internetas ir socialiniai tinklai išties pasitarnavo protestuotojams sutelkti. Jai antrina „Al-Jazeera“ tinklo vadovas Šiaurės Afrikos regionui R. Khechana, pabrėždamas pozityvų naujos žiniasklaidos indėlį į politines reformas arabų revoliucijų metu.

VIETOJE IŠVADŲ

Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų regione vis dar ramybės nerandančios visuomenės, kurios viena po kitos pasauliui per pastaruosius du mėnesius aiškiai paskelbė, kad nepakęš politinės, socialinės ir ekonominės neteisybės, parodė, jog Vakarų kurtas stabilumas šiame regione, anot Vokietijos Triero universiteto profesoriaus H. Maullo, esąs trapus, kaip smėlio pilys. ■

ISLAMO REVOLIUCIJŲ EKSPORTAS: KAS TOLIAU?

Česlovas IŠKAUSKAS

Kas galėjo pagalvoti, kad šie Triušio metai, kurie Rytuose prasidėjo vasario 3 d. ir kuriuos sausio mėnesio „Apžvalgoje“ apibūdinome kaip jautrius, kūrybiškus ir ramius, išsilies į tokius neramumus arabų šalyse. Bent jau revoliucinio maišto nesitikėjome Bahreine, Omane ar Libijoje, kurioje Muammaras Gaddafi per beveik 40 metų viešpatavimą, atrodė, sukūrė tvirtumo ir stabilumo oazę. Pažvelkime, kokius padarinius šios revoliucijos sukelia pasaulyje.

MAŽAS AKMUO DIDELĮ VEŽIMĄ VERČIA...

Įvykiai Šiaurės Afrikoje ir Vidurio Rytuose plėtojasi labai greitai. Kol mūsų skaitytojas paims į rankas naują žurnalo numerį, gali iš esmės pasikeisti situacija Libijoje, kur opozicija iš šalies rytų užima vis naujus rajonus ir traukia link Tripolio, o Jungtinių Tautų Saugumo Taryba vienbalsiai pritarė sankcijoms M. Gaddafi režimui; neaiški padėtis Tunise, kur į gatves vėl išeina minios jaunimo, o pabėgęs iš šalies prezidentas Ben Alis sunkiai serga; Egipto lyderis Hosnis Mubarakas taip pat negaluoja, pasitraukęs iš Kairo į savo rezidenciją prie Raudonosios jūros. Jordanijoje, Kuveite, Bahreine taip pat juntamas socialinis žemės drebėjimas po karalių ir šių turtingų šalių vadovų kojomis.

Apžvalgininkams bene didžiausią nuostabą kelia neramumai Bahreine. 33-ose salelėse Persijos įlankoje išsibarsčiusioje karalystėje tėra vos 738 tūkst. gyventojų, tai buvęs pasaulio perlų centras, o dabar 60 proc. viso karalystės eksporto sudaro nafta ir jos produktai. Bahreino karalius Hamadas bin Isaa Al Khalifa, kuriam sausio 28 d. sukako 61-eri, dinastijos sostą paveldėjo iš tėvo tik 2002-ųjų vasario 14 d. Prieš tai nuo 1999 m. jis buvo Bahreino emyras, iki šiol su keturiomis žmonomis susilaukęs 12 vaikų. Didžiausią karalystės salą pylimu sujungęs su Saudo Arabija, valdovas smarkiai padidino įplaukas į biudžetą. Dabar Bahreinas pagal BVP vienam

gyventojui – 25 300 dol. – užima aukštą 31 vietą pasaulyje (pagal „CIA Factbook“). Bet tai nepadėjo. Nuo vasario 14-osios sostinėje Manamoje vyksta protesto mitingai, Perlų aikštėje tęsiasi sėdimieji streikai. Tiesa, karalius daro nuolaidų: jis pareiškė, kad iš kalėjimų paleidžiami politiniai kaliniai, o prieš demonstrantus nebus naudojama kariuomenė.

JAV žvalgybinės informacijos tiriamasis žurnalas „Stratfor“, klausdamas, kodėl toks svarbus Bahreinas, pažymi, kad net 70 proc. gyventojų sudaro radikalieji šiitai, kurių arabų pasaulyje yra mažuma (Kuveite tik 30 proc.). Neramumai Bahreine turi įtakos padėčiai Saudo Arabijoje ir Kuveite, kuris ypač svarbus JAV, vykdydžiusioms karinę operaciją Irake.

REVOLIUCIJOS ĮKAITINO KAINAS

„Jazminų“, „akmenų“ ir visokios kitokios revoliucijos arabų šalyse kelia didžiausią pavojų Vakarų energetinei

sistemai. Antai Libija Europai tiekia apie dešimtadalį visos sunaudojamos naftos. Jeigu imsime visas šešias ar septynias arabų šalis, kuriose šiemet kilo protestai, tai jų energetinių tiekimų į Europą dalis sudarys apie 40 proc. Vien tik Alžyras senajam žemynui per tris veikiančius ir vieną baigiamą tiesti vamzdynus jūros dugnu tiekia apie 20 proc. ES sunaudojamų dujų. Ši šalis yra svarbi kokybiškos naftos rūšies „Saharan Blend“ (šviesi, nedaug sieros turinti naftos žaliava) eksportuotoja. Neramumai Alžyre, taip pat Libijoje gali sukelti energijos išteklių deficitą Pietų Europoje.

Naujienu agentūra „Bloomberg“ mėnesio pabaigoje pranešė, kad, vasario 16-ąją kilus neramumams Libijoje, naftos kainos Niujorko biržoje pašoko beveik devyniais procentais. Londone naftos kaina pasiekusi daugiau nei dvejų metų aukštumas. Tarptautinės energetikos milžinės „Vitol“ vadovas Ianas Tayloras pareiškė, kad Naftą eksportuojančių šalių organizacija (OPEC) gali

Libijos lyderio Muammaro Gaddafi šalininkai rengia sambūrį centriniame Tripolyje kovo 6-ąją. Gaddafi sekmadienį pavertė masiniu savo ilgo valdymo šventimu Tripolyje, bet protestuotojai viename iš neramių sostinės rajonų pasižadėjo toliau tęsti savo kampaniją, siekdami nuversti lyderį.

padidinti naftos gavybos kvotas, jeigu naftos tiekimas Libijoje bus sutrikdytas. Bet OPEC sesija šaukiama tik pavasarį, o per šį laiką ir taip krizės nualinta pasaulinė ekonomika gali atsidurti prie naujo išbandymų slenksčio, rašo „World Politics Review“. I. Tayloras įspėjo, kad artimiausiu metu naftos kainos gali dar labiau išaugti.

Kaip pranešė BBC, vasario 21 d. barelis naftos pasiekė 104,25 JAV dolerių ribą. Tai aukščiausia kaina nuo 2008 m. finansų krizės pradžios. O štai jau kitą pirmadienį, paskutinę vasario dieną, „Brent“ naftos kaina išaugo dar daugiau nei dviem JAV doleriais už barelį ir siekė 114,50 JAV dolerio už barelį. Tokią kainą lėmė nesibaigiantys neramumai Libijoje ir baimė, kad dėl jų gali sutrikti naftos tiekimas iš Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos. Šios baimės (prognozuojama, kad metų gale ji pasieks 200 dol. viršūnę) nenumalšino net tai, kad Saudo Arabija, nelaukdama OPEC sprendimo, vienašališkai padidino tiekimą 8,4 proc. (iki 9 mln. barelių per dieną), kad padengtų atsiradusį stygių. Jeigu M. Gaddafis bei kiti arabų lyderiai ir toliau kaitins politinę atmosferą šalyje ir kvies savo priešininkus bei šalininkus naujiems susidūrimams, nuo to kentės viso pasaulio – taip pat ir Lietuvos – energijos vartotojai, perspėja BBC.

DOMINO PRINCIPU – IKI MINSKO?

Kitas labai svarbus tokių revoliucijų efektas – domino principas. Analitikai spėja, kad revoliucijos islamo šalyse duos galingą postūmį permainingoms kituose islamiškuose regionuose, pirmiausiai Afrikos, Vidurio Azijos, na ir tokiam jautriam Eurazijos taškui kaip Kaukazas. Štai minėtasis „Stratfor“ mano, kad yra valstybių, kurių politinis ir socialinis nestabilumas balansuoja ant rizikos ribos, ir jas gali paveikti įvykiai arabų pasaulyje. Leidinys išskiria Vidurio Azijos respublikas – Tadžikistaną, kuris išsekintas 1992–1997 m. pilietinio karo, o dabar vyriausybė ėmėsi represijų prieš religines bendruomenes, Kirgiziją, pernai taip pat patyrusią revoliuciją ir etninius nesutarimus su uzbekais, net Azerbaidžaną, kuris dar prieš įvykius Egipte mokymo įstaigose uždraudė dėvėti hidžabus (musulmonų dėvimas skareles ar kitus galvos apdangalus) ir kuriame įtampa, anot

„Stratfor“, inspiruoja šiitiškas Iranas...

Rusija savo ruožtu taip pat jautriai stebi arabiškuosius pavyzdžius. Maskvos ekspertai tvirtina, kad šį dešimtmetį bus sprendžiamas diktatūrų Kazachstane ir Uzbekistane likimas. Signalą imti pavyzdį iš Egipto ir nepaklusti „stipriam centrui“ neseniai davė Tatarstano nacionalinio parlamento (Mili-medžliso) pirmininkė, partijos „Ittifik“ lyderė Fauzija Bairamova, kuri paskelbė kreipimąsi į totorių tautą, ragindama „pasipriešinti Rusijos vadovybei, siekiančiai sunaikinti naciją“, „nevykdyti prieš totorius nukreiptų įstatymų“. 60-metė politikė, dar vadinama „totoriškojo nacionalizmo močiute“, be užuolankų ragino „sekti Egipto pavyzdžiu“.

Vakarų spaudoje galima pamatyti nemažai analogijų tarp Egipto, Libijos, kitų arabų šalių ir posovietinių diktatorių. Gi Paryžiaus „Le Monde“ rašo, kad Čėčenijos lyderis Ramzanas Kadyrovas taip pat primena arabų režimų valdymo metodus, kai sunaikino politinius priešininkus Vienoje, Maskvoje, Dubajuje, Dohoje ir Stambule, o savo respublikoje kaip nuraminimo priemonę naudoja pagrobimus bei kankinimus. Kas gali paneigti, kad kada nors ir Kaukazas vėl suliepsnos prieš savo vietinius diktatorius ir Maskvos statytinius...

O mūsų kaimynas Aliaksandras Lukašenka neseniai pareiškė, kad, kilus panašioms neramumams jo šalyje, jis nedvejos jiems malšinti panaudoti armiją. Kitaip sakant, Baltarusija irgi yra jautri vieta arabiškiems kataklizmams. Ne be reikalo laikraštis „The Christian Science Monitor“ prezidentui Barackui Obamai pataria paveikti Rusijos, Europos ir Artimųjų Rytų sąjungininkus įtikinti M. Gaddafį, kad jam geriausiai pavojaus išvengti pasitraukus į Baltarusiją. Juk taip A. Lukašenka priglaudė Kirgizijos diktatorių Kurmanbeką Bakijevą, prieglobstį žadėjo suteikti paskutiniam Jugoslavijos valdovui Slobodanui Miloševićui...

Kur diktatoriai beprisiglaustų, juos paprastai pasiekia rūstybės ranka. Arba jie dienas baigia pamiršti ir paniekinti. O kol kas XXI amžiaus revoliucijų viuras apima vis daugiau regionų, net ne islamiškų šalių. Kokios to gaisro pasekmės, laukti ilgai nereikės. ■

D. JUNEVIČIUS: Protestų Egipte iniciatoriai – išsilavinęs jaunimas

URM / ELTA, Dainiaus Labučio nuotrauka

D. Junevičius

Nieko stebėtino, kad šiais laikais akmuo protestuotojo rankoje tampa ne toks svarbus kaip nešiojamasis kompiuteris. Neramumus Egipte įvairiems apžvalgininkams iš pradžių pakrikštijus „akmenų revoliucija“, vis labiau įvertinama informacinių technologijų reikšmė. Ir svarbiausia – tas technologijas išmanančio, jomis aktyviai besinaudojančio, išsilavinusio jaunimo jėga.

Apie permainas Egipte – nuo ko viskas prasidėjo ir kaip gali baigtis – „Apžvalga“ kalbasi su Lietuvos ambasadoriumi Egipte Dainiumi JUNEVIČIUMI.

Kalbino Česlovas IŠKAUSKAS

Kaip gali baigtis „akmenų revoliucija“ Egipte?

Turbūt netiktų taip ją vadinti, nes akmenys buvo ne protestuotojų, bet prieš juos naudotos priemonės. Kitiems patinka „Facebook'o“ revoliucijos pavadinimas. Sausio mėnesį prasidėję protestai jau atnešė daug permainų. Vienos yra realios ir apčiuopiamos – buvęs prezidentas priverstas išvykti iš Kairo, šalį valdo

Karinė Aukščiausioji Taryba, suspenduota parlamento veikla, suformuota nauja, galbūt pereinamoji vyriausybė, teisininkai parengė konstitucijos pataisų siūlymus, leisiančius surengti prezidento ir parlamento rinkimus. Kitos permainos – pažadėtos ir laukiamos.

Ar vykstančios permainos yra negrįžtamos ir ves į demokratiškos santvarkos sukūrimą? Ar tikrai Karinė Aukščiausioji Taryba vykdys savo pažadus ir pasitrauks, kai bus išrinktas prezidentas ir parlamentas?.. Juk šią AT sudaro seni aukšti karininkai, dauguma senojo prezidento draugų ir bendražygių. Yra keletas dalykų, kurie leidžia tikėti, kad permainos tęsis ir atspindės protestuotojų reikalavimus. Pirmas ženklas yra tai, kad teisingumo organai ėmėsi labai ryžtingų priemonių prieš korumpuotus senosios valdžios veikėjus. Areštuoti ir laukia teismo keli korupcija kaltinami ministrai ir valdžiusios partijos vadovai, areštuotas jų, netgi prezidento ir jo šeimos narių turtas Egipte, prašoma areštuoti užsienyje esantį jų turtą. Antra, yra labai stipri opozicijos stovykla, mokanti parodyti savo jėgą ir neleidianti nevykdyti savo reikalavimų. Šiuo metu pagrindinis reikalavimas – turi būti pakeistas dar Hosnio Mubarako paskirtas premjeras ir pašalinti ministrai, susiję su NDS partija ir susitepę protestuotojų krauju, turi būti atšaukta nepaprastoji padėtis. Drįsčiau spėti, kad netolimoje ateityje taip ir atsitiks. Priešingu atveju tęsusi konfrontacija, kurios Karinė AT nenori ir galbūt ji bus priversta nusileisti. Buvo bandymų išstumti protestuojantį jaunimą iš Tahririo aikštės, tačiau karinė šalies vadovybė tuoj pat atsiprašė, kad buvo panaudota jėga. Nors Karinė AT yra beveidė ir sunku ką pasakyti apie joje esančius karininkus, dar vienas dalykas yra svarbus. Didelė dalis aukštųjų karininkų mokėsi JAV karo akademijose, todėl yra matę Vakarų

demokratijos, turi gerus kontaktus su JAV karinėmis struktūromis. Neabejoju, kad bus naudojamas dar vienas svirtas – JAV karinė pagalba.

Apibendrinant galima tikėti, kad Egipte dar kovo mėnesį vyks referendumas, patvirtinsiantis konstitucijos pataisus, po to bus surengti laisvi ir demokratiški prezidento ir parlamento rinkimai, bus atšaukta nepaprastoji padėtis, susirinkęs parlamentas iš esmės pakeis visą konstituciją.

Lieka daug kitų nežinomųjų – ar iki rinkimų suspės susiformuoti autentiškos politinės struktūros, ar griūvančios NDS partijos nariai nesugebės „pakeisti kailio“, kokio palaikymo sulauks musulmonų brolijos įsteigta partija ir kuris – radikalusis ar nuoseklusis – sparnas joje nugalės, ir t.t. Be abejonės, Egipto kaimynai ir regiono valstybės labai atidžiai stebi vidaus permainų įtaką dvišaliams santykiams ir Artimųjų Rytų taikos deryboms.

Kokios pagrindinės sukilimų arabų šalyse priežastys?

Dabartiniai įvykiai Egipte, galbūt ir kitose arabų šalyse primena Rytų Europos valstybių išsivadavimą prieš du dešimtmečius. Vaizdžiai sakoma, kad ugnį arabų šalyse sukėlė vienas Tunise uždegtas degtukas. Pratrūko nepasitenkinimas, kurį kėlė visos šių valstybių ydos – ilgamečiai autoritariniai režimai, žmogaus priespauda, policinė valdžia, demokratinių laisvių nebuvimas, vienpartinė sistema, išsikerojusi korupcija ir nepotizmas, skurdas ir sunki ir negerėjanti ekonominė padėtis, atsiradusi ne dėl objektyvių ekonominių priežasčių, bet dėl neefektyvus valstybės turto valdymo ir nekontroliuojamo valdžioje esančių savanaudiškumo. Nors protestus inicijavo išsilavinusio jaunimo grupės, nepasitenkinimas suvienijo visų sluoksnių, amžių, religijų, politinių pažiūrų atstovus visame

Ugnį arabų šalyse sukėlė vienas Tunise uždegtas degtukas

Egipte. Spėčiau, kad senąją santvarką palaikė apie 10 proc. gyventojų, tiesiogiai susijusių su valdančiais sluoksniais ir dėl revoliucijos nemažai praradusių. Tačiau svarbu, kad daug verslininkų, per pasipriešinimo laikotarpį patyrusių finansinių nuostolių, pasisako už reformas, tikėdamiesi ne tik demokratinių laisvių, bet laisvės ir aiškumo verslo pasaulyje.

Kokios įtakos šis pakilimas turės ES ir Lietuvai?

Jei demokratiniai procesai Artimuosiuose Rytuose ir Šiaurės Afrikoje bus sėkmingi, jie atneš tik politinės naudos. ES dialogas su demokratinėmis šalimis turėtų būti aiškesnis ir abipusiškai naudingas. Izraelyje jaučiamas nerimas, kad Egipte gali įsigalėti Izraeliui priešiškas radikalusis islamas ir žymiai padidėtų grėsmė Izraelio Valstybei ir saugumo situacijai regione. Nors tokios įvykių eigos negalima atmesti, manau, kad jos tikimybė yra nedidelė dėl įvairių priežasčių, iš kurių paminėčiau santykinę Egipto visuomenės ir elito brandumą. Apmaudu, kad būtent šiomis grėsmėmis prezidentas H. Mubarakas kelis dešimtmečius šantažavo ir Izraelį, ir JAV, šitaip motyvavo nepaprastosios padėties reikalingumą, slopino bet kokią opoziciją, toleravo ir skatino policijos savivalę.

Ar saugūs lietuviai Egipte?

Šiuo metu Egipte yra santykinai saugu. Žinoma, niekas nėra apsaugotas nuo teroristinių aktų, kriminalinių elementų, beprotiško vairavimo, alkanų ryklių jūrose ir smulkių sukčių apgavysčių prie turistinių objektų. Taip pat turistams Kaire patarčiau laikytis atokiau nuo demonstracijų ir stambesnių protestuotojų susibūrimų, nes visai netikėtai taikios akcijos gali virsti susirėmimų lauku. Jei dar nesugrįžo, tai tikrai netrukus sugrįš tie laikai, kai užsieniečiai Egipte jautėsi saugūs. ■

Tahririo aikštėje

KAUKAZAS: AR BRĘSTA PILIETINIS KARAS RUSIJOJE?

Dr. Paulius SAUDARGAS

„IŠALDYTAS“ PROMETĖJAS

Vakarų politikai tam tikriems geopolitinės įtampos ir parako kvapo permelkietims regionams sumanė terminą „išaldyti konfliktai“. Iš pirmo žvilgsnio taiklus pavadinimas gali ne visai pasiteisinti, pavyzdžiui, Kaukaze. Dar graikai, matyt, neveltui savo mituose ugnį žmonijai atnešusį Prometėją prikėlė prie uolos būtent Kaukazo kalnuose... Neramus, nesutramdomas Kaukazo charakteris buvo aiškus dar antikoje ir jo konfliktus derėtų vadinti ne išaldytais, bet rusenančiais. O kas rusena, vieną dieną gali skaisčiai suliepsnoti, kad ir pakurstytas artėjančių Sočio žiemos olimpinių žaidynių ugnies. Jau dabar Kaukazo etninės grupės reiškia protestą dėl šios Olimpiados, ir neabejojama, kad išaušus paties renginio dienos, teroristinės atakos tikimybė Sočyje skausmingai išaugs.

Kaukazo regionas imperialistinei Rusijai yra galvos skausmas dar nuo caro laikų. Pietinio Kaukazo nepriklausomas ir sąlygiškai demokratines valstybes: Gruziją, Armėniją ir Azerbaidžaną,

Kieta Vladimiro Putino pastarojo dešimtmečio politika ne rusų tautybės regionų atžvilgiu nei įtampos, nei kraujo praliejimo nesumažina

Pietinio Kaukazo nepriklausomas valstybes: Gruziją, Armėniją ir Azerbaidžaną, Rusija bando veikti ekonomiais ir energetiniais svertais. Kalnų Karabachas, Abchazija ir Pietų Osetija yra neiškaus suvereniteto statuso ir likimo. Šiaurės Kaukaze išsidėsto Rusijos Federacijai priklausančios, tačiau daug galvos skausmo Kremlui keliančios šalys: Dagestanas, Čečėnija, Ingušija, Kabardino-Balkarija ir Šiaurės Osetija

tenka veikti ekonomikos, energetikos ir netiesioginio kurstymo svertais. Pietų Kaukazas, kaip ir Baltijos valstybės, traktuojamas kaip „artimas užsienis“. Kalnų Karabachas, Abchazija ir Pietų Osetija apskritai yra neiškaus statuso ir likimo, dėl kurio vietoje žvanga ginklai, o tarptautinė bendruomenė gūžčioja pečiais. Šiaurės Kaukazo etninė mišrainė federaciškai nors ir priklauso Rusijai, tačiau šeimininkavimas čia sukelia dar didesnę galvos skausmą Kremlui. Tai Dagestanas, Čečėnija, Ingušija, Kabardino-Balkarija ir Šiaurės Osetija. Iš pastarųjų didžiausią problemą Rusijai kėlė Čečėnijos žygiai visiško suvereniteto link. Pretekstu „susitvarkyti“ regione tapo kruvini ir rezonansiniai Beslano tragedijos įvykiai. Dviem karinėmis kampanijomis čečėnų kova už nepriklausomybę buvo laikinai palaidota ir sudėlioti nauji santykiai tarp Kremliaus ir „nuosaikesnės“, dabar jau tiesiogiai iš federalinio centro skiriamos čečėnų vadovybės.

Po savo nevykusio karinio įsiveržimo į Gruziją, kai buvo atplėstos suvereniteto „ištroškusios“ Pietų Osetija ir Abchazija, Rusija tik dar labiau įtempė regiono stygas. Viena vertus, Rusija parodė savo tikrąjį veidą apmigusiams

Vakarų politikams, kita vertus, nestabiliame Kaukaze įsigijo skriaudos nepamirštanti priešą – Gruziją. Ši, anksčiau buvusi sąjungininkė, dabar padarys viską, ne tik kad susigrąžintų prarastus regionus (kas neatrodo realu ir trumpuoju laikotarpiu gal net nenaudinga pačiai Gruzijai, pavyzdžiui, siekiant narystės NATO), bet ir nepraleis progos atkeršyti, žarstant regiono žarijas pačios Rusijos teritorijoje.

KRAUJAS YRA IŠKALBINGAS

Nepaisant antiteroristinių Kremliaus pastangų, musulmoniškų teroristinių grupuočių veikla tik dar labiau aktyvėja. Pagal oficialius Rusijos raportus teroristinių atakų Kaukazo regione praeitais metais padvigubėjo.

Kalnuotame Kaukaze sunkiai prasilenkia etniniai ir geopolitiniai interesai...

Pasak nepriklausomo Kaukazo informacijos šaltinio, įvairių konfliktų ir susirėmimų Šiaurės Kaukazo regione 2010 metais pasekmės:

Šiaurės Kaukazo valstybė	žuvusių	sužeistų
● Dagestanas:	378	307
● Ingušija:	134	192
● Čečėnija:	127	123
● Kabardino-Balkaria:	79	82
● Šiaurės Osetija:	24	171

Jei ne pačios Rusijos miestuose pralietas kraujas nesukelia didesnio rezonanso, tai naujusias teroristinis išpuolis Maskvos Domodedovo oro uoste nuskambėjo visame pasaulyje. Šis sprogdinimas perša kelias išvadas apie Rusijos įgalumą kovoje su terorizmu. Pirmiausia: Rusija nesugeba efektyviai apsaugoti savo visuomenės nuo panašių išpuolių. Per paskutinį dešimtmetį vien Maskvoje buvo įvykdyti aštuoni dideli teroro išpuoliai, įskaitant ir dviejų lėktuvų, pakilusių iš to paties Domodedovo oro uosto, katastrofas. Kita vertus, atrodo, kad kieta Vladimirio Putino pastarojo dešimtmečio politika ne rusų tautybės regionų atžvilgiu nei įtampos, nei kraujo praliejimo nesumažina. Karinės jėgos naudojimas prieš daugiau suvereniteto siekiančius etninius, daugiausia musulmoniškus Šiaurės Kaukazo regionus sukelia atvirkštinį efektą.

NERAMI SOČIO OLIMPIADOS UGNIS.

Turint omenyje Kremliaus nesėkmes regione, labiausiai nerimą kelia artėjančios 2014 metų Žiemos olimpinės žaidynės, kurias maloningai pasisiūlė surengti Rusija. Dar didesnę nerimą kelia tai, kad pasirinktas Juodosios jūros kurortinis miestas Sočis yra Kaukazo pašonėje. Oficialiai didelį nepasitenkinimą šių žaidynių rengimu jau reiškia organizuotos čerkesų etninės grupės, mat Olimpiada vyktų istorinės atminties, čerkesų krauju paženklintoje vietoje. Taigi dar iki prasidedant žaidynėms galimi įvairūs protestai ir neramumai, nekaltant apie tikėtiną visų Kaukazo teroristų dėmesį pačiam įvykiui. Tarptautinio olimpinio komiteto

Rusijos milicijos pareigūnai Vladikaukaze š. m. vasario 25 dieną. Dėl per pastarąsias savaites įvykusių smurtinių išpuolių saugumas Kaukazo regione ypač sustiprintas

trumparegiškas sutikimas priimti Rusijos ambicingą pasiūlymą kelia nerimą tiek sportininkams, tiek vyriausybėms visame pasaulyje. Teks pasikliauti Putino-Medvedevo režimo įgalumu užtikrinti žaidynių saugumą... Tačiau teroro akto tikimybė tampa labai didelė. Kita vertus, Rusija, norėdama pademonstruoti esanti visavertė regiono šeimininkė, gali šias žaidynes paversti tokiomis steriliomis ir

ultrasaugomomis, kad patekti į jas nebus lengva, ir nukentės renginio pramoginis patrauklumas.

Neoficialiame pokalbyje vienas NATO pareigūnas, mano užklaustas apie Sočio olimpinės žaidynes, išsitarė: „Nemanau, kad Rusija yra pajėgi surengti saugias Olimpines žaidynes pasirinktoje vietoje, – ir juokais pridūrė, – tačiau NATO čia nepadės“.

Kaukazas – tai kalnų išvagotas regionas tarp Juodosios ir Kaspijos jūrų. Etniškai tai, ko gero, įvairiausias regionas žemėje, religiškai – daugiausia musulmoniškas. Aukščiausias Kaukazo kalnas Elbrusas siekia 5 642 m. Graikų mitologijoje Kaukazas buvo vienas iš stulpų, laikusių pasaulį. Būtent čia, pasak mito, Dzeusas prie uolos prikaltė Prometėją

Kieta Vladimirio Putino pastarojo dešimtmečio politika ne rusų tautybės regionų atžvilgiu sukelia tik priešingą reakciją ir teroro aktų Šiaurės Kaukazo regione praeitais metais padvigubėjo. Kremlius atrodo pripažįsta, kad ginklu nepavyksta nuslopinti terorizmo bangos, ir kritikuodamas Šiaurės Kaukazo regioną dėl ekonominio atsilikimo ketina ten investuoti 13 milijardų

Teroristinių atakų Kaukazo regione praeitais metais padvigubėjo

DIDŽIAUSI TERORO AKTAI

- 1995 Budionovsko ligoninės įkaitų drama
- 1999 Bomba Vladikavkaze
- 1999 Bombų sproginiai daugiabučiuose namuose Rusijoje
- 2002 Bomba Kaspijske
- 2002 Maskvos teatro įkaitų drama
- 2002 Sunkvežimio sproginimas Grozne
- 2003 Savižudžio susisprogdinimas Raudonojoje aikštėje
- 2003 Savižudžio susisprogdinimas traukinyje Stavropolyje
- 2003 Savižudžiai sprogdintojai Znamenskoje
- 2004 Sproginimas Maskvos metro (vasario mėn.)
- 2004 Sproginimas Maskvos metro (rugpjūčio mėn.)
- 2004 Dviejų Rusijos lėktuvų sproginimas
- 2004 Įkaltai Beslano mokykloje
- 2006 Bomba Maskvos turguje
- 2008 Savižudė sprogdintoja Vladikavkaze
- 2009 Savižudis sprogdintojas Nazranėje
- 2009 Sproginimas po „Nevsky Express“ traukiniu
- 2010 Sproginimai Maskvos metro
- 2010 Savižudžių sprogdintojų ataka Kizliare
- 2010 Sproginimas Stavropolyje koncerto metu
- 2010 Savižudis sprogdintojas Vladikavkaze
- 2010 Išpuolis Čečėnijos parlamente
- 2011 Savižudžio sprogdintojo ataka Domodedovo tarptautiniame oro uoste

KAIMYNYSTĖS POLITIKA TRAUKIA Į ŠILTUS KRAŠTUS

Raminta ŽŪSINAITĖ

Šiaurės Afrikoje vykstančios revoliucijos sukėlė itin rimtų diskusijų tarp Europos Sąjungos šalių ne tik dėl reagavimo veiksmų, bet ir apskritai dėl Europos kaimynystės politikos (EKP) prioritetų ir tolesnių gairių. Netruko pasigirsti kalbų, kad dėl įvykių Šiaurės Afrikos šalyse Europos Sąjunga ketina persvarstyti Kaimynystės politiką ir skirti šiam regionui daugiau nei posovietinio bloko šalims lėšų ir dėmesio.

Europos Sąjunga susilaukė daug kritikos dėl savo neryžtingumo reaguojant į įvykius Tunise ir Egipte. Prasidėjus neramumams ir Libijoje – kritika neatslūgo. Teigiama, kad Europos Sąjungos pareiškimai buvo pavėluoti ir nepakankamai griežti, nebuvo pareikšta tvirta ir vieninga pozicija. Tarp ES narių netrukus pradėta diskutuoti, kad būtina griežčiau taikyti EKP keliamus demokratiško valdymo ir žmogaus teisių apsaugos reikalavimus. Įvykiai Tunise, Egipte ir Libijoje parodė, kad šiuo metu galiojanti politika yra nebeveiksminga, nes patys Viduriniai Rytai pasikeitė iš esmės, taigi reikia ypač lanksčiai prisitaikyti prie kintančios situacijos. Kita vertus, kritikai teigia, kad ES pernelyg atlaidžiai iki šiol žiūrėjo į diktatorių veiksmus Šiaurės Afrikos regione ir vykdoma politika buvo nepakankama, kad paskatintų reformas valdžioje.

Dėl pačios EKP strategijos ir finansavimo mechanizmo ES Pietų regiono šalių pozicija išsiskiria iš likusių ES narių. Iškart po įvykių Šiaurės Afrikos šalyse Kipras, Prancūzija, Graikija, Malta, Slovėnija ir Ispanija pareiškė nepasitenkinimą, kad Kaimynystės politika nėra subalansuota Pietų ir Rytų regiono atžvilgiu. Anot jų, iki šiol ES neproporcingai daug lėšų skyrė posovietinio bloko šalims, taip palikdama užmarštyje pietinius Europos Sąjungos kaimynus. Tačiau likusios ES šalys tokiam pareiškime labiau įžvelgia individualius pietinių šalių narių

interesus, susijusius su didėjančia imigracija, o ne diskusijas apie svarbiausius EKP tikslus.

Dėl įvykių Šiaurės Afrikoje vasario 21 d. rinkosi ES Užsienio reikalų ministrų taryba, turėjusi apsvaistyti tolesnius žingsnius, reaguojant į susiklosčiusią situaciją. Susitikime užsienio reikalų ministrai įsipareigojo stipriau bendradarbiauti, vykdant prodemokratiškas reformas, ir pasmerkę Libijoje vykdomas represijas prieš taikius protestuotojus. Taip pat buvo pareikšta, kad ES Taryba įsipareigoja į partnerystės politiką įtraukti efektyvesnius pagalbos mechanizmus šalims, siekiančioms politinių ir ekonominių reformų.

Europos kaimynystės politikos strategijos ir finansavimo persvarstymas – neišvengiamas ir būtinas dalykas siekiant prisidėti prie Šiaurės Afrikos regiono demokratizacijos procesų, tačiau, ar pavyks subalansuoti šią politiką nenuskriaudžiant Rytų regiono, – kol kas lieka neaišku. ■

Įvykiai Tunise, Egipte ir Libijoje parodė, kad šiuo metu galiojanti politika yra nebeveiksminga, nes patys Viduriniai Rytai pasikeitė iš esmės

TARPTAUTINĖ PADĖTIS IR LIETUVOS PRIPAŽINIMAS 1991 M.

Algirdas SAUDARGAS

Pagal pranešimą, skaitytą konferencijoje „Lietuva kelyje į tarptautinį pripažinimą“ š. m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos Seime

Sausio 13 d. tauta apgynė teisę būti laisva ir Islandija, mūsų pirmieji draugai (labai svarbu turėti bent vieną draugą!), tą teisę mums pripažino oficialiu, demokratiškos valstybės parlamento aktu.

Politikoje ir santykiuose tarp tautų emocijos vaidina didelę rolę ir lemia daug. Todėl kad politinį procesą vis dėlto lemia realūs žmonės konkrečiuose, realiuose, tikruose susitikimuose vienas su kitu. Emociniai dalykai labai dažnai būna fone, bet nulemia. Po Kovo 11 d. Prancūzijos prezidentas Francois Mitterandas pasakė, kad lietuviai viską „sužlugdys“ ir apibarė lietuvių tautą negražiais žodžiais. Tą būtų tuomet pasakęs, o gal ir pasakė, privačioje aplinkoje ne vienas Vakarų lyderis. Mes turime įsigilinti ir suvokti, kodėl tai buvo pasakyta. Reikia suprasti, o ne tik emocijomis reaguoti į emocijas. Štai po sausio 13 d. nė vienas valstybės vadovas nei privačiai, nei oficialiai nebebūtų drįsęs tai pasakyti. Ir neturėtų pagrindo, nes tauta įrodė savo teisę būti laisva. Po Kovo 11-osios Lietuva dar buvo miglose ir Vakarų politinės sąmonės užmarštyje.

Kokia buvo ta tarptautinė padėtis, kurią lietuviai, kaip sakė F. Mitterandas, galėjo sužlugdyti. 1989 m. balandžio

mėnesį Sovietų Sąjungoje, Tbilisyje žmonės buvo mušami, žudomi. Michailo Gorbačiovo tikslas buvo gelbėti Sovietų Sąjungą. Jis žinojo, kad Sąjunga byra ir ekonomiškai. Net Jungtinės Amerikos Valstijos pritarė padėties stabilizavimui, nes visi bijojo chaoso naujai atsiradusiose branduolinėse valstybėse. Laimei su jomis pavyko susitarti ir visi branduoliniai arsenalai buvo suvežti į Rusiją, bent jau į vieną vietą. Kitas svarbus klausimas – Vokietijos suvienijimas. Prieš pusšimtį metų tą pačių didžiųjų valstybių vadovai dalijo Vokietiją į dalis. Tada visi dėl to sutarė iš didžiulės baimės. Juk tokia kultūringa, iškili tauta atidavė valdžią naciams ir į tokią nelaimę visą pasaulį atvedė.

Jau nuo 1989 m. rudens buvo daromi žingsniai ir ėjo kalba apie Vokietijos suvienijimą. Čekijoje tada išrenkamas Havelas. Valdžią iš komunistų perima ir lenkai. Šiame fone M. Gorbačiovas 1990 m. sausio mėnesį dar atvyksta į Vilnių tikėdamasis, kad gal kaip nors įtikins lietuvius...

Ir štai kovo 11 d. paskelbiama Nepriklausomybė. Iš tiesų tas trapus vyksmas galėjo „pagadinti“, „sužlugdyti“... Mes turėjome teisę tai daryti, bet pamąstykiame ir supraskime tuometes kitų emocijas. Mitterandas kalba apie tautą ir griebiasi šiaudo – diskvalifikuoti tautą, esą „neverti laisvės“... Nepraėjus nė metams, Sausio 13-osios laužai atėmė bet kokią galimybę taip kalbėti. Aš nežinau, kodėl tokia tvarka šioje žemėje, kad tauta tik krauju

Martynas Žilionytis nuotrauka

A. Saudargas

gali savo laisvę apginti, bet taip atsitinka, taip buvo.

Lietuvos likimas sprendėsi čia Vilniuje – ne Varšuvoje, ne Vašingtone, ne Bonoje, Paryžiuje ar Maskvoje. Tauta turi atsiminti ir gerbti save pačią. Mes turime gerbti savo tautą, kad ji atliko tokį žygį.

Teisiniai pripažinimai būna labai supainioti. Britų mokslininkų knygoje „Taikos regimybė“ rašoma, kad sovietai į Jungtines Tautas norėjo priimti visas 15 sovietinių respublikų, kai Jaltaje buvo tariamasi dėl būsimos pasaulio tvarkos, kai jau buvo aišku, kad Vokietija praloš. JAV prezidentas F. Ruzveltas tuomet pasijuokė, kad ir jis prašys visų 50 Jungtinių Amerikos Valstijų narystės Jungtinėse Tautose. Ėjo kalba apie balsus JT. Beje, labai mažai kas žino, kad vėliau Jaltaje sovietai prašė bent 3 vietų – Baltarusijai, Ukrainai ir Lietuvai. Žinia, ne todėl, kad Lietuva kažkada buvo nepriklausoma, tačiau kad šios šalys vokiečių agresijos kovose buvo priekiniuose frontuose. Taip buvo mėginama gauti papildomų vietų Jungtinėse Tautose. Lietuvai vietos neskyrė, bet dėl kitų dviejų susitarė. Įsivaizduojate, kokia būtų kurioziška pripažinimo byla, jeigu statytinis sovietinis Lietuvos ambasadorius būtų gavęs vietą Jungtinėse Tautose. O taip galėjo būti. Paskelbus kovo 11 d. Nepriklausomybę, jau nebūtų reikėję mūsų priimti į Jungtines Tautas. Kita vertus, būtų problemų

Tautos nuomonė ant Sausio 13-osios barikadų

su ambasadoriumi dėl jo lojalumo. Gorbačiovas mūsų valdžią pripažino (jis nepripažino kovo 11 d. sprendimų), tai ir mūsų teisę siųsti ambasadorių į Jungtines Tautas būtų turėjęs pripažinti. Kaip jaustųsi JAV su nepripažinimo politika?.. Tai pavyzdys, kaip teisiniai dalykai gali atvesti prie istorinių kuriozų.

Realioje politikoje Baltijos valstybės, pavyzdžiui, Teherano konferencijoje, buvo paminėtos tik per klaidą. Stalinui išvertė Ruzvelto žodžius, kad jis norįs Baltijos valstybes internacionalizuoti. Stalinas pasiuto, bent kol susigaudė, kad įvyko vertimo klaida. Angliškai Ruzveltas norėjo pasakyti, kad sieksiąs internacionalizuoti Baltijos sąsiaurius aplink Daniją, ir juos pavadino „Baltic Strates“, o vertėjai nugirdo „Baltic States“...

Sovietų Sąjungos pabaiga buvo asmeninis reikalas M. Gorbačiovo ir B. Jelcino. Jau po sausio 13 d., po pučo, Gorbačiovo pajėgos ir autoritetas buvo susilpnėjęs. Kaip rašoma Leonido Mečino knygoje apie Sovietų Sąjungos ir Rusijos užsienio reikalų ministrus, kai gruodžio 1 d. ukrainiečiai referendumu patvirtino savo nepriklausomybę, po poros dienų Gorbačiovas paskambino Jelcinui ir pasiūlė susitikti, pasikviesti N. Nazarbajevą, L. Kravčiuką ir pasitarti, kaip Sąjungą pertvarkyti. Jelcinas atsakęs, kad kažin ar verta, gal ir taip sutarsią. Gorbačiovas mat rūpinosi irgi kokio nors darinio prezidento vietai išsaugoti. Jelcinui numojus ranka, tas pokalbis tuo ir baigėsi. Po kelių dienų Beloveže jis pats susitiko su Ukrainos prezidentu Kravčiuku, su Šuškevičiumi iš Baltarusijos. Nazarbajevą nespėjo prisikviesti, telefonu jam paskambino ir įkūrė Nepriklausomų Valstybių Sandraugą. Tada informavo G. Bushą, o ne Gorbačiovą, kad Sovietų Sąjungos jau nebėra. Tik po kelių savaitų, prieš Kalėdas, Gorbačiovas sumanė tai gražiai apiforminti.

Lietuva turėjo apginti savo laisvę – tai reikia priminti Vakarams. Kova už laisvę kelia pagarbą. Tremtys, karų aukos kelia užuojautą. Daug tų bėdų, nelaimių pasaulyje, bet jeigu tauta pati nebijodama žūties apsigina – ji pelno pagarbą. Esame ES ir NATO nariai, tai savotiškas mūsų tautos kokybės ženklas, nes sugebame tvarkytis tokiose garbingose ir sudėtingose organizacijose. Tačiau ateitį ir savo teisę būti laisviems ir nepriklausomiems reikia nuolatoti ginti. ■

LAISVĖ IR JOS KŪRĖJAS

Rasa BAŠKIENĖ

„Laisvės“ paminklas Kaune

*Tai uždaryk mane, Tėvyne, savyje,
Kaip giesmę gerklėje mirtis uždaro,
Taip kaip uždaro vakarą naktis,
O tu man atsakai: „Aš tavo laisvė“.
(Just. Marcinkevičius)*

Skaitant ar klausantis šių neseniai Anapilin išėjusio poeto Justino Marcinkevičiaus eilių, prieš akis iškyla paminklas Laisvei Kauno karo muziejaus sodelyje. Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją dažnas aplankome šią lietuviams labai brangią skulptūrą. Visas Europos šalių sostines puošia jų laisvės paminklai, o mūsų „Laisvė“ stovi laikinojoje sostinėje Kaune.

Skulptūrą 1921 metais krašto apsaugos ministro užsakymu Panevėžyje sukūrė skulptorius Juozas Zikaras. Jau tuomet garsus skulptorius dar neturėjo savo dirbtuvės, tad Panevėžio gimnazijos direktorius J. Yčas leido naudotis sporto sale. Visi smalsuoliai laisvai galėjo stebėti skulptūros gimimą, teikti siūlymus ir pastabas. Amžininkai žavėjosi lengva, grakščia, tiesiog skriete skriejančia „Laisvė“, kurią J. Zikaras, didelis O. Rodo gerbėjas ir šiaip modernus tų laikų menininkas, iš pradžių sukūrė vilkinčią trumpa suknele. Miesčioniškai tų laikų Panevėžio publikai neįtikėjo skulptūra atidengtomis kojomis, tad skulptoriui teko, kaip jis pats sakė, „prisitaikyti prie puritoniškų varžtų“ ir sukurti dar vieną „Laisvės“ modelį. Dar ir dabar J. Balčikonio gimnazijos istorijos muziejuje saugomi Stasio Variakojo fotonegatyvai, kuriuose matyti du „Laisvės“ variantai. Žalvarinė statula kelerius metus stovėjo Kauno karo muziejuje, vėliau Vokietijoje ji buvo nulieta iš bronzos ir 1928 m. gegužės 15 d. iškilmingai pastatyta Karo muziejaus sodelyje. Skulptorius norėjo, kad „Laisvė“ stovėtų ant didelio pjedestalo su bareljefais, vaizduojančiais baltų tautų istoriją. Šiam norui dėl ribotų lėšų nebuvo lemta išsipildyti, nors skulptorius labai šito troško: „...koks gi ribojimas? Laisvė neribojama!“ Svajonę mena

**„Laisvė“ išliko.
Stebuklingai ji išsaugota ir per sovietmetį**

J. Zikarų namelis-muziejus laikinojoje sostinėje

skulptūros ir pjedestalo maketas, esantis J. Zikarų muziejuje.

„Laisvė“ buvo labai brangi lietuviams. Kai karo metais vokiečiai, reikalaudami bronzos patrankų sviediniams, liepė išlydyti skulptūrą, skulptorius P. Rimša vietoje jos paaukėjo savo dar nebaigtą kūrinių „Lietuvos mokykla“, teigdamas, jog „čia bronzos daugiau“. Laimei, buvo išsaugota gipsinė skulptūros atlieja.

„Laisvė“ išliko. Stebuklingai ji išsaugota ir per sovietmetį. Paslėpta tarp kitų meno kūrinių, ji kukliai tūnojo už Kauno Soboro altoriaus. Kiekvienais metais vasario 16 d. Kauno jaunimas eidavo į Soborą pastovėti šalia altoriaus ir atiduoti pagarbą „Laisvei“. Įdomu, kad gal dėl tam tikros Kauno specifikos nei saugumas, nei kariuomenė, nei milicija nevykdė savo pareigų iki galo. Sunku būtų patikėti, kad jie nieko nežinojo ir nematė...

1989 m. vasario 16 d., atstaciaus „Laisvė“, Kauno karo muziejaus sodelyje kilo daug kalbų apie tai, kas pozavo statulai. Atsiliepė keletas tų laikų gimnazisčių ir mokytojų, pozavusių įvairioms J. Zikarų skulptūroms. Buvo kalbama, kad „Laisvei“ pozavo net kelios moterys: vienos buvo galva, kitos liemuo, tačiau tikroji „Laisvė“ pozuotojų autorystė paaiškėjo iššifravus 1944 m. J. Zikarų į plokštelę įrašytus atsiminimus apie skulptūros kūrimą. Skulptorius aiškiai nurodo, kad pozavo jo žmona ir „dar viena mokytoja, kurios pavardės neprisimeinu“. O ta pamirštoji – mergaičių rankų darbų mokytoja, Zikarų sūnaus Teisučio

krikšto mama Elena Jasinskaitė.

Lietuva skulptoriui Juozui Zikarui dėkinga už daugybę kūrinių: už tarpukario metais sukurtus visų nominalų litų ir centų monetų gipsinius modelius, už bareljefą Nežinomo kareivio kapui, medalius, garsių Lietuvos atgimimo šauklių – J. Basanavičiaus, V. Kudirkos – biustus. Panevėžio bažnyčias puošia menininko sukurtos Kristaus Karaliaus ir šv. Aloyzo skulptūros, Kauno karo muziejaus sodelyje stovi garsioji skulptūra „Knygnešys“.

J. Zikaras 1881 m. gimė labai vargingų valstiečių šeimoje Paliukų kaime, Pumpėnų valsčiuje, Panevėžio apskrityje. Būsimasis skulptorius pradinę mokyklą baigė būdamas aštuoniolikos, tačiau jokios kliūtys nesutrukdė jam įgyvendinti svajonių svajonę – baigti Sankt Peterburgo dailės akademiją. Garsus rusų menininkas Ilja Repinas, pamatęs diplominį J. Zikarų darbą „Motina“, kuriam pozavo skulptoriaus žmona Anelė Tūbelytė su jūdvių pirmagimi, pasakė, kad „jame slypi dieviška kibirkštis“. Menininko talentas buvo įvertintas ir Paryžiaus parodoje 1937 metais: jo lietuviškos sodybos maketas laimėjo Didįjį prizą.

Juozą Zikarą amžininkai atsimena kaip be galo kuklų ir paprastą žmogų, besisielojantį dėl kitų vargo ir nepriteklių, besipiktinantį naujai iškilusių ponų savivale ir begaliniu noru prisikimšti kišenės. Kalbama, jog A. Smetona, lankydamasis vienoje parodoje, kurioje buvo pirmą kartą eksponuojama J. Zikarų skulptūra „Prie valstybės lovio“, vaizduojanti daug kiaulių užpakalių

Juozą Zikarą amžininkai atsimena kaip be galo kuklų ir paprastą žmogų

aplink lovį, teiravęsis menininko: „Juozai, pasakyk, kuris užpakalis mano?“ J. Zikaras pasiūlė A. Smetonai išsirinkti pačiam.

1944 m. sovietų valdžiai vėl užgriuvus Lietuvą, skulptorių persekiojo saugumas, kaltinęs slepiant informaciją apie tris sūnus, vokiečių paimtus kasti apkasų ir vėliau dingusius, nors skulptorius ir jo žmona buvo įsitikinę, kad visi trys sūnūs žuvę. Tik vėliau paaiškėjo, kad jie pasitraukė į Vakarus. Menininkas, neištvėręs saugumo tardymų ir grasinimų išvežti jį su šeima į Sibirą, nusižudė...

Kaune, Žaliakalnyje, lyg pakibęs virš Senamiesčio, stovi kuklus medinis skulptoriaus Juozo Zikarų namelis-muziejus. Visus, norinčius apsilankyti jame, pasitiks Rasa Ruibienė, puiki pasakotoja ir didelė skulptoriaus gerbėja. Ji lankytojus pavaišins vynu, pagamintu iš sodelyje augančių vynuogių, pasiūlys užkasti labai paprastų, bet skanių sumuštinukų *a la Zikaras*, ir ne vienas išeis susimąstęs apie tragišką šio didelio menininko, bet labai trapaus žmogaus likimą. ■

M. GORBAČIOVAS – LIETUVOS BIČIULIS AR PRIEŠAS

Česlovas IŠKAUSKAS

Rašyti apie garsų politikos veikėją, kaip ir, beje, apie kiekvieną žmogų, nėra paprasta. Asmenybė niekada nėra dviejų spalvų, o yra įvairialypė, besikeičianti – tobulėjanti arba degraduojanti. Michailas Gorbačiovas, kurio 80-asis jubiliejus minimas kovo 2 dieną, kaip tik toks spalvingas politikas, kurio praeitis pažymėta tam tikromis sąsajomis ir su Lietuva. Žinia, ir dabar apie save jis neleidžia užmiršti. Tad klausimas, ar jis buvo Lietuvos draugas ar priešas, iš pirmo žvilgsnio atrodo pernelyg banalus. Bet vis dėl to...

GARVEŽYS, KURIS SUTRAIŠKĖ MAŠINISTĄ

Kai 1984 m. Lietuvos radijo buvau išsiųstas į Maskvą patobulinti radijo programos rengimo subtilybių, negalėjau atsistebėti rusų dėstytojų drąsa ir pasiryžimu reformuoti Sovietų Sąjungą, o gal ir dar daugiau. L. Brežnevo stagnacijos laikai ėjo į užmarštį. Paskaitose liejosi anekdotai apie sovietinę politinę sistemą ir politbiuro narius. Visi kažko vylėsi, nors nežinojo, kaip tą naują gyvenimą kurti. Sovietinė spauda („Literaturnaja gazeta“, „Ogoniok“ ir kt.) viešai plakė partinę nomenklatūrą, ir mes – Baltijos respublikų pasiuntiniai – svarstėme, kad viešumo banga į mūsų kraštus dar neatėjusi.

N. Andropovo 1982 m., po L. Brežnevo mirties, įvesta tvarka ir darbo disciplina tebuvo butaforija. Dar juokingiau atrodė ligoto N. Černenkos vienerius metus ir 25 dienas užsitęsęs valdymas, vadintas grįžimu prie brežnevizmo (Maskvoje tuo metu jau girdėjau piktą anekdotą apie tai, kad jis buvo toks bukas, kad net anekdotų apie jį nesukurta...). Iš esmės šių „gensekų“ paradas tebuvo pereinamasis laikotarpis prie M. Gorbačiovo eros. Jau 1985-ųjų kovo 11-ąją (koks sutapimas!) Stavropolio krašto plėšinių augintinis tampa SSKP CK generaliniu sekretoriumi – paskutiniu netrukus subyrėšančioje imperijoje ir pirmuoju jos prezidentu. Lenino,

Stalino, Chruščiovo, Brežnevo, Andropovo, Černenkos plejadą baigęs teisininkas mėgino atgaivinti stagnuojančią ir stigmatuojančią valdančią komunistų partiją, imdamasis reformų („glasnost“, „perestroika“), pirmas prakalbęs apie leidimą Rytų bloko valstybėms rinktis demokratinį kelią, pritaręs Berlyno sienos griūčiai ir taip baigęs Šaltojo karo laikotarpį, 1989 m. išvedęs sovietinę kariuomenę iš Afganistano, sumažinęs įtampą su Vakarais, galų gale, pats to nenorėdamas, įžiebęs dainuojančių revoliucijų ugnį ir išardęs SSRS. Ar ne už tai jis 1990 m. gavo Nobelio taikos premiją? Ar ne tokiais laimėjimais jis gali pasigirti per visą savo beveik 6 metų karjerą aukščiausiam politiniame poste?

Visa kita, kaip sakoma, tik detalės. Tai, kad jis mažiau cenzūravo žiniasklaidą, kad panaikino konstitucijos straipsnį dėl SSKP vadovaujančio vaidmens valstybėje, kad atsisakė draudimų organizuoti mintingus ir demonstracijas, kad paleido politinius kalinius, kvietė sugrįžti disidentus, pradėti plačią visalaukinę diskusiją dėl SSRS ateities. Kai 1990-ųjų kovą SSRS liaudies deputatų suvažiavime jis buvo išrinktas pirmuoju ir paskutiniu prezidentu, didžiųjų permainų garvežys jau buvo įsivažiavęs ir 1991-ųjų pabaigoje sutraikė patį mašinistą – šių reformų autorių.

ŠVENTAS NEŠVENTAS MICHAILAS...

Sakoma, kad Šventajame Rašte (rusiškame leidime), Kaino išpažintyje yra tokia pranašystė: „...и седмым будет святой Михаил с отметиной на лбу...“ („ir septintasis bus šventas Michailas su žyme ant kaktos“). Nežinia, kiek čia pranašiškos tiesos, tačiau M. Gorbačiovas išties turėjo įgimtą dėmę prie kaktos ir buvo septintasis SSRS lyderis. O kaip rašoma portale *Calend.ru*, šventasis Michailas Arkangelas buvo karys gynėjas, jis saugojo Rojaus vartus kelyje į Gyvybės medį, o sumoderninus – gynė liaudį jos laisvės siekiuose. Kažin kaip tai galima sieti su M. Gorbačiovo politinio pakilimo

M. Gorbačiovas

„Perestroiką“ jis pradėjo neturėdamas aiškios vizijos

ciklu, tačiau tikėkime jo ryžtu ir nusiteikimu pakeisti sovietinę imperiją, „adaptuoti“ ją prie Šaltojo karo rūbą nusimetusio pasaulio. Kilnūs tikslai, ar ne tiesa?

Tačiau „perestroiką“ jis pradėjo neturėdamas aiškios vizijos. Ko gero, jis tik ketino retušuoti sistemą, atsisakant vienpartinės sistemos ir veliantis į bereikšmes diskusijas su visuomene. Jam tai atrodė demokratija. Tačiau M. Gorbačiovas net nenutuokė, kokio jis sulauks pasipriešinimo ir kaip jo viešumo siekis greitai gali virsti destruktivia anarchija, apvertusia aukštyn kojomis 84 metus gyvavusią bolševikinę-komunistinę sistemą.

Jam nelauktas buvo ir Baltijos šalių revoliucinis pakilimas. Dar ir dabar ginčijamasi, kas gi buvo svarbiausias SSRS duobkasys. Žinoma, daugelio šalių politikos veikėjų sąrašė pirmasis yra M. Gorbačiovas, kuris po to ne kartą apgailėstavo dėl imperijos žlugimo. Savotišku santvarkos duobkasiu kai kas vadina ir

L. Brežnevą. Beje, 1958 m., kaip SSKP politbiuro narys, atsakingas už gynybinę ir karinę pramonę, N. Chruščiovo buvo atsiųstas į Vilnių ir net buvo užkopęs į Gedimino kalną. Kalbama, kad tais ekonominio atšilimo laikais aukštas partinis svečias šią pilį pavadino „lietuvių pasididžiavimu“...

M. GORBAČIOVAS PRALAIMĖJO V. LANDSBERGIUI...

Ir, žinoma, nepamirštas buvo M. Gorbačiovo atvykimas į Vilnių 1990-ųjų sausio 11–14 d., likus vos dviem mėnesiams iki Nepriklausomybės paskelbimo ir metams iki tragiškų Sausio įvykių. SSRS „gensekas“ skubėjo: Kremlius

turėjo informacijos, kad Vilnius žengia Sovietų Sąjungos ardytojų priešakyje, o vasarį įvyks jau nebe Lietuvos SSR, o Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rinkimai. M. Gorbačiovas nutarė išnaudoti savo charizmą ir pokalbininko patyrimą ir perkalbėti Vilnių nežengti lemiamo žingsnio. Be to, SSRS liaudies deputatų suvažiavimas kovo gale jį turėjo išrinkti prezidentu...

Bet Vilniuje savimi pasitikinčio politiko laukė akibrokštas. Tuomet šilto ir šalto patyręs „Kuro aparatūros“ gamyklos darbininkas Zenius Lisauskas tiesiai šviesiai svečiui išrėžė, ką jis manęs apie SSRS ir lietuvių siekį tapti nepriklausomais. Taigi, paprastą lietuvių

darbininką Z. Lisauską taip pat galima įrašyti į sąmoningus SSRS griovėjus.

M. Gorbačiovo pastangos nedavė rezultatu, ir išrinktas nepriklausomas Lietuvos parlamentas nusprendė, kad su nepriklausomybe nėra ko delsti: skelbti Aktą reikia kovo 11-ąją, dar iki vidurnakčio. Kodėl? Mat kitą dieną, t. y. kovo 12-ąją, Maskvoje turėjo prasidėti TSRS liaudies deputatų suvažiavimas. Formaliai tai buvo aukščiausia tuometės Sovietų Sąjungos valdžios institucija. Šis suvažiavimas turėjo išrinkti pirmą SSRS prezidentą. Pagal tradiciją ir naujas politines aplinkybes juo galėjo tapti tik M. Gorbačiovas. Taip ir atsitiko. Bet Vilniuje buvo baiminamasi, kad išrinktas SSRS prezidentas, turėdamas didelius įgaliojimus, pamėgins Lietuvoje įvesti nepaprastąją padėtį. Nepaprastosios padėties įvedimas reikštų, kad visą valdžią Lietuvoje perima sovietiniai kariškiai, jų kariniai komendantai, kad yra labai apribojamos žmonių teisės ir laisvės, kad kariškiai įgyja teisę panaudoti ginkluotą jėgą ir pan. Suprantama, tokiu atveju išrinktoji Aukščiausioji Taryba negalėtų susirinkti, negalėtų veikti, negalėtų paskelbti apie nepriklausomybės atkūrimą. Kitaip tariant, reikėjo užbėgti SSRS liaudies deputatų suvažiavimui už akių, reikėjo suskubti pasinaudoti tautos valia sukurta ir istorijos suteikta galimybe.

Taip Vilnius pergudravo Maskvą. M. Gorbačiovas buvo V. Landsbergio įveiktas. Tad ar galima tvirtinti, kad paskutinis sovietinis patriarchas įžiebė žalią šviesą Lietuvos nepriklausomybei? Žinoma, ne. Nepriklausomybių paradas jau nuvilnijo per Baltijos šalis, kitas imperijos respublikas. SSRS konvulsijos pasireiškė 1991-ųjų Sausio 13-ąją, kai M. Gorbačiovo padėjėjai, telefonu V. Landsbergio paprašyti, kad prezidentas tučtuojau sustabdytų karinę agresiją Vilniuje, pareiškė, kad šis neva ilsisi, t. y. miega nekaltu kūdikio miegu. Tuo metu būtent Lietuvos sostinėje sprendėsi SSRS likimas...

ĮSIVĖLĖ Į TERITORINES PRETENZIJAS

Ėjo metai. Mes linkę primiršti viską, kas bloga. Juo labiau kad lietuvių tauta išsprendė savo likimą be Rytų ir Vakarų pagalbos. Galime tik užjausti M. Gorbačiova, kad jam teko iškentėti pažeminimą ir nušalinimą per 1991-ųjų rugpjūčio pučą, uždarytam namų arešte

Kryme, ir galutinai Belovežo susitari-
mais likviduojant SSRS. Geopolitiniai
procesai nepavaldūs kurio nors vieno
politiko planams ar talentui. Tautų
valia yra aukščiau bet kokios politinės
sistemos ar grubios karinės jėgos. Tačiau
atiduokime duoklę 80-mečiui „peres-
troikos“ tėvui: jis, norėjo ar ne, įpūtė
pertvarkos žaizdą, virtusį dideliu gaisru
sovietiniame bloke.

Ir dabar M. Gorbačiovas, ne kartą
apgailstavejęs dėl Sovietų Sąjungos iširimo,
neužsisklendžia savo viloje, bet tampa vis
aktyvesniu politinių procesų Rusijoje ir
pasaulyje vertintoju. Kai kas paaikškėja ir iš
20-ties metų senumo archyvų.

Antai neseniai išslaptintame Švedijos
diplomatinio susirašinėjimo pakete rasta
dokumentų, vėlgį liečiančių Lietuvą. Pa-
sirodo, kaip skelbia portalas www.query.nytimes.com, paskutinis SSRS vadovas
M. Gorbačiovas 1990-ųjų kovo pradžioje
sutiko su Lietuvos nepriklausomybės
paskelbimu, tačiau esą už tai pareikalavo
21 mlrd. rublių ir norėjo, kad Klaipėda
taptų Kaliningrado srities dalimi. Be to,
esą dar reikėtų peržvelgti teises į Drus-
kininkų miestą, teigęs M. Gorbačiovas.
Slaptuose dokumentuose taip pat teigia-
ma, kad A. Brazauskas neva susitiko su
M. Gorbačiovu ir gavo sutikimą skelbti
nepriklausomybę. Pasak 1990 m. kovo 9
d. Švedijos generalinio konsulo Dago Se-
bastiano Ahlanderio, dirbusio tuomečia-
me Leningrade, pasirašyto diplomatinio
pranešimo, švedų diplomatai žinojo apie
lietuvių planus netrukus skelbti nepri-
klausomos valstybės atkūrimą. Nujautė
tai ir SSRS lyderis, daręs grubų teritorinį
spaudimą Vilniui.

Šiuo metu garbusis politikas linkęs
pamiršti senus vaidus. Jis metėsi į Krem-
liaus kritikų gretas. Ypač M. Gorbačio-
vui nepatinka V. Putinas, kuris, kaip pra-
neša Londono „The Guardian“, pasak
M. Gorbačiovo, tik imituoja demokratiją
ir negaluoja „neįtikėtinu pasipūtimu“.
Už tokią Rusijos lyderių kritiką neseniai
buvusiam SSRS prezidentui neleista
įregistruoti jo sukurtos politinės partijos.

M. Gorbačiovo įkurtas labdaros
fondas kovo 30-ąją Londono Alberthole
rengia didelę konferenciją ir iškilmes,
kurios dar kartą patvirtina, kad šis
prieštaringos reputacijos politikas dar
neištarė visų savo žodžių. ■

ES DURYS VERIASI KROATIJAI

Raminta ŽŪSINAITĖ

Po kelerių metų pertraukos Europos
Sąjungos šeimoje vėl laukiama pagau-
sėjimo – netrukus į ES erdvę turėtų įsi-
lieti Kroatija, kuri oficialias derybas dėl
narystės ES pradėjo dar 2004 metais, ir
štai po šešerių metų jau žengia į pasku-
tinį stojimo derybų etapą. Nors matyti
didelė pažanga, siekiant patenkinti
derybų kriterijus, vis dėlto kai kurios ES
šalys reiškia susirūpinimą dėl tam tikrų
probleminių sričių ir skatina Kroatiją
toliau vykdyti būtiniausias reformas.

Šiuo metu iš 35 sričių Kroatija
oficialiai yra įvykdžiusi 28 sričių reika-
lavimus. Jaučiamas itin didelis progresas
vykdant teisines reformas, priimant
Konstitucijos pakeitimus, teigiamai
vertinamas šalies bendradarbiavimas su
Tarptautiniu baudžiamuoju tribunolu
dėl buvusios Jugoslavijos. Kita vertus,
kitos sritys, kurių reikalavimai neįgy-
vendinti, ypač susijusios su korupcija,
laikomos pačiomis sudėtingiausiomis
ir keliančiomis daugiausia diskusijų.
Po plačiai nuskambėjusio skandalo, kai
dėl įtarimų korupcija ir piktnaudžiavi-
mu valdžia sulaikytas buvęs Kroatijos
premjeras Ivo Sanaderas, Kroatiją imta
stebėti pro didinamą stiklą, todėl jai
tenka atlikti ypač daug „namų darbų“,
kad įrodytų, jog su korupcija yra kovo-
jama visu pajėgumu. Europos Sąjunga

Kroatijos premjerė Jadranka Kosor tikisi dery-
bas dėl narystės ES baigti dar šiemet

Martynos Žilionytės nuotrauka

Kroatija turi 1700 km jūros pakrantės

daug atidžiau ketina vertinti Kroatiją
šiuo klausimu, nes nebenorima kartoti
klaidos, kai Bulgarija ir Rumunija buvo
priimtos į ES su labai aukštu korupcijos
lygiu. Korupcija Kroatijoje yra vis dar
plačiai paplitusi ir išlieka rimta visuotinė
problema, nors, kaip teigiama vasario
16 dieną Europos Parlamento priimtoje
rezoliucijoje „Dėl 2010 m. Kroatijos
pažangos ataskaitos“, Kroatijos vyriausybė
skyrė ypač daug dėmesio teisei ir
institucinei kovos su korupcija sistemai.

Kitas svarbus kriterijus, kurį Kroati-
ja dar ne visai patenkina, – tai pabėgėlių
sugrįžimo klausimas. Nors jaučiama
nemaža pažanga – visuomenės priešiš-
kumas į Kroatiją grįžtantiems serbams
didelėje šalies dalyje sumažėjo – vis
dėlto pabėgėliai ir grįžtantys asmenys
dar patiria daug sunkumų. Taigi Kro-
atijos valdžios institucijos turės palen-
gvinti grįžtančių asmenų reintegracijos
procesą, šalindamos įvairias teisines ir
socialines kliūtis.

Norėdama dar šių metų pirmoje pu-
sėje baigti stojimo derybas, Kroatija taip
pat privalo tęsti privatizacijos procesą
ir priimti sudėtingoje padėtyje esančių
laivų statyklų struktūrinio pertvarkymo
planus.

Pagal stojimo į Europos Sąjungą
procedūras, įgyvendinus visus reikala-
vumus ir ES patvirtinus stojimo sutartį,
Kroatija negalės džiaugtis naryste dar
mažiausiai metus, kol dokumentą rati-
fikuos visos 27 Europos Sąjungos šalys.

Kroatijos atveju šis procesas gali užtrukti gana ilgai, nes šalys narės labai atidžiai ketina stebėti antikorupcijos pažangą šalyje. Spėjama, kad sutarties ratifikavimą gali vilkinti Olandija, kurios vyriausybė neturi daugumos, palaikančios Kroatijos narystę. Taip pat priešintis gali Slovėnija, kuri dėl pasienio ginčų jau beveik metus blokuoja savo kaimynės derybas. Ginčas tarp Kroatijos ir Slovėnijos kilo dėl neišspręstų teritorinių klausimų, iširus Jugoslavijos valstybei. Nesutariama dėl bendros sienos Adrijos jūros pakrantėje ties Pirano įlanka, nes Slovėnijai svarbus kiekvienas papildomas kvadratinis kilometras jūros ruožo, o Kroatija, turinti 1700 km pakrantės, teigia, kad pusė įlankos priklauso jai.

Taip pat Kroatijos narystę Europos Sąjungoje dar turi patvirtinti ir pati kroatų tauta, išreiškdamą savo nuostatą referendume, kuris turėtų būti surengtas iškart patvirtinus stojimo sutartį. Tačiau referendumo rezultatų prognozės taip pat kelia nerimą tiek Kroatijos vyriausybei, tiek Europos Sąjungai, nes kroatai yra vis dar susiskaldę šiuo klausimu.

Vietinių apklausų rezultatai nuolat kinta tai pritariančiųjų narystei naudai, tai pasisakančiųjų prieš. Eurobarometro apklausos duomenimis, dauguma Kroatijos piliečių neremia šalies narystės Europos Sąjungoje. Tokia susiskaldžiusi visuomenė nesuteikia tvirto pagrindo Kroatijai pradėti naują etapą kelyje į Europos Sąjungą. Taigi šalis dar turi įdėti daug pastangų, kad pilietinė visuomenė suvoktų integracijos į ES svarbą, kad suprastų, jog tai atneš naudos kiekvienam piliečiui.

Kroatijos narystės Europos Sąjungoje perspektyva laikoma didžiule paskata kitoms Vakarų Balkanų regiono šalims, siekiančioms integracijos į ES, vykdyti būtinas politines, ekonomines ir teisėkūros reformas, palaikyti regione taiką, stabilumą ir gerus santykius su savo kaimynėmis. Sėkmingas Kroatijos integracijos pavyzdys turėtų paskatinti teigiamas tendencijas šiame regione.

Taigi anksčiausiai Kroatija 28-ąją Europos Sąjungos narę gali tapti 2013 metais, jeigu iki šių metų vidurio atitiks visus 35 kriterijus ir sutarties ratifikavimo neužvilkins kai kurios ES narės. Tikimasi, kad Kroatija jau galės dalyvauti 2014 metais vykšančiuose Europos Parlamento rinkimuose. ■

ĖLEKTRA IŠ ATSINAUJINANČIŲ ŠALTINIŲ: DIDIEJI 2010-ŲJŲ PROJEKTAI

Aleksandras GRAŽELIS

Martynos Žilionytės fotomontažas

Nepaisant pasaulinės finansų krizės pasekmių, atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra 2010 metais vyko sparčiai. Tikslią statistiką apie 2010 metų rezultatus sužinosime šiemet liepos-rugsėjo mėnesiais, tačiau jau dabar galime apžvelgti kai kuriuos viešai skelbiamus duomenis.

HIDROELEKTRINĖS

Visam pasauliui internete garsiai paskelbta, kad didžiausia iš 2010 metais pasaulyje pradėjusių veikti hidroelektrinių pastatyta Vietname, Son La vietovėje. Atidžiau panaršius internetinėje erdvėje, paaiškėja, kad tai tebuvo įprastas socialistinės valdžios pasigyrimas. Pradėjo veikti ne visa hidroelektrinė, o tik viena 400 MW galios turbina iš šešių. Kitos turbinos turėtų būti paleistos iki 2012 metų, bendras galingumas bus 2400 MW. Pagal galią Son La hidroelektrinė patenka į trečiąjį didžiausių pasaulio hidroelektrinių dešimtuką.

Antra (nors ją vertėtų įrašyti į pirmą vietą) pagal dydį hidroelektrinė pradėjo veikti taip pat Pietryčių Azijoje, Laose – 1070 MW galios Nam Theun 2 hidroelektrinė.

Trečioje vietoje – Foz do Chapeco

hidroelektrinė Brazilijoje, 855 MW galios.

Reikėtų paminėti ir dvi hidroelektrines, pradėjusias veikti 2010 metais Etiopijoje – 460 MW Beles ir 300 MW Tekeze.

Pietryčių Azijos valstybių ekonomika vystosi greitai ir jai reikia daug elektros energijos. Beveik kiekviena šio regiono valstybė svarsto branduolinę energetikos galimybes. Kitą dešimtmetį atominės elektrines planuoja pasistatyti Indonezija, Malaizija, Tailandas, Vietnamas. Nepaisėkė branduolinę energetiką vystyti Filipinams. 1973 metais diktatorius Ferdinandas Marcosas nusprendė statyti Bataan AE, nekreipdamas dėmesio, kad netoliese veikia ugnikalnis ir elektrinė yra aktyvioje žemės drebjimų zonoje. 1986 metais statyba, sunaudojus 2,3 milijardo JAV dolerių, buvo beveik baigta, tačiau tais metais įvyko du svarbūs įvykiai – diktatorių žmonės nuvertė, o Černobylio AE įvyko katastrofa. Atominė elektrinė buvo konservuota. 2008 metais Filipinų vyriausybės prašymu Tarptautinės atominės energetikos agentūros specialistai apžiūrėjo AE ir pateikė daug reikalavimų, kuriuos turėtų įvykdyti Filipinai, norėdami pradėti Bataan AE darbą. Pietryčių

Azijos valstybės pripažįsta, kad statyti atomines elektrines joms per brangu. Kur įmanoma, jos stato hidroelektrines arba anglimis kūrenamas ekekrines. Oro taršą sumažinti tikisi gerindamos anglių deginimo technologiją.

JŪROS VĖJO JĖGAINĖS

Didžiausias iš pradėjusių veikti 2010 metais Thanet jūros vėjo jėgainių parkas yra Jungtinėje Karalystėje, Kento grafystėje, vienuolikos kilometrų atstumu nuo kranto Šiaurės jūroje. Šiuo metu tai yra didžiausias jūros vėjo jėgainių parkas pasaulyje. Jis užima 35 kv. km plotą, kuriame šimtas 3 MW galios vėjo jėgainių išdėstytos eilėmis su 500 metrų tarpais tarp jėgainių, atstumas tarp eilių – 800 metrų. Jūra toje vietoje nėra gili, vidutinis gylis yra 20–25 metrai. Į šalies elektros tinklą tiekama bendra 300 MW jėgainių galia gaminama elektros energija. Jungtinė Karalystė ryžtingai keičia savo požiūrį į energijos gamybos šaltinius – keičia ne vien dėl įsipareigojimų mažinti oro taršą, bet ir dėl gerokai sumažėjusios anglių, dujų ir naftos gavybos savo teritorijoje ir Šiaurės jūroje.

Antras pagal dydį 2010 metais yra Rodsand II vėjo jėgainių parkas Danijoje. Jo plotas taip pat 35 kv. km, čia išdėstyta devyniasdešimt 2,3 MW galios jėgainių, bendra parko galia – 207 MW. Jėgainės 68,5 metro aukščio, rotoriaus menčių skersmuo – 93 metrai. Primename, kad Danijoje yra dar didesnis jūros vėjo jėgainių parkas – Horns Rev 2, pradėjęs veikti 2009 metais. Čia elektros energiją gamina 93 jėgainės, 2,3 MW galios, bendra parko galia – 209 MW.

Trečią vietą užima Robin Rigg vėjo jėgainių parkas Škotijoje, jo galia – 180 MW, elektrą gamina šešiasdešimt 3 MW galios jėgainių. Tai pirmasis jūros vėjo jėgainių parkas Škotijoje, ir tokia žinia skamba keistai, žinant, kiek daug vėjuotų jūros pakrančių yra šioje šalyje. Jėgainės įrengtos 9 kilometrų atstumu nuo pakrantės Solvējaus įlankoje, kuri yra istorinė siena tarp Škotijos ir Anglijos.

Verta paminėti dar vieną, ketvirtą pagal dydį jūros vėjo jėgainių parką Jungtinėje Karalystėje – Gunfleet Sands, esantį 7 kilometrų atstumu nuo kranto Esekso grafystėje, šiauriau Temzės žiočių. Jo jėgainių galia 172 MW, 48 3,6 MW galios jėgainės išdėstytos 435m × 890 m atstumais. Parko plotas – 17,5 km².

Jėgainės, kurių rotoriaus skersmuo 107 metrai, įrengtos taip, kad nekeltų pavojaus buriuotojams – Karališkoji buriavimo asociacija reikalauja, kad žemiausioje padėtyje rotoriaus mentė būtų 22 metrais aukščiau jūros lygio.

Jungtinė Karalystė tapo jūros vėjo jėgainėmis gaminamos elektros energijos lydere 2008 metais, aplenkusi iki tol pirmavusią Daniją. 2010 metais Jungtinėje Karalystėje jūros vėjo jėgainių galia siekė 1000 MW, Danijoje jūros vėjo jėgainių galia siekia 720 MW.

Mes, turėdami tik apie 100 kilometrų Baltijos jūros kranto ir nedidelį jūros plotą, jaučiamės esanti labiau sausumos, o ne jūrų valstybė – tam didelę įtaką padarė sovietinių okupantų naktimis ariami jūros paplūdimiai ir KGB saugomi jūros vartai į pasaulį.

Jūrą galime naudoti ne tik laivybai ir žvejybai. Apie Lietuvos galimybes panaudoti jūros vėją rašė Valdas Benkuskas 10-ajame 2010 m. „Apžvalgos“ numerio. Šios galybės nemažos – Lietuvai priklausančioje Baltijos jūros išskirtinėje ekonominėje zonoje galima net 237 kv. km plote įrengti iki 2220 MW galios jūros jėgainių parkus. Numatomi penki vėjo jėgainių parkai būtų išdėstyti vos už poros dešimčių kilometrų nuo kranto, tačiau, pasak vieno iš projekto rengėjų, turbinos nuo kranto būtų vos įžiūrimos ir netrukdytų grožėtis saulėlydžiu.

SAUSUMOS VĖJO JĖGAINĖS

Trys didžiausi 2010-ųjų metų vėjo jėgainių parkai pradėjo veikti JAV. Pirmasis tame sąrašė yra Roscoe vėjo jėgainių parkas Teksaso valstijos viduryje, 2010 m. tapęs didžiausiu šių dienų sausumos vėjo jėgainių parku pasaulyje. Jo galia 781,5 MW, 627 jėgainės išdėstytos 400 km² plote. Roscoe aplenkė iki tol buvusį didžiausią pasaulyje Horse Hollow 735,5 MW galios vėjo jėgainių parką, esantį taip pat Teksaso valstijoje, gretimose apygardoje.

Antras pagal dydį 2010 metais pradėjęs veikti yra Fowler Ridge vėjo jėgainių parkas Indianos valstijoje. Jėgainių galia 600 MW, parke veikia 355 vėjo jėgainės nuo 1,65 iki 2,5 MW galios.

Trečiasis vėjo jėgainių parkas taip pat pradėjo veikti Teksaso valstijos pietuose. Tai 404 MW galios Penascal vėjo jėgainių parkas, kuriame veikia 168 vėjo jėgainės, 2,4 MW galios.

Verta papasakoti Rocoe miestelio sėkmės istoriją. Nedidelis, tik 1300 gyventojų teturintis miestelis medvilnės augintojų krašte skurdo, nes nelabai sekėsi ūkininkauti vėjuotoje, sausringoje vietovėje, kur vidutinis vėjo greitis 7,6 m/s (palyginti – Lietuvos pajūryje vidutinis vėjo greitis 6,5 m/s). 65 metų amžiaus, nelaimingo atsitikimo darbe metu praradęs ranką ūkininkas Cliffas Etheredge'as, pamatęs kitose vietovėse veikiančias vėjo jėgainės, atliko vėjo greičio matavimus, pasitarė su beveik 400 ūkininkų ir išvyko ieškoti investuotojų. Jam pasisekė – Airijos firma „Airtricity“ investavo daugiau kaip vieną milijardą dolerių ir pastatė ūkininkų laukuose 627 didžiules vėjo jėgainės. Ūkininkai ir toliau augina medvilnę, tačiau gaudami už kiekvieną savo žemėje pastatytą vėjo jėgainę nuo 5 iki 15 tūkstančių dolerių per metus nuomos mokesčių, jie vėjo nebekeikia, nes pajamos už vėją patikimesnės nei už medvilnę. Kraštovaizdis pasikeitė, tačiau žmonės žavisi medvilnės laukuose iškilusiomis 130 metrų aukščio vėjo jėgainėmis, panašiomis į baltas žvakes. Net turbinų skleidžiamą garsą jie vadina muzika – „mūsų didysis kantri“. Miestelis atsigavo, į jį grįžta išvykusieji, steigiamos naujos parduotuvės, kavinės, jame ren-giamos kasmetinės Vakarų Teksaso vėjo šventės. 2009 metais Cliffas Etheredge'as gavo aukščiausią Teksaso valstijos aplinkosaugos apdovanojimą.

Vėjo jėgainės labai sparčiai statomos Kinijoje, kuri 2008 metais dar gerokai atsiliko nuo Vokietijos, tačiau 2010-aisiais, įrengusi daug vėjo jėgainių, kurių bendra galia – 7800 MW, konkurentę iš Europos aplenkė. 2010 metais pradėjusių veikti didžiausių vėjo jėgainių parkų sąrašė Kinija neminima, tačiau ten įgyvendinami septyni milžiniški projektai, kurie bus baigti apie 2020 metus. Pavyzdžiui, vien Gansu provincijoje Kinijos centrinėje dalyje 2010 metais pradėjo veikti 18 vėjo jėgainių parkų, kurių kiekvieno galia siekia 200 MW. Centralizuoto planavimo valstybėje dažnai pasitaiko, kad kairė nežino, ką daro dešinė, – toje pat Gansu provincijoje perdavimo tinklų galin-gumas tėra 600 MW ir jie negali perduoti tos elektros energijos, kurią gali gaminti apie 3000 MW galios vėjo jėgainės.

FOTOELEKTROS JĖGAINĖS

Trys didžiausios 2010 metais

pradėjusios veikti fotoelektros jėgainės tokia pat tvarka išsiriavo ir šiuo metu pasaulyje esančių didžiausių fotoelektros jėgainių sąrašė. Pirmoje vietoje yra Sarnia jėgainė Kanadoje, nominali galia 97 MW_p. Antra pagal dydį Italijos jėgainė Montalto di Castro, nominali galia 84,20 MW_p. Trečioje vietoje Vokietijos jėgainė Finsterwalde Solar park I, II, III, nominali galia 80,7 MW_p.

GEOTERMINĖS JĖGAINĖS

2010 metais didžiausia geoterminė elektros jėgainė pradėjo veikti Rotokawa vietovėje Naujojoje Zelandijoje. Nga Awa Purua jėgainė turi tik vieną 140 MW generatorių, tačiau tai pats didžiausias pasaulyje geoterminių jėgainių generatorius.

Kitas didelis įgyvendintas projektas – tai dvi naujos 20 MW galios jėgainės seniausiai pasaulyje eksploatuojamoje Larderello geoterminių išteklių srityje Italijoje, Toskanos regione. Būtent Lardarello vietovėje 1911 metais buvo pastatyta pirmoji pasaulyje geoterminė elektros jėgainė ir ji vienintelė veikė iki 1958 metų, kai kita jėgainė buvo pastatyta Naujojoje Zelandijoje. Minėtoje Italijos srityje dabar gaminama apie 10 % viso pasaulio geoterminės elektros energijos, jos užtenka milijonui šalies namų ūkių.

Trečia didžiausia jėgainė pradėjo veikti Kenijoje – 35 MW galios blokas Olkaria II jėgainėje. Dėl šio bloko bendra jėgainės galia padidėjo iki 105 MW ir ji tapo šiuo metu didžiausia Afrikos žemyne.

ELEKTROS ENERGIJA IŠ BIOMASĖS

Didžiausia biomasę deginanti elektros jėgainė 2010 metais pradėjo veikti JAV, Pietų Karolinos valstijos Bennettsville mieste, „Domtar“ korporacijos Marlboro popieriaus fabrike. Jos galia – 50 MW, kuriai naudojama medžio žievė ir kitos medienos atliekos.

Antra sąrašė – Stoneman elektrinė JAV, Viskonsino valstijos Cassville mieste. 40 MW galios jėgainė kuriai naudoja miško pramonės atliekas, naudotus geležinkelio pabėgius, pjuvenas.

Trečioje vietoje – Multitrade Rabun Gap elektrinė JAV, Džordžijos valstijoje, Rabun Gap vietovėje. 17 MW galios jėgainė kuriai naudoja miško pramonės atliekas. ■

A. RAMONAITĖ: Revoliucijų savivaldoje neįvyko

A. Ramonaitė

Atsiradus galimybei savivaldos rinkimuose dalyvauti nepriklausomiems kandidatams, visi suklusę laukė, kaip tai paveiks politinių jėgų pasiskirstymą po rinkimų. Šiandien, jau žinodami rinkėjų valią, galime daryti vienokias ar kitokias išvadas. Taigi, kaip įvertintų praėjusių rinkimų rezultatus, klausėme politologės **Ainės RAMONAITĖS**

Kalbino Kęstutis D. RIMKEVIČIUS

Ar įvyko revoliucija Lietuvos savivaldoje po šių rinkimų?

Tikrai neįvyko. Gal ir galėjo, pasikeitus rinkimų sistemai, iš principo įvykti. Turint omenyje tą bendrąją opinią, kad būti nepartiniu esą labai gerai, ir žinant, kaip visi džiūgavo dėl Konstitucinio Teismo sprendimo, lyg ir galima buvo galvoti, kad įvyks kažkokia revoliucija, partijos bus nušluotos ir ateis nepartiniai. Ačiū Dievui, taip neįvyko.

Kai kas sako, kad čia tik pradžia, kad ateityje bus kitaip. Žinia, kai bus priprasta prie tos galimybės rinktis nepriklausomus kandidatus, o partijos pradės galvoti, kaip suktis, ir didės nepartinių skaičius, galima tikėtis rimtesnių pokyčių. Per šiuos rinkimus, mano vertinimu, mūsų partinė sistema atsilaikė, ir tai rodo jos gyvybingumą – ji nėra tokia silpna, kaip galėtų atrodyti.

Kaip vertintumėte nepriklausomų kandidatų laimėjimus?

Iš tiesų nelabai įmanoma tų laimėjimų sudėti į vieną ir apibendrinti. Kalbant apie A. Zuoko koalicijos pergalę Vilniuje, kyla abejonių dėl šio darinio nepartiskumo. Daug sąrašė juk buvusių partinių, gal ir esamų partinių rastume. Jei A. Zuokas nebūtų ejęs su šiuo koalicioniu sąrašiu, gal būtų sukūręs naują partiją. Nėra didelio skirtumo, kaip pavadinsi.

Kitas atvejis – tam tikros verslo grupuotės, kurios turėjo daug pinigų. Na, o trečiuoju atveju – manau, tai geriausias variantas – buvo išrinkti vietoje gerai žinomi žmonės, asmenybės, už kurių nebuvo didelių pinigų ar pan. Čia geras pavyzdys būtų Pasvalio rajonas. Ten buvo toks labai aktyvių, turinčių visuomenės pasitikėjimą nepartinių kandidatų sąrašas iš trijų žmonių, ir du iš jų pateko į savivaldybės tarybą.

Taigi, negalima tų skirtingų variantų suplakti į vieną ir kažkaip apibendrinti. Bet bendras rezultatas – 5 % mandatų per visą Lietuvą – jau būtų kaip vienos mažos partijos.

Kokias politines tendencijas rodo šie rinkimai? Gal formuojasi kokia nors nauja politinė sistema?

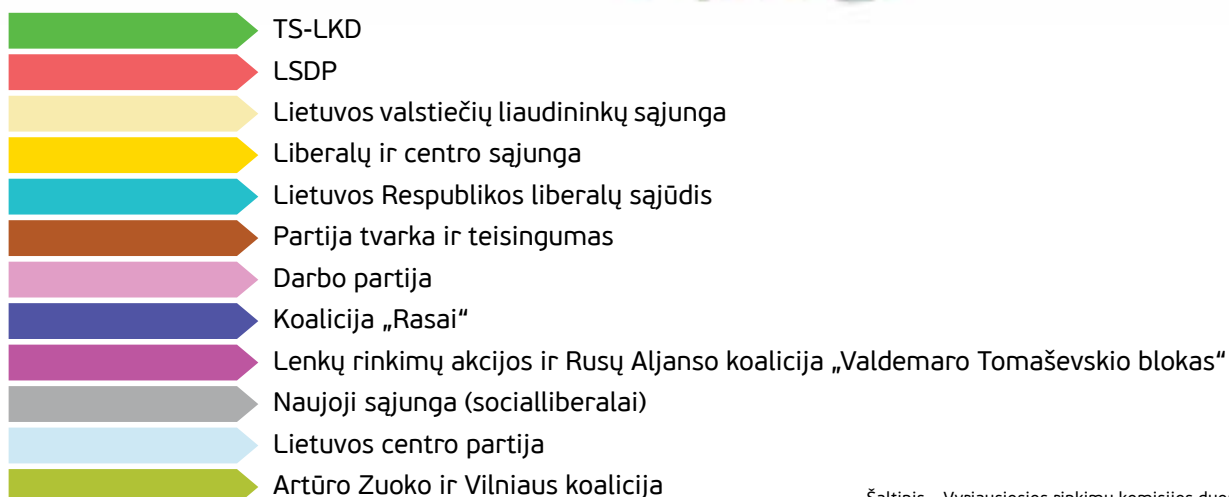
Kaip nors radikalai niekas nesikeičia, bet matome tam tikrą tendencijų. Rinkėjai duoda šansą Tėvynės sąjungai-Lietuvos krikščionims demokratams nebūti sužlugdytiems pokriziniu laikotarpiu, nekristi į gilią duobę po ateinančių Seimo

Matomas aiškus partinės sistemos nusistovėjimas – aiškėja, kas turi šansų, kas ne

LIETUVA PO SAVIVI

● Savivaldos rinkimų lyderiai 2011

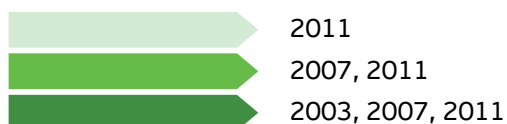

VALDOS RINKIMŲ

● Rinkėjų palankumo dinamika

Ta pati partija, toje pačioje savivaldybėje laiminti rinkimus:

rinkimų. Daug kas dabar skelbia apie pozicijos laimėjimą, iš tiesų tai labiau įvardyčiau nepraralaimėjimu. Juk buvo galima bijoti didelio pralaimėjimo... Taigi, yra šansų ir Seimo rinkimuose nežlugti. Kitas, man, beje, įdomiausias dalykas – tai Darbo partijos iškilimas. 54 mandatais gauta daugiau, ir tai yra didžiausias poslinkis. Darbo partija įsitvirtino antrajame ešelone, antrojoje „svorio kategorijoje“ po socialdemokratų ir Tėvynė sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų, kurie yra pirmojoje „svorio kategorijoje“. Savivalda yra labai geras indikatorius tikro partijos organizacinio stiprumo, kokį platų tinklą ji turi. Taigi, Darbo partija, iš karto gana stipriai investavusi į savą struktūrą ir perėmusi buvusį LDDP elektoratą, dabar smarkiai sustiprino pozicijas. Iš elektorato matyti, kad tai yra ne vienadienis prijektas, o partija, turinti savotišką, gal truputį keistą, bet rinkėjų atpažįstamą tapatybę. Darbiečiai savęs nevadina kairiaisiais ir bando taikyti į vidurį, bet iš tikrųjų pagal elektoratą jie yra visiškai kairioji partija, remiama labiausiai dabartine sistema nusivylusių žmonių, nostalgiją jaučiančių sovietmečiui. Taigi jiems ta partija labai gerai tinka ir tas elektoratas jaučiasi kažkaip atstovaujamas.

Kita įdomi tendencija, kad partija Tvarka ir teisingumas, netgi po tam tikro R. Pakso reabilitavimo Strasbūre, prarado 30 tūkst. balsų. Atrodė, kad jie dar turėjo kažkokį šansą, įsivaizdavo, kad gali iškilti, tai dabar jau akivaizdu, kad ne. Jau šita partija nebesieks daugiau, nei buvo pasiekusi. Žinoma, ji įsitvirtino, ji nedings, nes turi savotišką veidą ir tam tikrą rinkėjų sluoksnį, bet ši partija aukštumų, matyt, niekada nebesieks.

Naujosios partijos, sakykime, K. Prunskienės, bandė išlįsti, bet nieko nepavyko. Matomas aiškus partinės sistemos nusitovėjimas – aiškėja, kas turi šansų, kas ne. Įdomi buvo Liberalų ir centro sąjungos bei Liberalų sąjūdžio dvikova. Liberalų sąjūdis iš principo pasirodė geriau, perėmė kai kuriuos Liberalų ir centro sąjungos rinkėjus. Matyt, tai bus lemiamas žingsnis einant į susijungimą, nes akivaizdu, kad su savo ambicijomis toli nenueis.

Taigi, nepaisant to, kad teoriškai galėjo įvykti partinės sistemos krachas, praktiškai įvyko partinės sistemos stabilizacija, kuo aš labai džiaugiuosi. ■

Gytis ŽAKEVIČIUS

RYŽTINGI ŽINGSNIAI PIGESNIŲ DUJŲ LINK

Savivaldos rinkimų įtkarštyje ir įvairių skandalų sukuryje pradingo itin svarbi ir aktuali tema – Europos Komisijos energetikos trečiosios direktyvos įgyvendinimas Lietuvoje. Konfliktas tarp Lietuvos Vyriausybės ir pagrindinių AB „Lietuvos dujos“ akcininkų – „Gazprom“ ir E.ON „Ruhrgas“ – aprimo, tačiau tai tik tyla prieš audrą.

SKIRTINGI INTERESAI IR TIKSLAI

Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius užsimojo reformuoti visą Lietuvos dujų ūkį. Šios reformos gairės – EK rekomenduojamas Europos Sąjungos energetikos direktyvos trečiasis paketas. Pagrindinis šios direktyvos tikslas – tai dujų perdavimo atskyrimas nuo tiekimo. Dujų rinka yra demonopolizuojama ir sukuriama konkurencinės sąlygos visiems, t. y. ir seniems, ir naujiems dujų rinkos žaidėjams. Natūralu, kad monopolio sugriovimas ir konkurencijos atsiradimas šiame sektoriuje smarkiai sumažintų dujų kainas galutiniams vartotojams – Lietuvos piliečiams. Tačiau kitoje barikadų pusėje stovi tokios monopolinės kompanijos kaip „Gazprom“ ir jai pavaldi vokiška įmonė E.ON „Ruhrgas“. Šios kompanijos yra nesuinteresuotos kažką keisti ir prarasti vienpusišką dujų kainų diktatą. Negrįžtamai panaikintas dujų kainų monopolis ne tik sumažintų išpūstas dujų kainas, bet ir suteiktų vartotojams teisę rinktis dujų tiekėją.

ESAMA DUJŲ ŪKIO PADĖTIS

Nereikia būti dideliu energetikos specialistu, kad suprastum, jog dujų kainos Lietuvoje, palyginti su kainomis kitose Europos valstybėse, yra nepagrįstai didelės. Kaip ir nereikia būti dideliu diplomatijos analitiku, kad suprastum, jog kiekvienas „netinkamas“, Rusijos nuomone, Lietuvos žingsnis užsienio ar net vidaus politikoje yra vainikuojamas „pagrįstu“ gamtinių dujų kainos kilimu. Ir klysta tie, kurie mano, kad tokia padėtis susiklostė natūraliai. Taip, Rusija turi ar bent jau turėjo monopolinę

Martynas Žilionytis nuotrauka

padėtį tiekiant dujas Europoje. Tačiau kai kuriose Vakarų Europos valstybėse šis Rusijos dujų monopolis, pasitelkus drąsą ir inovatorišką politiką, buvo sužlugdytas.

Lietuvoje, deja, susiformavo visiškai priešinga padėtis ir buvo sudarytos visos sąlygos tam, kad rusiškas kainų diktatas atsirastų ir plačiai išsikerotų. O prasidėjo viskas nuo to, kad a. a. Algirdo Brazauskos vadovaujami socialdemokratų savo vadovavimo laikotarpiu atidavė visą šalies ūkį ir vamzdynus į „Gazprom“ rankas. Tokio radikalaus sprendimo nepadarė net Ukraina ar Baltarusija. Šio sprendimo pasekmė ta, kad šiandien Lietuvos dujų vartotoi už dujas iš „Gazprom“ moka daugiau nei Vokietijos ar kaimyniniu šalių dujų vartotojai. „Gazprom“ atstovai į klausimą, kodėl dujų kainos Lietuvoje yra didesnės už tų pačių dujų kainą Vokietijoje, atsako, kad viską lemia didesnis Vokietijos nuperkamų dujų kiekis. Bet štai į klausimą, kodėl dujų kainos yra didesnės, tarkim, negu Latvijoje, ilgai nevynioję žodžių į vatą duoda suprasti, kad taip siekiama paauklėti „netinkamą“ Lietuvos politiką. Tokia padėtis parodo, kokia iškreipta yra dujų rinkos padėtis Lietuvoje, dėl ko kenčia visi mūsų šalies dujų vartotojai.

VAMZDYNO VALDYMO ATSKYRIMAS NUO DUJŲ TIEKIMO

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti – ir kas gi čia tokio yra atskirti dujų vamzdyną nuo tiekimo, kaip to reikalauja ES energetikos trečioji direktyva. Tačiau vien tik jau priešingų jėgų didžiulis noras bet kokiais būdais atstatyti dabartinę energetikos ministrą, užsimojusį iki galo įgyvendinti

šià EK direktyvą, ir didžiulis „Gazprom“ spaudimas Lietuvos Vyriausybei pasinaudoti 49-ojo straipsnio išimtimi ir nukelti šį sumanymą, o vėliau gal net visai atsisakyti, rodo, kad planuojami pokyčiai itin neparankūs iki šiol buvusiam kainų diktatui. Viena vokiška patarlė byloja: velnias dažniausiai slepiasi detalėse. Tad panagrinėkime tas detales ir išsiaiškinkime, kas gi taip neparanku „Gazprom“ šioje EK trečiojoje direktyvoje.

Įsivaizduokime, kad ši reforma yra įgyvendinama iki galo ir dujų vamzdynas yra atsikiriamas nuo tiekimo. Kaip tai paveiks dujų kainas eiliniam vartotojui? Daugelis į šį klausimą atsakytų – ogi niekaip, nes „Gazprom“, kaip buvo, taip ir lieka vieninteliu dujų gamintoju. Tokiame atsakyme yra tik dalis tiesos, kad „Gazprom“, bent jau kol kas, Lietuvos rinkoje yra vienintelis dujų tiekėjas arba, kitaip tariant, vienintelė įmonė, kuri išgauna gamtines dujas. Realiai padėtis yra kur kas sudėtingesnė. Atsiradus sąlygoms, atsiranda alternatyvūs dujų tiekėjai, pavyzdžiui, pramoninės kompanijos. Pramonė sunaudoja didžiulius kiekius gamtinių dujų savo gamybos procese. Kadangi pramoninėms kompanijoms taikomos urminės kainos, jos dujų įsigyja kur kas pigiau nei eilinis dujų vartotojas. Šios kompanijos perteklinį dujų kiekį realizuoja antrinėje dujų rinkoje. Yra atvejų, kai tokios kompanijos netiesiogiai tampa nuolatiniais dujų tiekėjais eiliniams vartotojams, nes jų siūloma kaina kur kas mažesnė, nei perkant dujas tiesiogiai iš „Gazprom“. Kitas galimas tiekėjas – dujų saugyklos. Vakarų Europos praktikoje privačių dujų saugyklų savininkai tampa dujų tiekėjais ir perparduoda sukauptas dujas atsargas vartotojams. Kadangi gamtinių dujų kainos tendencingai auga, iš saugyklų yra perparduodamos dujos, įsigytos gerokai anksčiau, taigi mažesnėmis kainomis. Lietuvoje tokia gamtinių dujų saugyklų praktika nėra išplėtotą dėl vienos paprastos priežasties, nes privatinės saugyklos tiesiog negali prisijungti prie vamzdyno ir tapti alternatyviu dujų tiekėju. Kadangi nėra net teorinių galimybių plėtoti verslą, tokios saugyklos Lietuvoje taip ir nebuvo steigiamos.

Dujas gali parduoti ir tarptautiniai dujų tiekėjai. Šiuo metu „Gazprom“ yra izoliavusi Lietuvos dujų rinką, todėl diktuoja kainas savo nuožiūrą. Jau vien pats faktas, kad gamtinės dujos kamyninėse

ES aiškiai pasisako už dujų rinkos sukūrimą ir konkurenciją joje

valstybėse, tokiose kaip Latvija ar Baltarusija, yra pigesnės, prasilenkia su sveikos konkurencijos sąvoka. Tačiau dėl tos pačios priežasties, kad vamzdynai nėra atskirti nuo tiekimo, tarkim, tie patys baltarusių privatūs tiekėjai, gaudami dujas daug mažesnėmis kainomis iš „Gazprom“, negali jų realizuoti Lietuvoje. Įgyvendinta reforma atvertų duris visiems užsienio tiekėjams į Lietuvos dujų rinką. Ekonomikoje konkurencijos principas kalba tai, kad išgyventų tik tie tiekėjai, kurie sugebėtų pasiūlyti mažiausias kainas. Šioje situacijoje išgyventų visi tiekėjai, kurie pasiūlytų mažesnes kainas negu „Gazprom“.

Be abejo, kritikai pasakytų, kad tai tik stipriai susilpnintų „Gazprom“ monopolines pozicijas, tačiau Rusija ir toliau išliktų vieninteliu dujų gamintoju. Tokiame teiginyje yra dalis tiesos, tačiau tonas pasikeistų, o vienašališkas kainų didinimas tik Lietuvoje neturėtų tokio poveikio, jei kainos kamyninėse valstybėse nebūtų didinamos. Lietuva tiesiog galėtų iš kaimyninių valstybių tiekėjų mažesnėmis kainomis gauti dujų. Sutrupėjusios dujų sienos tarp valstybių tiesiogiai sumažintų „Gazprom“ spaudimą atskiroms valstybėms. Tačiau „Gazprom“ bent jau kurį laiką išliktų vieninteliu dujų gamintoju, kurio dujos vartojamos Lietuvoje. Vis dėlto turint galvoje, kad suskystintų dujų terminalai pasaulyje tampa vis populiariesni ir kad Lietuvos premjeras kartu su energetikos ministru užsimojo vieną tokių terminalų pastatyti ir Klaipėdoje, vienašališkam dujų diktatui iš Rusijos pusės gresia visiškas krachas. Tiesa, tam reikia, kad dabartinė Vyriausybė įgyvendintų savo ambicingus planus.

Europos Komisijos vadovas Jose Manuelis Barroso palaiko tokią Lietuvos poziciją reformuojant dujų ūkį. ES aiškiai pasisako už dujų rinkos sukūrimą ir konkurenciją joje. Vyriausybės veiksnių planas turėtų būti įgyvendinamas pakopomis. Pirma, įgyvendinama EK energetikos trečioji direktyva ir atskiriamas dujų vamzdynas nuo tiekimo. Taip susidarūsios konkurencijos sąlygos sumažintų „Gazprom“ įtaką. Antra, įsteigiama dujų birža. Ši sąlyga taip pat

yra kertinė įgyvendinant trečiąją EK direktyvą, nes dujų birža garantuotų ne tik konkurencingą dujų tiekimą, tačiau ir konkurencingas kainas, kurias nustatytų pati rinka. Trečia, pastatyti suskystintų dujų terminalą. Toks terminalas duoda didžiausią naudą, kada yra įgyvendinta dujų liberalizavimo politika, t. y. pirmi du uždaviniai. Toks veiksnių planas, žinoma, yra labai ambicingas ir, aišku, monopolinės struktūros darys viską, kad Lietuvos dujų ūkis nebūtų reformuojamas pagal Vakarų Europos pavyzdį.

VOKIETIJOS PAVYZDYS

Vieną geriausių pavyzdžių, kaip galima reformuoti dujų ūkį, rodo Vokietija. Tiesa, Vokietijos padėtis yra šiek tiek kitokia nei Lietuvos, nes ten dujų vamzdynai nebuvo sutelkti į vienas rankas. Tačiau yra naudinga išanalizuoti Vokietijos pavyzdį jau vien dėl to, kad Lietuvoje, atskyrus dujų vamzdynus nuo tiekimo, laukia tokios pačios problemos, kurias jau išgyveno Vokietija. Yra sakoma, kad protingi mokosi iš svetimų klaidų, tad pabūkime tie protingi ir pažvelkime į Vokietijos nueitą kelią, demonopolizuojant dujų ūkį.

Nuo 1935 m. galiojo Dujų reguliavimo įstatymas, kuris reguliavo dujų tiekimą vamzdynais. Padėtis buvo tokia, kad privatūs dujų vamzdynų savininkai galėdavo savo paslaugas teikti tik vienam tiekėjui. Nors tiekėjų Vokietijoje buvo gana daug, tačiau neretai atsitikdavo taip, kad tas pačios interesų grupės valdydavo ir vamzdyną, ir galėdavo juo tiekti dujas. Arba vamzdyno savininkas, susitaręs su tiekėju, nepagrįstai išpūsdavo kainas. Tad nors tai ir nebuvo monopolinė padėtis, kaip dabar yra Lietuvoje, visos valstybės mastu, tačiau maži monopoliniai centrai buvo susikūrę pagal regionus. 1998 m. buvo priimtos pataisos, reguliuojančios dujų tiekimą vamzdynais. Šiomis pataisomis leista prisijungti prie vamzdyno daugiau nei vienam dujų tiekėjui. Norinčių prisijungti tiekėjų skaičius nebuvo ribojamas. Tokios naujos taisyklės turėjo sukurti patikimą tiekimą, konkurenciją ir gamtą tausojančias sąlygas. Vis dėlto tikslas nebuvo pasiektas, nes vamzdynų

savininkai, kaip buvo regalmentuojama naujajame įstatyme, susitarę su tiekėju, suderindavo mokestį už naudojimąsi vamzdynu. Tokiu būdu vamzdynų savininkai proteguodavo kai kuriuos tiekėjus, kitiems nustatydami nepakeliamus vamzdyno naudojimosi mokesčius. Taip daug tiekėjų buvo išstumta iš rinkos, o kainos, nors ir buvo šiek tiek liberalesnės, išliko gana monopolinės. Be to, nebuvo sukurta institucija, kuri kontroliuotų pasirašomas vamzdynų savininkų ir tiekėjų panaudos sutartis. Todėl 2005 m. buvo priimtos kelios esminės pataisos. Visų pirma buvo įkurta valstybinė institucija, kuri kontroliuoja ir tiria visas vamzdyno savininko ir tiekėjo sutartis. Kitas svarbus veiksnys – vamzdyno panaudos mokestis tiekėjui buvo nustatomas suskaičiavus visas vamzdyno savininko patiriamas išlaidas ir pridėjus iš anksto kontroliuojančiosios institucijos nustatytą pelno maržą. Punktas, kad prie vamzdyno gali prisijungti neribotas skaičius tiekėjų, išliko nepakitęs. Tokia reforma galutinai panaikino monopolines pozicijas ir suvienodino sąlygas visiems tiekėjams. Tačiau ši sistema turėjo vieną esminį trūkumą – vamzdyno savininkai išpūsdavo savo buhalterines išlaidas ir nors visiems tiekėjams būdavo pasiūlomas tas pats mokestis už naudojimąsi vamzdynu, tačiau jis būdavo didesnis, nei realiai rinka galėtų sau leisti. Todėl 2009 m. Dujų rinkos reguliavimo įstatymas buvo dar kartą tobulintas. Kadangi valstybinė institucija, ruguliuojanti prisijungimą prie vamzdynų, sukauptė nemažai duomenų apie patį procesą, ji kiekvienam vamzdynui individualiai ėmė nustatynėti išlaidų ir pelno kvotas. Toks metodas verčia vamzdynų savininkus dirbti pelningai, t. y. mažinti, o ne dirbtinai išpūsti išlaidas, nes nuo to priklauso vamzdyno pelnas.

Reformų grandinė truko 76 metus, kol buvo rastas optimalus sprendimas – sumažinti prisijungimo mokestį. Tačiau šios reformos naudą jaučia kiekvienas Vokietijos gamtinių dujų vartotojas, nes monopolinė padėtis buvo panaikinta ir nustatytas rinkos prisijungimo mokestis. Šie aspektai lėmė, kad galutinė gamtinių dujų kaina vartotojui gerokai sumažėjo.

Todėl siektina, kad Vyriausybė įgyvendintų dujų ūkio reformas iki galo ir, pasimokiusi iš Vokietijos klaidų, tinkamai sureguliuotų vamzdynų savininkų ir tiekėjų santykius. ■

SWAJONĖ SU ĮGYVENDINIMO TERMINU

Kostas DIRSĖ

Savo tikslus sėkmingai įgyvendina žmonės, žinantys, kur eina. Motyvuotas tikslo siekimas yra bet kokios sėkmės prieštada. Kada savo tikslus siejame su motyvacija, visi didesni ar mažesni pasiekimai užsimezga kaip tikslai. Kita vertus, mūsų siekius ne visada lydi sėkmė.

Sėkmę galima apibūdinti įvairiai. Ko gero, aiškiausias ir konkrečiausias yra amerikiečių profesoriaus, pedagogo Halo Urbano apibūdinimas: sėkmė yra progresuojantis vertingų tikslų įgyvendinimas.

Kai užsibrėžiame konkrečius tikslus, gyvenimas pasipildo vertingais dalykais. Gyvenimas tampa prasmingesnis, kai mes aiškiai žinome, ko norime. Tikslas skatina pradėti gyventi iš tikrųjų, suteikia mūsų paskirties gyvenime jausmą. Kiekvienas sėkmingas žingsnis link tikslo stiprina mūsų pasitikėjimą savimi, padeda atskleisti savo vidines galimybes, skatina prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą. Taip mes pasirenkame savo kelią – tą, kuris veda į mūsų siekių išsipildymą.

Gyventi be jokių tikslų – tai lyg keliauti, nežinant, kur norime patekti, o nežinodami, kur einame, tikriausiai nenueisime niekur.

Mes gyvename neribotų galimybių šalyje ir laiku, tačiau daugelis žmonių per visą gyvenimą niekur taip ir nenuesina, nesuprasdami, kodėl. Šitaip klaidžiojančių žmonių daug, tačiau bet kuris iš jų, nepaisant amžiaus ir aplinkybių, savo gyvenimo eigą galėtų pakeisti. Tereikia užsibrėžti aiškius tikslus.

Dažniausiai savo tikslus painiojame su troškimais. Paklausus žmonių, kokių jie turi tikslų, dažniausiai išgirstame: būti laimingam, būti turtingam, tapti garsiam. Tai ne tikslai – tai troškimai. Troškimas yra miglota svajonė, kuri iš esmės skiriasi nuo tikslo. Tikslas – tai mintyse susikurtas aiškus vaizdas, kurį mes priverčiame tapti tikrove. Tokią sėkmę atneša sunkus darbas, teisingas laiko naudojimas ir vidinė drausmė.

Savo tikslams reikia suteikti kuo daugiau konkretumo. Rengiami susitikimų, statybų, verslo, atostogų planai ir projektai, tačiau kiekvienam reikėtų pagalvoti apie savo gyvenimo planą, kurį sudarytų mūsų tikslai.

Esant intensyviai gyvenimo tempui, dažnam iš mūsų tenka sudarinėti „einamųjų darbų“ sąrašą. Pastebime, kad kuo dažniau tą sąrašą matome, tuo greičiau jis trumpėja. Todėl dažnai jį padedame gerai matomoje vietoje. Reguliarus savo tikslų įsivaizdavimas mus prie jų priartina, padeda į juos susitelkti. Todėl reikia dažnai analizuoti savo tikslus, svarbiausia – kuo daugiau apie juos galvoti, nes tikslai gyvenime mums parodo kryptį, suteikia prasmę, skatina išbandyti save, daro gyvenimą įdomesnį, patrauklesnį ir geresnį. Žmonės gyvenime pernelyg dažnai renkasi vidutiniškumą, nors turi potencialą siekti kur kas daugiau.

Šiais laikais informacinės priemonės įrodinėja priešingas tiesas: kasdien girdime, kaip lengva atsikratyti 20 ar 30 nereikalingų kilogramų, išmokti užsienio

kalbą, gauti norimą darbą ar loterijoje laimėti didelį ir vertingą prizą. Visa tai neva galime pasiekti per kelias dienas ir be menkiausių pastangų. Tarsi už mus tai padarytų kas nors kitas? Tačiau jei mes ką nors girdime labai dažnai, imame tuo tikėti, todėl kai kurie žmonės patiki šia apgaulinga sėkmės formule ir išsiugdo „vieno mygtuko“ mentalitetą bei lengvo gyvenimo filosofiją, kol galiausiai įsitikina, kad gyvenime viskas klostosi ne taip, kaip buvo žadėta. Sėkmės negali laiduoti jokie lengviausi keliai, gudrybės ar triukai. Sėkmę garantuoja darbas ir jo niekuo negalima pakeisti.

Kitas iš svarbiausių palydovų kelyje į motyvuotą tikslą, sėkmę, lydintis darbuose – laikas. Šiandien turime ypač daug laiką taupančių priemonių. Kuriamos vis modernesnės technologijos, tačiau žmonės tebeaimanuoja neturį laiko. Taip yra tik dėl tam tikro požiūrio į laiką – jis nebėga greičiau nei tada, kai buvo sukurtas pirmasis laikrodis. O priežastis, dėl kurios žmonės nespėja atlikti visų suplanuotų darbų, yra labai paprasta: jie nori nuveikti pernelyg daug.

Mes negalime turėti visko. Norėdami kažką gauti, privalome kažko atsisakyti. Laiko visuomet stigs kiekvienam manančiam, kad gali padaryti viską. Laikas nepasikeitė. Pasikeitė mes. Išmintingi žmonės visais amžiais įrodinėja, kad mes laiko turime apščiai. Štai kelios jų mintys: „Laikas yra gyvenimas. Jis nesugrąžinamas ir nepakeičiamas. Švaistyti savo laiką, vadinas švaistyti savo gyvenimą, valdyti savo laiką, vadinas valdyti savo gyvenimą ir pasiimti iš jo viską, kas įmanoma“ (Alenas Leikenas). „Laikas yra brangiausias turtas, jis neatsinaujina“ (Robinas Skarma). „Laiko niekada neturime daugiau. Mes jo turime ir visuomet turėjome tiek, kiek jo yra“ (Arnoldas Bennetas).

Kiekvieno darbo ir tikslo sėkmė priklauso nuo efektyvaus laiko naudojimo. Kai suvoksime, kad laikas yra mūsų gyvenimas, rasime būdą jį naudoti tinkamai. Sėkmės žmonės laiko neieško, jie jį susikuria.

Tikslas yra puikus dalykas, jei jis siejamas su tinkama motyvacija, tačiau niekas nevyksta be darbo. Jei nori kažko siekti, tam reikia skirti ir visas pastangas. Norėdami, kad svajonės išsipildytų, privalome negailėti jėgų. Gyvenime geri dalykai yra pasiaukojimo, įdėtos energijos, skirto laiko ir netgi rizikos pralaimėti rezultatas. ■

MEILĖ – TAI PRIEŠTARAVIMAS MIRČIAI

Pro memoria Justinui Marcinkevičiui

Neringa LAŠIENĖ

Vladio Brazilūno nuotrauka

Just. Marcinkevičius (1930 03 10 – 2011 02 16)

*...Tai gražiai mane augino
laukas, pieva, kelias, upė
tai gražiai už rankos vedė
vasaros diena ilga...*

Justinas Marcinkevičius į šį pasaulį atėjo 1930-ųjų kovo 10-ąją, o išėjo prieš mėnesį, kiekvienam lietuviui brangią dieną – Vasario 16-ąją. Per šiųmetį Poeto gimtadienį bus minimas vadinamasis keturnedėlis – keturios savaitės po to, kai siela palieka žemiškąjį gyvenimą.

Justinas Marcinkevičius gimė ir augo kaime, Važatkiemyje, netoli Prienų. Mama mirė, kai būsimasis poetas dar buvo paauglys. Šeima gyveno labai skurdžiai. Justinas mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje. Baigęs mokyklą ruošėsi likti Prienuose, nes eiti į mokslus nebuvo užką. Viename iš interviu paklaustas, ar sunku buvo kaimišką aplinką iškeisti į Vilnių, ištarė tiesiai šviesiai: „Gėda prisipažinti, bet šiandien man atrodo, kad aš bėgau. Nuo to skurdo ir vargo, galima sakyti, nuo bado, beviltiškumo.“ Jis prisimena savo mokytoją, kuri jam padėjo apsispręsti: „Čia vėlgi nulėmė mūsų gimnazijos mokytoja Genovaitė Andrašūnienė, apie kurią ne sykį esu rašęs. Jos paklaustas, ką ketinu veikti gavęs atestatą, atsakiau, kad teks turbūt likti Prienuose. Vienas pažįstamas buvo žadėjęs įdarbinti lyg ir mokesčių inspekcijoje – eičiau per kaimus stribų lydymas ir versčiau žmones

pasirašyti valstybinės paskolos lakštus, rinkčiau įvairius mokesčius. Mokytoja net kumščius sugniaužė: „Nedrįsk!“ Ir jau rytojaus dieną man įteikė moksleivių, per egzaminus gavusių pataisas, sąrašą. „Per vasarą paruoši juos, užsidirbsi bent pradžiai“, – ištarė. Jau neatsimenu, koks buvo pataisos „įkainis“, bet aš iš tikro užsidirbau – parengiau bent penkiolika pataisininkų.“...

Mokytoja G. Andrašūnienė ir toliau globojo Justiną ir jo klasės draugą Joną Kazlauską, talentingą kalbininką mokslininką, prie kurio paslaptingos žūties prisidėjo KGB.

*...Tai gražiai lingavo girios,
uogų ir gegučių pilnos,
tai gražiai saulutė leidos,
atilsėlį nešdama...*

Poeto laidotuvių dieną oras buvo žvarbus ir šaltas, atrodė, visą pasaulį nubalino pūga. Sąmonėje aidėjo Poeto žodžiai: „Koks baltumas, neapsakomas baltumas! Kur dangus, kur žemė – neatskirsi...“

Tačiau žmonės nepabūgo nei pūgos, nei šalčio,ėjo irėjo atsiveikinti su tuo, ką iš tikrųjų mylėjo. Didi tauta, karališkai, tarsi mylimą valdovą, į amžinąjį gyvenimą lydinti Poetą...

„Kuklus, tačiau Dievo apdovanotas įtaigiu žodžiu žmogus žinomas kiekvienam Lietuvoje“, – kalbėjo per Šv. Mišias

kardinolas Audrys Juozas Bačkis. Homilijoje jis sakė: „Esame įmesti į šį pasaulį ne atsitiktinai, bet iš meilės, su meile ir dėl meilės. Esame, kad pasaulyje apsireikštų gailestingoji Dievo meilė, kuri neskirsto į gerus ir blogus, kuri visus besąlygiškai apglėbia ir priglaudžia, diktuo dama, kad ir patys galime mylėti. Tikrai mylintis žmogus yra pajėgus atskirti gerį nuo blogio ir pasitikėdamas dieviškuoju gailestingumu išsivaduoti iš nuodėmės, kuri sustabdo meilę ir ją iškreipia. Kiekvienam yra svarbu žinoti, kad jis yra mylimas, nes tik taip jo gyvenimas tampa prasmingas. Sunkumai, išbandymai, nesėkmės nepalaužia, jei kas nors mus myli ir jeigu mes mylime.“

Žmogaus meilėje glūdi amžinybės reikalavimas. Meilė – tai prieštaravimas mirčiai, yra pasakęs prancūzų filosofas Gabrielis Marselis. Kiekvienas, kuris atsistoja savo mylimo asmens akivaizdoje, negali susitaikyti su mintimi, kad meilė nutrūko, pasibaigė su šio gyvenimo žemiškumu. Juk būtų visiškai beprasmybė, kad turėtume galimybę ką nors mylėti tik trumpą gyvenimo atkarpą. Tai prieštarauja pačiai meilės esmei. Todėl poetai dažnai kartoja, kad meilė yra stipresnė už mirtį. Nes tikroji meilė nėra ką nors turėti sau, bet atiduoti save tam, ką mylime. Šis atidavimas tarsi tiltas, vedantis mus į amžinybę pas Dievą, kuris yra pati Meilė. Tik čia šitoji, mūsų žmogiška meilė tampa tikra, pastovi, ištikima ir amžina./.../ Artimiesiems atsiseikinti su mylimu žmogumi yra didelis išbandymas, ir nėra didesnės paguodos kaip žinia, kad meilė lieka, kad gyvenimas šiapus ir anapus mirties tęsiasi./.../

Kiek daug dalykų jos (mirties) akivaizdoje įgauna kitą prasmę. Kokie maži ir nereikšmingi kiti dalykai vertinant amžinybės masteliu. Ir atvirksčiai, išlikimo ženklai yra pažymėta tai, kas atiduota kūrybai, darbui, pareigai, sąžiningumui, ištikimybei, o ypač meilei Dievui, Tėvynei ir Žmogui. Juk visa, ką gražaus ir kilnaus žmogus atlieka žemėje, kyla iš meilės. Todėl meilė yra vienintelis dalykas, kuris mus išlydi iš šios žemės ir pasitinka Amžinybėje.“

...Tai gražiai skambėjo žodžiai:
laukas, pieva, kelias, upė.
Tai gražiai iš jų išaugo
vienas žodis: L i e t u v a...

PREZIDENTĄ ALEKSANDRĄ STULGINSKĮ PRISIMENANT

Aldona STULGINSKAITĖ-JUOZEVIČIENĖ, prezidento Aleksandro STULGINSKIO duktė

Pagal kalbą, pasakytą minint prezidento Aleksandro Stulginskio 126-ąsias gimimo metines Pasaulio lietuvių centre, Lemonte (JAV, Illinois) 2011 m. vasario 6 d.

Ryškesni mano prisiminimai apie tėvą prasideda tada, kai mes apsigyvenome Jokūbave apie 1926 metus. Atsimenu, labai bijodavau raito policininko, kuris kartkartėmis atjodavo iš Kretingos, iš mūsų apskrities miesto ir kažką piktai su tėte kalbėdavo. Vėliau sužinojau, kad to pikto pokalbio priežastis buvo Seimo spintų raktai. Naujai išrinktas prezidentas paleido Seimą ir naujo nešaukė. Aleksandras Stulginskis buvo to, dabar jau paleisto, Seimo pirmininkas. Pas Seimo pirmininką būdavo raktai spintų, kuriose buvo laikomi svarbūs dokumentai. Policininkas atjodavo raktų paimti, o tėtė jam sakydavo: „Kai bus išrinktas Seimas, aš jo pirmininkui raktus tuojau gražinsiu. Dabar, kai nėra nei Seimo, nei jo pirmininko, neturiu kam raktų atiduoti.“ Policininkas išjodavo įpykęs,

Prezidentas Aleksandras Stulginskis

A. Stulginskaitė-Juozevičienė

paraudęs ir be raktų. O aš labai bijodavau, kad tėtės neareštuotų. Tik paaugus supratau, kad tai buvo politinis žaidimas su naujai išrinkta tautininkų valdžia.

Taip pat atsimenu: kartais girdėdavau tėtę, užsidariusį savo kambaryje, garsiai, kartais piktai, net kumščiu stalą padaužant, kalbantį. Man būdavo labai neramu, klausdavau mamos, ant ko tėtė taip pyksta. O mama sakydavo, kad tėtė ant nieko nepyksta, tik ruošia kalbą, kurią pasakys studentams per jų šventę.

Vytauto Didžiojo universiteto ir Dotonuvos žemės ūkio akademijos studentai ateitininkai dažnai kviesdavo tėtę į savo korporacijų šventes. Jis pas studentus mielai važiuodavo ir jiems kalbą pasakodavo. Kalboms labai rimtai ruošdavosi. Tuometinė Lietuvos valdžia ateitininkų neglostė. Tėtė labai sielėjosi dėl moksleivių ateitininkų sąjungos uždarymo, taip pat dėl kai kurių iškilnesnių ateitininkų veikėjų pasodinimo į kalėjimus. Todėl jo kalbos studentams dažniausiai būdavo politinio pobūdžio, jose netrūkdavo karčių žodžių tuometinei valdžiai.

Žiemą gyvenimas Jokūbave būdavo labai ramus. Tais laikais žiemos

**Dabar Lietuvoje yra trys
Aleksandro Stulginskio vardu
pavadintos mokyklos**

Lietuvoje buvo ilgos, sniego daug. Namas būdavo apsnigtas ligi langų. Vaikščiodavom siaurais, per sniegą prakastais takeliais. Sniegas pradėdavo tirpti tik kovo mėnesį. Žmonės sakydavo, kad per Šv. Kazimierą, kovo ketvirtą, pradeda rogių vėžė krypti – sniegas tirpsta.

Užtai vasarą Jokūbave būdavo labai smagu. Paatostogauti atvažiuodavo tėtės draugai, mamos draugės, o vėliau – ir mano draugai. Su dviem mamos mokslo draugėmis, kurios kiekvieną vasarą atvažiuodavo, eidavom grybauti, į Minijos upę maudytis. Su mumis visada eidavo mūsų du dideli, labai protingi ir draugiški šunys: Dogas ir Džimis.

Labai malonus svečias būdavo arkivyskupas Mečislovas Reinys, tėtės draugas iš jaunų dienų. Rytai abudu eidavo į bažnyčia, kuri buvo arti mūsų namų. Arkivyskupas, tada dar vyskupas, aukodavo Mišias, o tėtė būdavo jo klapčiukas.

Smagios ir linksmos būdavo rugiapjūtės pabaigtuvės. Darbininkai, pabaigę pjauti rugius, dainuodami rugiapjūtės pabaigtuvių dainas, grįždavo iš laukų nešdami mums ir mūsų svečiams, jei jų tada būdavo, iš rugių varpų nupintus ir gėlėmis papuoštus vainikus. Mano vainikas būdavo pats gražiausias, rūtomis papuoštas. Po to visi vaišindavosi, dainuodavo, linksmindavosi iki paryčių.

Pati smagiausia vasaros šventė buvo Šv. Ona, liepos 26-toji, mamos vardienės. Dauguma tėvų draugų tuo metu vasarodavo Palangoje, o Palanga – tik 20 kilometrų nuo Jokūbavo. Tėvų draugai pasisamdydavo keleivinį autobusą ir Šv. Onos rytą su šeimom, su vaikais atvažiuodavo į Jokūbavą. Namuose šventei būdavo labai ruošiamasi: verdama, kepama, švarinama, blizginamos grindys, visi takai ir takeliai smėliu išbarstomi. Tarnaitės iš pakalnučių lapų pindavo vainikus, jais papuošdavo duris ir valgomąjį kambario lubas. Vainikai būdavo kabinami naktį, prieš Šv. Oną. Mamai tai turėdavo būti staigmena, bet kad merginoms būtų daugiau laiko vainikams sukabinti, ji tą vakarą eidavo anksti miegoti.

Tarp atvažiavusių svečių būdavo labai iškilų, įdomių žmonių. Kartais tarp atvažiavusiųjų būdavo Maironis, kun. Mykolas Vaitkus, Šalkauskiai. Visada atvažiuodavo Raulinaičiai su savo dviem berniukais, Klimai su Eglute, Dulskiai su mano geriausiom draugėm

Stulginskių šeimyna (apie 1923 m. prezidentūroje Kaune): Ona Matulaitytė-Stulginskienė, Aldona Stulginskaitė, Aleksandras Stulginskis

Aldute ir Danute ir jų išdykusių broliuku Romučiu. Taip pat atvažiuodavo mūsų kaimynai, ateidavo klebonėlis. Ilgus metus Jokūbave klebonu buvo kun. Juozas Kojelis, neseniai Lietuvoje mirusio Juozo Kojelio dėdė ir mano didelis draugas. Pailsėję ir pasivaišinę, svečiai dainuodami eidavo laukų keliukais pasivaikščioti. Advokatas Romas Dulskis eidamams atbulas diriguodavo, o visi kiti dainuodavo. Dainuodavome ir mes vaikai. Atsimenu, kartą dainuodami „Lietuva Brangi“ pamatėme arti mūsų stovintį Maironį, per jo veidą riedėjo ašaros. Pasidarė nesmagu, nutilome, spēliojome, kodėl Maironis verkė. Po daug metų, skaitydama prelado Urbono knygą, radau, kad Maironis visada verkdamo girdėdamas dainuojamas jo eiles. Vakare po smagios, visus metus neužmirštamios Šv. Onos svečiai atsisveikindavo, sakydami: iki kitos Šv. Onos. Ir išvažiuodavo atgal į Palangą.

Atėjo 1940-tieji metai, birželio 15-toji. Buvau Kaune, mačiau, kaip Laisvės alėja šliaužė pilki sovietų tankai, juose sėdėjo pilki, dulkėti sovietų kariai. Mačiau vieną kitą tamsiaplaukę merginą, metančią po tankais gėles.

1940 metais gyvenimas Jokūbave, kaip ir visoje Lietuvoje, pradėjo eiti nežinios kryptimi. Iš Kauno parvažiavusi į Jokūbavą, radau mūsų name gyvenančius sovietų karius. Tėvai išsikraustė į mažąjį namą, kuriame buvo dviejų kambarių butas. Vasarą ir rudenį atvažiuodavo kai kas iš okupantų valdžios pareigūnų siūlydami tėtėi vienokias ar

kitokias pareigas jų valdžioje, siūlydami kolaboruoti. Buvo atvažiavęs net vidaus reikalų liaudies komisaras Aleksandras Guzevičius. Jis siūlė tėtėi būti LTSR atstovu Amerikoje. Atrodo, kad lietuviai komunistai būdami valdžioje galvojo, kad jų valdžia bus žmonėms patrauklesnė, jei su jais dirbs ir buvęs prezidentas.

Kartais tėtė pagalvodavo, gal vertėtų pasitraukti į Vokietiją, o tą padaryti būtų buvę lengva, nes gyvenom arti Vokietijos sienos. Tačiau nutarė nesitraukti. O kai iš nusavintos žemės grąžino 30 hektarų, atrodė, lyg ir užtikrinimas, kad bus galima gyventi Lietuvoje.

1941 metų birželio 13 dienos vakare vaikščiojau su draugėmis Kauno gatvėmis ir stebėjau, kodėl tiek daug sunkvežimių šalutinėse gatvelėse ir kiemuose. Naktį pažadino sunkvežimių burzgimas. Anksti ryte į mano kambarį atėjo ponis Lastienė, pas kurią studijuodama gyvenau, ir verkdama pasakė: „Žmonės veža“. Prieš valandą buvo išvežtas jos brolis studentas Juozas Sirutis. Aš tuojau skambinau tėvams, galvodama gal veža Kaune, o provincijoje pradės vežti vėliau. Iš Jokūbavo pašto centrinės pasakė: „Tėvus jau išvežė.“

Buvo kalbama, kad traukiniai iš Žemaitijos kitą dieną sustos Kauno geležinkelio stotyje. Mano mamai dažnai galvą skaudėdavo, padėdavo aspirinas. Prisipirkau aspirino ir Kauno stotyje, pralindusi pro sovietų karius, bėgiojau tarp vagonų, galvodama gal pamatysiu tėvus arba jie mane pamatys. Bet nei jie mane pamatė, nei aš juos pamačiau. Už kelių dienų

viena geraširdė moteris atnešė man laišką, kurį tėvai parašė Naujojoje Vilnioje ir išmetė pro vagono langą. Laiškas buvo rašytas mamos. Ji rašė: „Mudu su tėte išvažiuojame nežinoma kryptimi, bet tu nesirūpink, mes nežūsime, žmonės visur gyvena.“ Nežinodama mano likimo, rašė nurodydama, kaip toliau man gyventi, jeigu likau Lietuvoje. Laiško pabaigoje abudu mane bučiuoja ir laimina, liepdami baigti mokslą, būti doru žmogumi, visur ir visada atsiminti, kad esu katalikė ir lietuvė.

Naujojoje Vilnioje tėvus atskyrė. Tėtę nuvežė į Krasnojarską, į lagerį, o mamą – į Komiją. Būnant lageryje, chirurgas, taip pat kalinys, padarė tėtei skrandžio operaciją, buvo kraujuojanti žaizda. Operaciją darė tik su vietine anestezija. Pasakodamas apie operaciją tėtė sakė, nors ir baisiai skaudėjo, jis nė karto nesudejavo. Draugai kaliniai po operacijos atnešė jam sušalusios žalios mėšos gabalą. Jis su peiliuku mėšą skuto, ją čiulpė ir taip maitinosi, kol sustiprėjo.

Iš lagerio tėtė buvo išvežtas į Vladimiro kalėjimą, čia kalėjo 10 metų, iki Stalino mirties. Mama, gyvendama tremtyje, pergyveno sunkų smegenų insultą, bet išliko gyva, nors su palaužta sveikata. Išleistas iš Vladimiro kalėjimo, tėtė nuvažiavo į Komiją ir po 13 metų susitiko su mama. Aš pirmą kartą iš tėvų gavau žinią 1947 metais gyvendama Vokietijoje. Buvau gavusi apytikrą mamos adresą per Amerikos Raudonąjį Kryžių. Parašiau jai trumpą laiškutį. Po kiek laiko atėjo jos irgi labai trumpas laiškelis. Ji rašė, kad tėtė ir ji gyvi, bet gyvena atskirai. Dar būnant Lietuvoje, 1942 metais buvo paplitę žinios, kad Stulginskis Sibire žuvo. Buvo už jo sielą laikomos Mišios.

1956 metais prieš pat Kalėdas grįžo mano tėvai į Lietuvą. Buvo laimingi, kad vėl savoje žemėje, bet prasidėjo tremtinių vargai: kur gyventi, iš ko gyventi, kaip gyventi. Dauguma žmonių bijojo grįžusiems iš Sibiro padėti, nenorėdami užsitraukti valdžios nemalonę. Vis dėlto buvo ir gerų žmonių. Viena neturtinga šeima Vilijampolėje užleido savo bute

mažą kambarėlį. Daug širdies mano tėvams parodė Juozas Starkus, mano lotynų kalbos mokytojas gimnazijoje, ir jo šeima. Tėtei buvo 70 metų, kai grįžo iš Sibiro, bet pasisekė gauti paprasto darbininko darbą Vytėnuose, netoli Kauno, sodininkystėje. Po kiek laiko jį pakėlė į mokslinius bendradarbius, tada jis versdavo iš įvairių kalbų straipsnius apie daržovių auginimą.

Iš algos, vėliau iš pensijos, kuri buvo tik 7 rubliai, pragyventi buvo neįmanoma. Prezidentas (LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumo pirmininkas – red. p.) Paleckis atsiuntė porą savo žmonių, kurie siūlė tėtei už labai gerą honorarą parašyti atsiminimus apie prezidentą Smetoną ir tautininkų režimą. Žinoma, iš neigiamos pusės. „Ir žinot, – vėliau tėtė pasakojo, – aš juos iš savo buto išvijau.“ Tėvai pragyveno daugiausia iš mano siuntinių.

Mama mirė 1962 metais, būdama 68-erių. Laiškuose rašydavo, kad labai nenorėjo, labai bijojo numirti Sibire ir būti ten palaidota, o Lietuvoje mirtis neatrodė baisi, tik vis tikėjosi prieš mirtį pamatyti mane, mano vaikus. Tėtė mamos mirtį ir po to vienatvę labai sunkiai išgyveno. Prašė, kad aš dažniau laiškus rašyčiau. Po kelerių metų, susitaupęs iš siuntinių pinigų, nusipirko 2-jų kambarių butelį Kaune, Žaliakalnyje, naujai pastatytame kooperatyviniame name. Buteliu labai džiaugėsis, bet pagyveno jame tik dvejus metus. Laiką leisdavo kai ką rašydamas, skaitydamas daugiausia lenkiškus laikraščius, sakydavo – juose daugiau tiesos negu lietuviškuose. Vaikščiodavo po knygynus, antikvariatus, ieškodamas gerų lietuviškų knygų, o suradęs, siūsdavo anūkams į Ameriką. Labai rūpinosi, kad anūakai daug skaitytų, gerai mokytųsi, augtų lietuviškoje aplinkoje. Laiškuose rašydavo, kad sveikata neblogo, kad protas blaivus. Tik paskutiniame laiške, rašytam rugsėjo 21 dieną, 1969 metais, pasiskundė: „Kažko lyg krūtinę spaudžia, kažko lyg oro trūksta.“ Kitą dieną gavo širdies infarktą ir tą pačią dieną mirė. Jam buvo 84 metai. Valentinas Gustainis, buvęs

Paminklas Aleksandriui Stulginskiui istorinės prezidentūros Kaune kiemelyje

„Lietuvos aidą“ redaktorius, prie kapo kalbą pasakė ir laiške rašė, kad prezidento Stulginskio laidotuvės buvo ypač gražios. Palaidotas buvo pagal visas katalikiškas ir lietuviškas laidojimo tradicijas. Laidotuvėmis pasirūpino minėta Starkų šeima ir mano pusseserė su dukra Onyte Žiugždiene. Abudu mano tėvai palaidoti Aukštosios Panemunės kapinėse. Kapą puošia labai kuklus paminklas, kurį tėtė pastatė, mirus mamai.

Aš bandžiau tėvus atsikviesti į Ameriką, daug kartų rašiau prašymus, kad juos išleistų pas mane. Atsakymai visada buvo neigiami. Tada sugalvojau pati tėtę aplankyti, mama jau buvo mirusi. Jis patarė nevažiuoti su grupe, kurios buvo organizuojamos komunistų, bet važiuoti vienai. 1965 metais, vasarą su Ramune išsirengėme į kelionę. Tuo metu, 1965 metais, nežinojau, ar kas nors vienas, be ekskursijos, buvo važiavęs į Lietuvą. Nebuvo iš kur apie kelionę gauti žinių. Vienintelis žinių šaltinis buvo „Inturisto“ kelionių biuras. Aš labai norėjau, kad senelis pamatytų savo tris anūkus. Kelionė buvo sunki, baisi, nemaloni, pilna nežinios. Nuskridus į Maskvą, reikėjo ten pernaktuoti ir tik kitą dieną skridom į Vilnių. Lėktuvui leidžiantis Vilniaus oro uoste, pamačiau grupelę žmonių, tarp jų baltaplaukį senelį, 24 metus nematytą savo tėtę. Vizą gavom penkiom dienom, su sąlyga niekur iš Vilniaus neišvažiuoti. Vis dėlto vienai dienai, keisdamos taksius, išsprukome į Kauną, pamatėm tėtės varganą butelį, o jis mums ten net vaišes suruošė. Vakare

Vilniaus oro uoste pamačiau grupelę žmonių, tarp jų baltaplaukį senelį, 24 metus nematytą savo tėtę

laimingai grįžome į Vilnių.

Grįžtant namo, tėtė palydėjo mus į Maskvą. Buvo labai skaudu, kai neleido jam apsisistoti mūsų viešbutyje, turėjo nakvynės ieškotis kitur. Maskvoje prabuvome dvi dienas. Aplankėme įdomesnes Maskvos vietas, o abu vakarus visi trys ėjome į Didįjį teatrą. Vieną vakarą matėme operą „Karas ir taika“, antrą – baletą „Gisell“. Išėję iš teatro, stojom į eilę laukti taksi, parvažiuoti į viešbutį. Prie Ramunės priėjo jaunas rusiukas ir turbūt siūlėsi ją parvežti. Senelio radarai pakilo, jis piktai nužvelgė vaikina, kažką rusiškai jam pasakė, ir rusiukas tuojau pradingo, o mes toliau laukėme taksi. Atsisveikinant Maskvos oro uoste, pažadėjau už dvejų metų atvažiuoti su kita dukra.

Pildydama pažadą 1967 metais važiauvau į Lietuvą su Jūrate. Antroji kelionė nebuvo tokia baisi, buvau daug ko pasimokius iš pirmosios. Tėtė jau gyveno savo naujame bute ir mes gavome leidimą tris dienas pagyventi jo bute Kaune, su sąlyga niekur iš Kauno neišvažiuoti. Aš ten tris dienas labai maloniai praleidau su tėte, Jūratė išvažiuojo į savo tėvo tėviškę Kupiškį. Išvažiuodama iš Lietuvos pažadėjau tėtei už dvejų metų, 1969-aisiais, vėl atvažiuoti kartu su trečiuoju jo anūku – Jonu. Tačiau trečiai kelionei nebegavau vizos, o 1969-ųjų rudenį tėtė mirė.

Dabar Lietuvoje yra trys Aleksandro Stulginskio vardu pavadintos mokyklos. Jokūbave yra pagrindinė mokykla, o Kaune ir Kaltinėnuose, tėtės gimtinėje, – vidurinės mokyklos. Mokyklos bendradarbiauja, kartais suruošia bendras iškylas. Mokiniai save vadina „stulginskiečiais“. Mano ryšys su mokyklom, ypač su mano tėviškės Jokūbavo mokykla, yra labai šiltas. Pagal išgales aš jas remiu.

Pabaigai Kauno Aleksandro Stulginskio mokyklos 6-tos klasės mokinio Donato Šličiaus eilėraštas.

*Aleksandras Stulginskis buvo žymus.
Jis gimė vasarį per pūgas, speigus.
Tėvynę mylėjo labiau už kitus,
Daug nuveikė Lietuvai – turim litus.
Tremty nepalūžo – išliko narsus,
Nors šalo, kentėjo ne vienus metus.
Šalis šįmet mini jo 125- tuosius
gimimo metus,
Šis prezidentas mums idealas bus.*

SAŽININGAS PREZIDENTAS, SAŽININGAS ŪKININKAS

Juozas POLIKAITIS, JAV lietuvių bendruomenės tarybos pirmininkas

Pagal kalbą, pasakytą minint prezidento Aleksandro Stulginskio 126-ąsias gimimo metines Pasaulio lietuvių centre, Lemonte (JAV, Illinois) 2011 m. vasario 6 d.

„Lėtai Kauno katedros centriniu taku prie Didžiojo altoriaus artinasi susimąstęs, gana žvalus senelis. Atėjęs į presbiteriją, stabteli, pamažu atsisėda, ranka paliečia kaktą, susimąsto, kilsteli galvą. Akių žvilgsnis nukrypsta į Nukryžiuotąjį. Gal Nukryžiuotasis primena jam ir sovietinio okupanto nukryžiuotą Lietuvą, jos žmonių auką, kančią, tremties gulagus, nepalūžusią dvasią, tikėjimą jos prisikėlimu. Juk ir Kristus per Kryžių prisikėlė. Taigi Kryžius – garbingojo Prisikėlimo ženklas – susijęs su didžia viltimi. Tos vilties taip tada reikėjo...“ Tai Zigmo Tamakausko, Kauno miesto Švietimo tarybos nario ir istorijos mokytojo žodžiai. Jis rašė apie Lietuvoje mažai žinomą, tuo pačiu takeliu prie Didžiojo altoriaus žengiantį, susimąstęs žmogų, buvusį iškili Lietuvos Respublikos Prezidentą, vėliau penkioliką metų buvusį sovietinių lagerių belaisvį – Aleksandrą Stulginskį.

Kyla klausimas – ar mes jį pakankamai pažįstame, ar esame susipažinę su to meto Lietuva?

1885 m. vasario 5 d. Žemaitijoje, Kutalių kaime, Šilalės rajone, bežemių valsčių Marijonos ir Domininko Stulginskių šeimoje gimė sūnus Aleksandras. Jis buvo jauniausias dvylikos vaikų šeimoje. Tėvai susipažino tarnaudami darbininkais Kražių valsčiuje. Kumečiavo įvairiuose dvaruose. Galop jie išsinuomojo Kutalių kaime beveik 15 hektarų dydžio ūkelį. Šeimai didėjant ir darbo jėgai bręstant, Stulginskiai išsinuomojo 100 hektarų dydžio Pivininkų dvarą. Vaikams darbai buvo griežtai paskirstyti ir mažiausiajam Aleksandrui buvo pavestas lengviausias darbas – ganyti žąsis.

Nors tėvų jaunystėje buvo madinga šeimoje kalbėti lenkiškai, tačiau vaikai kalbėjo žemaitiškai, ir jų šeimoje lenkų kalba neįsigalėjo. Vaikai mokėsi skaityti

vienas iš kito. Aleksandras, eidamas septintus metus, jau skaitė namiškiams ir kaimynams lietuviškas knygytes. Netrukus tėvas atidavė Aleksandrą ir brolių Kazį Kaltinėnų „daraktorkai“, kuri nemokėjo rašyti. Daraktorka buvo caro laikų slaptųjų lietuviškų mokyklėlių mažo išsilavinimo mokytoja. Jos tikslas buvo išmokyti vaikus skaityti („slebiza-voti“) spausdintus tekstus.

Kaltinėnų valsčiuje buvo tik viena mokykla. Aleksandras, vienintelis iš šeimos, buvo leistas į šią mokyklą, kur buvo mokoma rusų kalba, nes tuo metu steigti lietuviškų mokyklų caro valdžia neleido. Mažas Aleksandras mokėsi labai gerai, dailiai rašė, puikiai sprendė aritmetikos uždavinius ir po trejų metų Kražiuose gerai išlaikė pradinės mokyklos egzaminus. Dėl finansinių sunkumų toliau tėvai neįstengė leisti mokytis. Aleksandrui einant penkioliktuosius metus, mirė motina. Šeimos padėtis pablogėjo.

Aleksandro laimei trys broliai ir sesuo jau gyveno Amerikoje ir dirbo pietinėje Illinois valstijos dalyje, Westville miestelio anglių kasyklose. Aleksandras paprašė brolių padėti baigti mokslą ir pažadėjo eiti į kunigus. BroLIAI atsuntė pinigų ir Aleksandras pradėjo mokytis Liepojos gimnazijoje.

Baigęs ketvirtą klasę, Aleksandras, kaip buvo pažadėjęs broliams, stojo į

J. Polikaitis

Žemaičių dvasinę seminariją Kaune, nors neįtamtam didesnio patraukimo. Ketveri metai seminarijoje prabėgo greitai, tačiau Aleksandras galutinį apsisprendimą – priimti kunigo šventimus ar likti pasauliečiu – vis atidėliojo. Kurso draugų dėka Aleksandras išvyko į Insbruką (Austrijoje) studijuoti teologijos-filosofijos fakultete Insbruko tėvų jėzuitų universitete.

Po metų užsienyje, grįžęs į Lietuvą, galop apsisprendė atsakyti dvasininko luomo. Aleksandras savo lemtingą apsisprendimą aiškino taip: „Kunigų Lietuvoje pakanka, o štai inteligentų, galinčių duoti didesnę naudą visuomenei, aiškiai stinga.“

Aleksandrą traukė ūkininkavimo darbai, noras būti arčiau žmonių. Todėl ryžosi tapti agronomu. Išvyko studijuoti agronomiją Halle-Wittenbergo universitete (Vokietijoje), Žemės ūkio institute.

Išmokęs vokiečių kalbą, puikių specialistų mokomas, Aleksandras siekė pagilinti gyvulininkystės žinias, manydamas, kad ši žemės ūkio šaka Lietuvoje gali būti svarbiausia. 1913 m. gerai baigęs Halės žemės ūkio institutą, Aleksandras grįžo į Lietuvą jau kaip diplomuotas agronomas. Tačiau lietuviams, ypač katalikams, nebuvo vietos gimtajame krašte. Jam siūlė vykti dirbti į Rusiją (Peterburgą). Stulginskis nenorėjo ten vykti, tik lemtingas susitikimas su Rusijos dūmos deputatu Martynu Yču jam padėjo to išvengti. Per Yčo protekciją Kauno gubernatorius paskyrė Aleksandrą Alytaus rajoniniu agronomu Trakų apskrityje. Stulginskis pasineria į savo profesijos darbus – agronomauja. Stulginskio, kaip agronomo, veiklą nutraukia karo veiksmai tarp Vokietijos ir Rusijos.

1915 m. rugsėjo mėnesį, vokiečiams užėmus Lietuvą, Aleksandras persikelia gyventi į Vilnių. Prasideda okupacinis režimas. Vokiečiai panaikina valsčių ir miestų savivaldybių vadovybes ir jų vietoje įsteigia karinę administraciją. Suvaržo visoje Lietuvoje susisiekimą ir bet kokią kitą veiklą. Buvo būtina organizuoti pagalbą ir šalpą pabėgėliams ir kitaip nukentėjusiems žmonėms, suvažiuavusiems į Vilnių. Vokiečiai nedraudė labdarystės, todėl Lietuvos komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti tęsė savo veiklą, į kurią įsitraukia ir Stulginskis.

1916 m. sausio mėnesį padeda

Du Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai – diplomatas, užsienio reikalų ministras Petras Klimas ir Prezidentas Aleksandras Stulginskis – apie 1968 metus Kaune

Nuotrauka iš asmeninio A. Stulginskaitės-Juozevičienės archyvo

veikti lietuvių Politikos komitetas, reaguojantis į vokiečių karinės valdžios konkrečius žingsnius. Komitetą sudarė vienuolika asmenų, tarp kurių buvo ir Aleksandras Stulginskis. 1916 m. kovo mėnesį. Vilniaus miesto vokiečiai viršininkas sumanė organizuoti gyventojų surašymą. Miesto civiliniame valdyme įsitvirtinę lenkai visai riboję lietuvių, baltarusių ir žydų atstovavimą tvarkant miesto reikalus. Visus katalikus užrašinėjo lenkais, nekreipdami dėmesio į jų tautybę. Komisija įteikia vokiečiui viršininkui pareiškimą, kuriame išryškina lenkų suktybes.

Tų pačių metų birželio 29 dieną lietuviai išeina į tarptautinės politikos vandenį. Dvylika Vilniaus lietuviškosios visuomenės veikėjų, vadovaujami Jono Basanavičiaus, tarp jų ir Aleksandras Stulginskis, pasiuntė memorandumą JAV prezidentui Woodrow Wilson. Memorandume teigė, kad Lietuva yra nepriklausoma valstybė, nepaisant to, kad buvo 120 metų Rusijos imperijos pavergta.

1917 metai Aleksandrui Stulginskiui buvo reikšmingi, nes 1905 metais įkurtoji Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga atnaujino savo veiklą kaip Lietuvos krikščionių demokratų partija. Jos centro komiteto pirmininku tampa Stulginskis. Jis redaguoja partijos savaitraštį „Tėvynės sargas“, tačiau už nepriklausomybės šūkio skelbimą Stulginskis buvo negailestingai cenzūruojamas.

Vilniaus lietuvių veikla pamažu tampa organizuotesnė. Tam iš dalies padeda ir nauja Vokietijos vyriausybės taktika, siekusi daugiau ar mažiau remtis vietiniais veikėjais, kuriant teritorijų aneksijos planus. Todėl vokiečiai nutaria leisti sudaryti Krašto Tarybą. Organizacinio komiteto posėdyje, kuris įvyko Vilniuje 1917 m. rugpjūčio 1–4 d., šešioliktoju nariu pasiūlomas Aleksandras Stulginskis. Už mažiau nei poros mėnesių sušaukia Vilniaus lietuvių konferenciją, kurioje suformuoja Tautos Tarybą (vėliau tapusią Valstybės Taryba). Renkant Tautos Tarybą, daugiausia balsų gauna dr. J. Basanavičius, o devintuoju išrenkamas A. Stulginskis.

1918 m. sausio mėnesį vyksta kartu su A. Smetona į Berlyną, lankosi Vokietijos vyriausybėje, rūpindamasis būsimo Nepriklausomybės Akto formuluote. Stulginskis iš vokiečių sužino, kad šie nesutinka. Sausio 14 dieną Stulginskis skatina vokiečius pripažinti Lietuvą ir perduoti valdžią į Lietuvos Tarybos rankas. Stulginskis buvo visų Tautos ir Valstybės Tarybų darbų sukuryje ir atkakliai gynė demokratinės Lietuvos interesus.

1918 m. vasario 16 d. Aleksandras Stulginskis padeda savo parašą po Nepriklausomybės Akto. Metų pabaigoje prasideda konkretus Lietuvos valstybės atkūrimo darbas.

Klostantis įvykiams, 1919 m. spalio

30 d. Valstybės Taryboje buvo priimtas Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymas. Po įvairių delsimų pagaliau prezidentas A. Smetona paskelbė, kad rinkimai į Steigiamąjį Seimą vyks 1920 m. balandžio 14–15 d.

Rinkimai sukėlė visuotinį krašto susidomėjimą. Rinkimuose dalyvavo daugiau kaip 90 procentų visų turinčių teisę balsuoti piliečių. Išrinkta 112 atstovų. Daugelis jų buvo jauni (24–30 metų amžiaus), tik 11 – daugiau negu 50 metų amžiaus. Socialinės kilmės požiūriu vyravo valstiečiai.

Steigiamojo Seimo rinkimus laimėjo Lietuvos krikščionių demokratų blokas, kuriam vadovavo Aleksandras Stulginskis. Pirmasis Steigiamojo Seimo susirinkimas įvyko 1920 m. gegužės 15 d. Po prezidento Antano Smetonos kalbos vyko Steigiamojo Seimo pirminko rinkimai. Išrenkamas Aleksandras Stulginskis. Savo prakalbos žodyje Stulginskis pasakė, kad „demokratinėje Lietuvoje neturės būt sūnų ir posūnių, Lietuva niekam nebus pamotė, mokslas turi būti prieinamas ne tik didžiūnų rūmams, bet ir kaimų bakūžėms“...

Steigiamasis Seimas priėmė Laičinąją Lietuvos valstybės konstituciją, kurioje buvo numatyta, kad Steigiamojo Seimo pirmininkas eina ir valstybės Prezidento pareigas. Tokiu būdu prezidentas Antanas Smetona perdavė prezidento pareigas Aleksandrui Stulginskiui. Stulginskis tapo pirmuoju konstituciniu Lietuvos Respublikos Prezidentu. Jam tuo metu buvo tik 35 metai. Iki šiol jauniausias iš visų Lietuvos prezidentų.

1920 m. Aleksandras Stulginskis vedė Ona Matulaitytę, su ja susilaukė dukros Aldonos.

Steigiamasis Seimas, pirmininkaujant Aleksandrui Stulginskiui, kuris kartu ėjo ir Respublikos Prezidento pareigas, dirbo beveik pustrėčių metų. Tai buvo nuostabiai darbingas laikotarpis.

Aleksandro Stulginskio vykdytos politikos sėkmę rodo ir tai, kad 1922 m. spalio mėnesį vykusiuose pirmojo Seimo rinkimuose daugiausia balsų vėl gavo Lietuvos krikščionių demokratų blokas.

Pagal jau patvirtintą Nuolatinę Lietuvos valstybės konstituciją 1922 m. gruodžio 21 d. absoliučia balsų dauguma Lietuvos Respublikos Prezidentu išrenkamas Aleksandras Stulginskis. Seime pozicija ir opozicija turėjo po lygiai

Prezidento Aleksandro Stulginskio paminklas Jokūbave (Kretingos r.)

balsų ir praktiškai negalėdavo nieko nuspręsti. Tai rodė politinių partijų ir jų vadovų nesubrendimą. Dažnai savo tuščias ambicijas kėlė aukščiau už valstybės interesus, ypač kada buvo sprendžiami Vilniaus ir Klaipėdos klausimai. Tad Respublikos Prezidentui Aleksandrui Stulginskiui neliko nieko kito kaip 1923 m. kovo 12 d. pirmąjį Lietuvos valstybės Seimą paleisti.

Rinkimai į antrąjį Seimą vyko 1923 m. gegužės 12–13 d. Ir šiuose rinkimuose daugiausiai vietų Seime laimėjo Krikščionių demokratų blokas. Tų metų birželio 19 d. Seimas Lietuvos Respublikos Prezidentu perrinko Aleksandrą Stulginskį. Jis šias pareigas ėjo iki 1926 metų birželio mėn. Įvairių politinių rietenų sukūryje pačiais sudėtingiausiais momentais lemiama sprendimą dažnai surasdavo Aleksandras Stulginskis.

1926 m. gegužės 8–10 d. vyko rinkimai į naująjį Seimą. Lietuvos Prezidentu Seimas išrenka Kazį Grinių. Perdavęs prezidento pareigas, Stulginskis grįžo į Seimo veiklą. Po 1926 m. perversmo, gruodžio 19 d. Stulginskis yra vėl išrenkamas Seimo pirmininku. Dalyvaujdamas Seimo darbe Stulginskis tikėjosi, kad vėl bus grįžtama prie demokratinį parlamentinių valdymo metodų. Tačiau Antanas Smetona ir jo šalininkai manė kitaip. 1927 m. balandžio 12 d. Seimas buvo paleistas, žadant paskelbti naujus rinkimus.

Paleidus Seimą, Aleksandras Stulginskis, pasiskolinęs pinigų, nusipirko Kretingos rajone, Jokūbave, apleistą durą ir išvyko ten ūkininkauti. Apie Stulginskio ūkininkavimą prel. Mykolas Krupavičius rašė: „Kiek kartų jį aplankydavau, tiek kartų jį rasdavau laukuose vienmarškinį, basą, paraitotomis kelnėmis ir rankovėmis prie tokių darbų, kokius darbymečiu dirba kiekvienas ūkininkas. Sąžiningas prezidentas pasidarė sąžiningu ūkininku.“

Beūkininkaujant 1940 m. vasarą Stulginskius užklupo raudonoji okupacija. Gyvendamas arti sienos, jis galėjo pasitraukti į Vokietiją, tačiau nepasitraukė, nes ir tuomet jis jautėsi atsarginiu Lietuvos laivo kapitonu. Pasirinko riziką likti su tauta. Ramiai gyveno dar beveik metus. 1941 m. birželio 8 d. ankstyvą rytą jis ir žmona Ona buvo areštuoti savo ūkyje Jokūbave Kretingos srities saugumiečių. Prezidentas atsidūrė Krasnojarsko krašto Rešiotų stotyje, o žmona Ona išvežta į Komių Respubliką. Jų dukterė, mums gerai pažįstama ir tokia pat kukli kaip tėvelis, dr. Aldona Stulginskaitė-Juozevičienė tuo metu studijavo Kaune ir nuo tremties išsigelbėjo. (...)

Praėjus penkiolikai metų nuo suėmimo, 1956 m. gruodį Aleksandrui Stulginskiui ir jo žmonai buvo leista grįžti į Lietuvą – Kauną. Grįžo Aleksandras Stulginskis iškankintas, bet nepalūžęs. Jis buvo toks pat kilnus ir laisvas. (...)

Prisiminkime keletą iš svarbesnių A. Stulginskio atliktų darbų: buvo išleisti visi pagrindiniai Lietuvos įstatymai, organizuoti mūsų tautinės kultūros židiniai, padėti ūkinio gyvenimo pagrindai. Per šešerius jo valdymo metus buvo įtvirtinta Lietuvos Nepriklausomybė, atgautas Klaipėdos kraštas, atkurta ekonomika, įvykdyta garsioji žemės reforma, įkurtas Lietuvos universitetas, pastatyta daug mokyklų, įvesta stipri valiuta litas, buvo priimta Lietuvos valstybės Konstitucija, Jungtinės Tautos pripažino Lietuvos valstybę, Lietuva vėl įtraukta į Vakarų valstybių gretas.

Aleksandras Stulginskis buvo ir liko agronomas, žmogus, pamilęs žemę, geriau už kitus matęs ir jautęs, ko reikia valstybingumui įtvirtinti. Kiekvienam lietuviui jo šviesi asmenybė turi būti sektinu, tėvynę mylinčio asmens pavyzdžiu ir kelrodžiu. ■

REAGANO FENOMENAS IR LIETUVA

Edita MIELDAŽĖ

Nuotrauka iš asmeninio V. Landsbergio archyvo

Prezidento R. Reagano ir atkurtos Lietuvos vadovo V. Landsbergio susitikimas JAV 1991 m.

REAGANAS: Gyvenime aš myliu tris dalykus: dramą, politiką ir sportą, bet nesu tikras dėl jų eiliškumo

R. REAGANO JAUNYSTĖ

Ronaldas Reaganas gimė prieš šimtą metų airio ir škotės šeimoje Iliojaus valstijoje JAV. Jaunystėje R. Reaganas itin domėjosi vaidyba ir sportu, todėl nieko nuostabaus, kad pirmosios jo pareigos buvo gelbėtojo. Vėliau, rašydamas atsiminimus, prezidentas su pasididžiavimu minėjo, kad išgelbėjo net 77 gyvybes! Baigęs Eurikos koledže ekonomiką, dvidešimtmetis R. Reaganas dirbo futbolo komentatoriumi ir pranešėju vienoje radijo stočių, tačiau jį vis traukė vaidyba. Netgi 1964 m. pradėjęs politinę karjerą R. Reaganas pabrėžė: „Gyvenime aš myliu tris dalykus: dramą, politiką ir sportą, bet nesu tikras dėl jų eiliškumo.“ Tad jaunas Ronaldas savo svajonę išpildė – dalyvaudamas peržiūrose, galiausiai pasirašė kelerių metų kontraktą su kino studija Warner Brothers ir debiutavo 1937 m. filme „Meilė tiesioginiame eteryje“. Per savo aktorius karjerą suvaidino daugiau nei 50-yje filmų, tačiau visuotinio pripažinimo jo vaidyba taip ir nesulaukė. Antrojo pasaulinio karo metais išitraukė į Kino aktorių gildijos veiklą, vėliau buvo kelis kartus jos prezidentu.

AKTORIAUS KELIAS Į POLITIKĄ

Polinę karjerą būsiamasis JAV

prezidentas pradėjo XX a. šeštojo dešimtmečio pradžioje prezidento D. Eizenhauerio, vėliau R. Niksono rikiimų kampanijose. Iš pradžių save laikęs demokratu, R. Reaganas vėliau prisipažino esąs respublikonas. Jo ideologinėse pažiūrose sumišo konservatyvumas su liberalumu, kaip ir vaidyba su politika. 1967 m. R. Reaganas buvo išrinktas Kalifornijos gubernatoriumi, tačiau nepasitenkino vietos valdžia ir per prezidentinę kampaniją 1976 m. metė iššūkį nuosaukesniam respublikonui Dž. Fordui. Nors šis bandymas baigėsi nesėkmingai abiem – Dž. Fordas turėjo atiduoti galutinę pergalę demokratui Dž. Karteriui – startas 1980-ųjų metų prezidentinei R. Reagano kampanijai buvo duotas.

REAGANO PREZIDENTAVIMAS

1980-aisiais rinkimų kampanija vyko tarp respublikono R. Reagano ir prezidento pareigas tuo metu ėjusio demokrato Dž. Karterio. Pastarajam rinkimai buvo nesėkmingi jau vien dėl to, kad savo prezidentavimo laikotarpiu jis nesugebėjo pažaboti ekonominės šalies suirutės. Tad persikėlęs į Baltuosius rūmus R. Reaganas susidūrė ne tik su streikais, bet ir su dideliu nedarbu bei infliacija. Įveikti šias problemas, kaip manė pats prezidentas,

galėjo padėti vadinamoji „reiganomika“ – mokesčių mažinimo strategija (iki 25 proc.), kuri turėjo padėti stimuliuoti JAV ekonomiką per padidėjusias įplaukas. Tačiau „reiganomika“ turėjo ir minusų – įplaukų trūkumas privertė JAV skolintis ir didinti šalies deficitą (vien nuo 1981 m. iki 1984 m. valstybės deficitas padidėjo atitinkamai nuo 25 mlrd. dolerių iki 111 mlrd. dolerių). Tad Reaganui beliko atsisakyti griežtos mokesčių mažinimo politikos ir padidinti įplaukas į deficitinį JAV biudžetą. Nieko nuostabaus, kad šis prezidento žingsnis buvo teigiamas JAV ekonominiam atsigavimui – sumažėjo ne tik nedarbas ir infliacija, bet ir padidėjo šalies BVP. „Reiganomika“ daugeliu atveju, nepaisant kritikos, pasiteisino.

SANTYKIAI SU SOVIETŲ SAJUNGA

Šaltojo karo metais tendencija mažinti konfrontaciją tarp oponuojančių JAV ir SSRS buvo įprasta iki tol, kol JAV prezidentu tapo R. Reaganas. Jis pasirinko priešingą taktiką SSRS atžvilgiu – jėga ir kariniais pajėgumais įveikti komunistinį bloką. Tam tikslui Reagano administracija sukūrė tarpkontinentinę balistinę raketą „Peacekeeper“, dislokavo vidutinio nuotolio raketas Vakarų Vokietijoje ir atgaivino kitų konvencinių ginklų programas. Šiais veiksmais per pirmąją kadenciją (1981–1985 m.) R. Reaganas parodė „vanagišką puolamąją“ JAV poziciją, kuri aiškiai atspindi jo pasakytoje kalboje Notre Dame universitete 1981 m. „Vakarai nesiruošia nei suvaldyti komunizmo, nei jo demaskuoti, nes Vakarai yra aukščiau už komunizmą. Mes jį išmesime iš galvos kaip liūdną ir keistą žmonijos istorijos puslapį, kuris jau yra baigiamas rašyti.“ Veiksmais „vanagiška puolamoji“ JAV pozicija buvo išreikšta 1983 m. pristatius Strateginės gynybos iniciatyvą (SGI), kitaip tariant, gynybinį skydą, kuris branduolinį karą turėjo padaryti neįmanomą. Nors ši iniciatyva oponentų buvo vertinama skeptiškai, SGI aiškiai rodė „žvaigždžių karų“ politiką, siekiant Vakarų saugumo garantų.

PRIEŠAS GALI BŪTI DRAUGAS

Per antrąją kadenciją (1985–1989 m.) R. Reagano užsienio politikos kursas SSRS – 1983 m. įvardytos kaip „blogio imperija“ – atžvilgiu sušvelnėjo, bet ne dėl to, kad prezidentas būtų pavargęs nuolat bauginti SSRS. Veikiau nauji vėjai papūtė į Sovietų Sąjungos politinę padangę, išrinkus reformatorių Michailą Gorbačiovą. Prezidentas R. Reaganas santykiams su M. Gorbačiovu pasirinko diplomatinę kalbą, siekdamas ne tik ginklų mažinimo, bet ir blogio imperijos žlugimo. Keturi susitikimai tarp R. Reagano ir M. Gorbačiovo Ženevoje, Reikjavike, Vašingtone ir Maskvoje davė rezultatų ne tik pasirašant branduolinių ginklų mažinimo sutartį, bet ir keičiant JAV bei SSRS santykius į pozityvesnius. Su šia mintimi sutiko ir garsios knygos „R. Reagano pasipriešinimas: Šaltojo karo pabaigos istorija“ autorius J. Mannas, pridurdamas, kad „pripažindamas Gorbačiovo svarbą, Reaganas sukūrė sąlygas, padėjusias baigti Šaltąjį karą“. Garsioji R. Reagano frazė, pasakyta 1987 m. prie Berlyno sienos Brandenburgo vartų, atspindėjo naują Vakarų ir SSRS santykių perspektyvą: „Generalini sekretoriau Gorbačiovai, jei Jūs siekiate taikos, jei siekiate Sovietų Sąjungos ir Rytų Europos gerovės, jei siekiate liberalizacijos, ateikite prie šių vartų! Pone Gorbačiovai, atidarykite šiuos vartus! Pone Gorbačiovai, nugriaukite šią sieną!“ 1989 m. Berlyno siena buvo nugriauta. 1991-aisiais Sovietų Sąjunga žlugo. R. Reagano tiek „vanagiška“, tiek diplomatinė politika paėmė viršų, nors R. Reaganas vėliau prisipažino, kad nežinojo, kada tai įvyks. Lietuva irgi laimėjo – patį svarbiausią turtą po 50 metų okupacijos – Nepriklausomybę!

R. REAGANO IŠSKIRTINUMAS IR PALIKIMAS LIETUVAI

Seimo nario dr. Manto Adomėno iniciatyva vasario 15 d. kino teatre „Paska“ buvo surengtas 40-ojo JAV prezidento R. Reagano 100-ųjų gimimo metinių minėjimas ir filmo apie jį peržiūra. Į šį renginį atvyko nemaža garbingų svečių – europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis, JAV ambasadorė Lietuvoje Anne E. Derse, prof. Raimundas Lopata, Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas Emanuelis Zingeris. Buvo dalijamasi mintimis apie R. Reagano tvirtą paramą

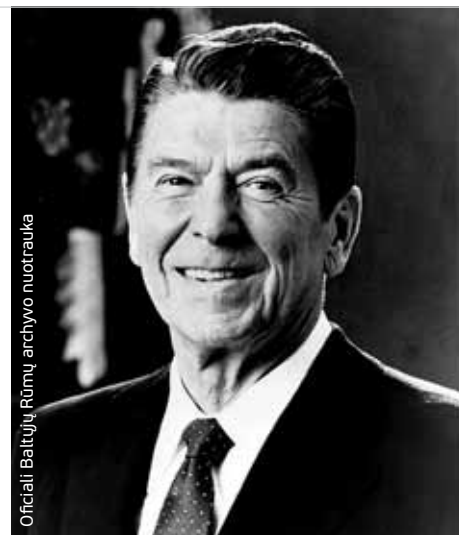
blogio imperijos okupuotoms šalims ir bebaimiams laisvės kovotojams.

JAV ambasadorė Anne E. Derse lietuviškai perskaitytame pranešime akcentavo: „Šiandien prisiminame žmogų, stipriai palaikiusį Lietuvą sovietinės okupacijos metu.“ Ambasadorė pabrėžė, kad JAV jau nuo pat 1940 m. nepripažino Lietuvos okupacijos, ir perfrazuodama R. Reagano posakį, kad „kiekviena karto mato toliau nei buvusioji, nes stovi ant ankstesnės kartos pečių“, teigė, jog R. Reaganas gyveno ant buvusios kartos pečių, nes atsisakė pripažinti sovietų valdžią Rytų Europoje ir siekė, kad sovietų okupacija būtų nutraukta. Anot Anne E. Derse, Šaltojo karo pabaiga reiškė naują pradžią Lietuvai.

Prof. R. Lopata savo pranešime pabrėžė, kad didi asmenybė yra didi todėl, kad sugeba atstovauti, kreipti ir vadovauti arba egzistuojančioms jėgoms ir procesams, arba jėgoms, kurioms padeda iškilti, drauge mesdama iššūkį valdančiosioms jėgoms. Anot profesoriaus, Reaganas šiame kontekste ne išimtis, tačiau jis išsiskiria iš kitų prezidentų savo užsienio ir vidaus politikoje taikyta valdžios ir galios suvokimo formule, kaip ir tuo, jog sugebėjo naujai atrasti Ameriką ir pakeisti pasaulio istorijos kryptį.

Europarlamentaras prof. V. Landsbergis, kalbėdamas apie R. Reaganą, išskėlė šio JAV prezidento vaidmenį „Lietuvos laisvės byloje“ ne todėl, kad amerikiečiui būtų išskirtinai rūpėjusi Lietuva, bet todėl, kad R. Reaganui rūpėjo principiniai dalykai, jo asmeninė ideologija, kuria jis tikėjo. Pasak europarlamentaro, R. Reagano ideologijoje yra aiškiai suvokiamos antinomijos – laisvė ir nelaisvė, gėris ir blogis. V. Landsbergis teigė esant paralelių tarp R. Reagano ir popiežiaus Jono Pauliaus II, nes abu jie atliko „istorijos, apvaizdos, lemties uždavinius“.

Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas E. Zingeris, šiemet apdovanotas R. Reagano medaliu, pabrėžė, kad „toje kovoje, kai diktatūros sako, jog ekonomika yra pirmoje vietoje, o vertybės turėtų būti šalia ar visai neturėtų būti, visgi laimi vertybinis pasaulis“. Cituodamas artimą R. Reagano bendražygį Dž. Šulcą (1985 m.), Seimo narys sakė: „Pasaulio demokratinės jėgos vertos palaikymo. Palikti jas likimo valiai būtų gėdinga išdavystė. Išduotume ne vien drąsius vyrus ir moteris, bet ir aukščiausius mūsų idealus.“ ■

R. Reaganas

FAKTAI APIE R. REAGANĄ:

- 40-asis JAV prezidentas (1981–1989 m.).
- Suvaicino daugiau nei 50 filmų.
- Išgarsėjo „reiganomika“ ir „žvaigždžių karų“ koncepcija.
- 1981 m. į R. Reaganą buvo pasikėsinta (peršautas plautis).
- 1983 m. Reaganas SSRS pavadino „blogio imperija“.
- Rėmė antikomunistinius judėjimus
- 2004 m. mirė nuo Alzheimerio ligos.

REAGANAS:
Generalini sekretoriau Gorbačiovai, jei Jūs siekiate taikos, jei siekiate Sovietų Sąjungos ir Rytų Europos gerovės, jei siekiate liberalizacijos, ateikite prie šių vartų! Pone Gorbačiovai, atidarykite šiuos vartus! Pone Gorbačiovai, nugriaukite šią sieną!

LAIŠKAS MALDAI...

Martyna ŽILIONYTĖ

Sušukai: „Tik nepamiršk tvirtai užvert paskui save durų!“ Tos senos medinės durys. Ir kaip jų vyriai neišsiklibina – taip tvirtai laikosi savo gyvenimo trajektorijos? Kad ir kaip stipriai Tu ir aš tas pačias duris trunkėme, bet nė karto nebuvo pametę raktų nuo jų... Tarsi bijodami, kad jos liks užsitrenkusios, nebeįsileidžiančios vidun nė vieno mūsų širdžių dūžio.

Išsiskyrėm, atsisveikinę šaltais durų trenksmais. Žiema baigiasi, o mūsų jausmai ledėja toliau. Kartais Dangūs Tave išgirsta. Jie dovanoja Tau tavo troškimus – mažas smulkmenėles, pasaldinančias kasdienybės kartėlį. O ypač dabar, artėjant pavasariui, viskas atrodo nykiau ir taip baisiai nepakeliamai, kad, regis, visos dienos darosi kaip ilgi nesibaigiantys pirmadienio rytai, kai imi jau laukti penktadienio vakaro.

Nekenčiu pirmadienių, bet šįkart nuotaiką praskaidrino pašto dėžutė, skęstanti laiškuose. Juose kiekvienas iš mūsų paliekame dalelę savęs. Savęs kitiems... Toje šūsnyje radau dalelę Tavęs – gavau laišką. Keista, bet tikėjaisi to iš Tavęs. Šiandien per savo kasdieninius rūpesčius aš pamiršau Tave. Pamiršau, kad taip nežmoniškai laukiau Tavęs

mane aplankant. Kad tik Tu žinotum, kokia aš buvau laiminga jį gavus, nors ir baimė kaustė judesius. Aš būčiau nesu- pykus, jei Tu būtum atsiuntęs tik tuščią popieriaus lapą, nepalietą rankos lažo. Bandyčiau įskaityti Tavo mintis. Kartais baltas popieriaus lapas pasako daugiau nei murzini rašaluoti žodžiai.

Nujaučiau kažką negerą. Bijojau atplėšti voką... Ėmiau niūniuoti mūsų mėgstamiausią dainą. Nerimastingai sekiau akimis Tavo rašytais šešėliais – raidės, kableliai, daugtaškiai – sulig kiekvienu žodžiu vis mažiau Tavęs likdavo. Baigusi skaityti atsidusau: „Viskas. Tu mane paskutinį kartą aplankei: žodžiais, mintimis, šypsena, tuo šildančiu meš- kišku apkabinimu laiško pabaigoje...“ Dabar Tu nepasiekiamai toli. Toliau nei akys mato, nei širdis jaučia. Bėgda- ma horizontais, nepavyčiau Tavęs. Tu ten, kur užmiegant Angelai dainuoja lopšines – žodžius, kurių neištarė mana širdis. Dabar man belieka tik mintimis maldoje Tau rašyti laišką.

Tavo Mana – Maldoje mes amžinai kartu...

Martynos Žilionytės nuotrauka

Kęstutis D. RIMKEVIČIUS

PER LAUKĄ, PER PIEVĄ IR UPE

In memoriam Justinui Marcinkevičiui

Dar volungė nešaukė šimet,
Dar žemė sukaustyta speigo.
Išaušta diena amžinybės
Kažkur už sustojusio laiko.

Ir ošia šilai ir liepynai,
Medus nudegina lūpas.
Brendi vis brendi per žolynus
Į tėviškės rytmečio rūką.

Nemokėjai, kad medis tylėtų,
Kad ko nors neištartų laukai...
Gula sniegas šiandien iš lėto
Ant akių ir nusvyra vokai.

Kužda sniegės... ir kuždasi pievoj
Žolė milijonais balsų.
Išeini į tėviškę vienas,
Nemokėjai, kad būtų tamsu...

Ir mirties nemokėjai, sakeisi,
Nes gražiai, taip gražiai žodžiai supo...
Netikėjom ir mes, kad išeisi
Per lauką, per pievą ir upę.

Iš meilės, gerumo užaugę
Eilėraščiai kelią rodo.
Ar girdit – volungė šaukia:
Lietuva! Pirmąjį žodį.

2011 02 16

Martynos Žilionytės nuotrauka

KUR VISKAS MATUOJAMA ZEBU

Rasa BAŠKIENĖ

Apie Madagaskarą dažnas tautietis žino tik tiek, kad tai sala kažkur prie rytinių Afrikos krantų. Kai kas yra girdėjęs apie Kazio Pakšto, garsaus tarpukario geografo ir keliautojo, ketinimus ten įkurti lietuvių koloniją. Apie tai dramaturgas Marius Ivaškevičius yra sukūręs pjesę „Madagaskaras“. Taigi, ši sala įdomi lietuviams, tad nereikia stebėtis, jog, susiklosčius palankioms aplinkybėms, keliauti mėgstantys jauni žmonės – ekonomistė **Aušra VITKUTĖ**, aktorė **Monika ALSEIKAITĖ** ir dar keletas pasiryžusių keliautojų – ilgai nesvarstę nusprendė nukakti į šią egzotišką salą. Kelionės pretekstu tapo noras aplankyti draugą, neseniai įsikūrusį Madagaskare. Kelionės organizavimą palengvino tai, kad tarp keliautojų buvo vienos iš Lietuvos kelionių agentūrų darbuotoja, kuri galutinius kelionės planus ir maršrutus sudėliojo susisiekusi su kelionių agentūra Madagaskare. Tiesioginių skrydžių į Madagaskarą nėra, tad teko vykti per Frankfurtą ir Paryžių. Skrydis iš Paryžiaus į Antananarivą (Taną) truko beveik tryliką valandų. Merginos mielai sutiko papasakoti apie

savo kelionę „Apžvalgos“ skaitytojams, pasidalyti įspūdžiais iš egzotiškos šalies, kurioje viskas matuojama... karvėmis, bet apie tai vėliau.

PAŽINTIS SU SOSTINE

Atvykėlius Madagaskaras sutiko malonia šiluma. Kažkur toli liko lietuviška šlapdriba, nemalonūs vėjai ir apledėję šaligatviai. Čia buvo vasara... Oras puikus, 25 laipsniai šilumos – nei per karšta, nei per šalta. Vykstant į salos pietus temperatūra kilo, o aukščiausia ji buvo piečiausiame taške – Anakao. Ten plieskė net 40 laipsnių karštis. Šiaip vasarą Madagaskare siaučia liūtys, daug kelių yra visiškai neišvažiuojami – ypač salos šiaurėje, kur uždaryti visi nacionaliniai parkai, tad teko keliauti į pietus ir prie rytinės pakrantės.

Keliautojus Antananarivoje pasitiko kelionių agentūros pasamdytas vietinis vairuotojas, vėliau tapęs gidu ir vertėju, – be galo draugiškas ir kalbus. Jis puikiai nardė milijoninio miesto gatvėmis, kurių dažnai ir gatvėmis nepavadinsi – keliukai, kalniukai, kiemai... Mieste, pilname mašinų, visi važiuoja „džiugiai pypsėdami“ ir signalizuodami vieni kitiems. Teko matyti vieną

Atvykėlius Madagaskaras sutiko malonia šiluma. Kažkur toli liko lietuviška šlapdriba

šviesoforą, bet ir tasai neveikė... Gativėse verda gyvenimas, prekyba, pilna bruzdesio, spalvų, tačiau akį rėžė lūšnos iš molio ir faneros. Neturtas keliautojus stebino tik iš pradžių. Vėliau, grįžus iš pietų Madagaskaro, sostinė atrodė visai solidžiai.

Labai nustebino „tvarka“ muziejuose: eksponatus turistams leidžiama imti į rankas, galima ir karalienės soste pasėdėti, nusifotografuoti. O vaikinai net ir karą galėjo pažaisti su šautuvais iš Vaterlo mūšio. Užtat išeinant teko duoti arbatpinigių abiem muziejaus gidams, nors už jų paslaugas jau buvo sumokėta perkant bilietus. Pasak mūsų ▶

Prie ryžių laukų. (Iš kairės) Andrius, Aušra, Ramūnas, Monika, Rasa

Mokiniai sostinėje, pasibaigus pamokoms

Nuotraukos iš keliautojų asmeninių archyvų

Poilsis Anakao kurorte

kalbintų merginų, Madagaskare, kaip ir daug kur Pietuose, tiesiog privalu derėtis kiekviename žingsnyje, kitaip tavęs paprasčiausiai niekas negerbs.

VANDUO, ELEKTRA IR TINKLELIS NUO MOSKITŲ

Atvažiuavę lietuviai apsigyveno gana tvarkingame europinio lygio viešbutyje. Praleidę dvi dienas sostinėje ir jos apylinkėse, keliautojai išvyko į salos pietus. Viešbučiai (dažnai tai būdavo bungalų tipo namukai šiaudiniais stogais) rūpinosi vairuotojas, o keliautojams buvo svarbiausia, kad namukuose būtų elektra, vanduo ir tinkleliai nuo moskitų, nes liūčių sezonu suaktyvėja maliariniai uodai, o, kaip žinia, nuo maliarijos skiepijimo nėra. Viešbučių kainos įvairios. Svyruoja nuo 10 litų iki 100 eurų žmogui. Ne sezono metu sostinėje galima gauti tvarkingą dvivietį kambarį trijų žvaigždučių viešbutyje už 65 litus. Važiuojant į pietus, viešbučių kainos nesiskirdavo, nors kartais būdavo ir didesnės, tam įtakos turėjo tai, ar viešbutis įsikūręs prie lankomiausių Madagaskaro objektų – nacionalinių parkų.

VIETOS GYVENTOJAI

Malagasiai, Madagaskaro gyventojai, kalba malagasijų ir prancūzų kalbomis (sala iki 1960 m. buvo Prancūzijos kolonija). Linksmi, smalsūs, neįkyrūs, pasižymintys geriausiai Afrikos ir Indonezijos tautų bruožais, jie šiltai bendrauja su užsieniečiais, kurių čia nebūna daug, ir labai mėgsta fotografuotis

bei nusifotografavus stebėti save fotoaparato ekranėlyje.

Vietiniai gyventojai keliauninkus sutikdavo labai šiltai, šypsodavosi, juokdavosi: „O, žiūrėkit, baltieji, vaza!“ Iš malagasijų kalbos išvertus, vaza reiškia baltasis, užsenietis... Lietuviai jiems buvo įdomūs. Sykį sustoję pirkti arbūzų, keliautojai buvo pakviesti apsilankyti dviejų kvadratinių metrų molinėje trobelėje, pajuodusioje nuo dūmų (kamino paprasčiausiai nebuvo), grindys – tik smėlis ir net nesuplotas žvyras...

„Labiausiai įsiminė vaikai, – pasakoja Monika. Pavyzdžiui, Egipte jie būna įkyrūs, išnaudoja savo skurdą, rodo, kokie yra išalkę. O čia,

Monika ir Aušra Ranomafanos nacionaliniame parke

Madagaskare, jie labiau drovūs, pirmiausia pasižiūri į mamą ir tėtį, ar gali prieiti, gavę saldainį – padėkoja, šypsosi, pamojuoja, o kai jiems pamojuoji atgal – apsidžiaugia.“

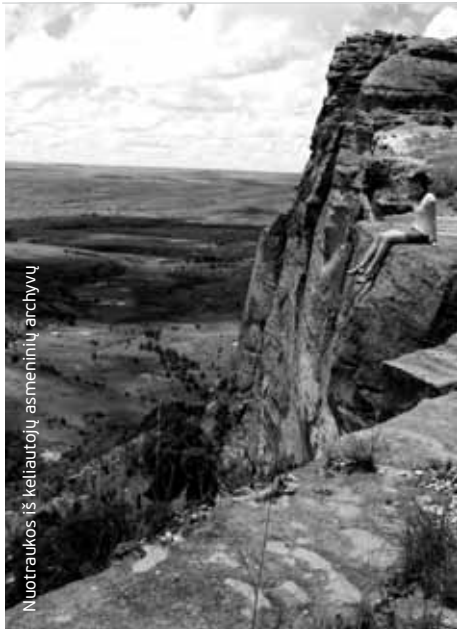
Aušra prisiminė susitikimą su prancūze, kuri jau 5 metus gyvena Tanoje ir net nemano grįžti į tėvynę. Ten jai trūksta tokio šilto bendravimo, koks yra čia. Iš tiesų keliautojams kartais atrodydavo, jog Madagaskare nebūtina mokėti kalbos – tereikia nusišypsoti.

GYVENIMO BŪDAS PAGAL MADAGASKARIEČIUS

Mažesniuose miesteliuose gyvenimas vyksta tiesiog gatvėje. Svarbiausias užsiėmimas – prekyba, prekiaujama

Sostinės turguje

Nuotraukos iš keliautojų asmeninių archyvų

Ant uolų

viskuo: dėvėtomis padangomis, anglmis, prieskoniais, šluotomis, šienų, eukaliptų medumi, rūbais, ryžiais, mėsa, sukabintomis ant kablių dešromis, žuvimi, vaisiais; aplink skraido daugybė musių, baisus karštis, bet visi patenkinti perka ir parduoda. Visur pilna prekystalių, specialiuose turgeliuose ar pakelėse prekiaujama nuostabiais rankų darbo daiktais: drožinėtomis dėžutėmis, polisandro sėklų karoliais, daugybė siuvinėtų, pintų iš vytelių dirbinių.

Turgus Madagaskare yra nepamainoma susitikimų vieta. Jame vyksta ne tik prekyba, bet netgi ieškoma žmonų. Turguje nusižiūrėjus merginą, galima eiti pas jos tėvą ir pirštis, o nuotakos norai ar nenorai dažniausiai nebūna

Isalo nacionaliniame parke

svarbūs. Tėvą labiausiai domina jauniko už dukrą siūlomų zebu (zebu – kuprota karvė, auginama Madagaskare) skaičius. Taip vyksta vedybų sandoriai.

Madagaskare viskas matuojama zebu. Vietiniai gyventojai pinigų mieliau investuoja į zebu nei patiki juos bankui. Didesnių namelių irgi niekas neskuba statyti, bet perka zebu. Zebu madagaskariečiui yra didžiausias turtas.

Kitas madagaskariečių auginamas turtas – ryžiai. Vyras turi išdirbti žemę,

padaryti vagas, sutvirtinti jų kraštus. Beje, žemę suminkštinti padeda zebu: karvės išleidžiamos į lauką ir tol varinėjamos ratais, kol žemė tampa minkšta. Sodinimo darbus atlieka moterys. O derlių kartą per metus nuima visi kartu šeimomis.

Madagaskare vaikai mokosi dvylika metų. Yra privačios ir valstybinės (krikščioniškos) mokyklos. Yra ir universitetas. Kad gautum bakalauro diplomą, reikia studijuoti 3 metus,

Keliautojams kartais atrodydavo, jog Madagaskare nebūtina mokėti kalbos – tereikia nusišypsoti

Madagaskaro vietos gyventojų kaimelyje

Madagaskaras – šypsėnų šalis

Madagaskaro rytinė pakrantė, Mahavelonos kurortas

magistro studijos – metai. Mokslas nemokamas, bet reikia pirkti knygas ir visas kitas reikalingas priemones. Visi mokiniai dėvi mėlynas uniformas – chalatus, gražiai mėlynuojančius, vaikams grįžtant būriais iš mokyklos.

Malagasiai išpažįsta krikščionybę, tačiau yra išlaikę ir savo senąjį tikėjimą. Gentyse gerbiami žyniai. Laidotuvių papročiai visiškai nekrikščioniški: paprastai teiraujama žynio, kur geriausia palaidoti velionį. Šiam nurodžius vietą, daromos tombos (neaukšti, gal pusantrą metro aukščio namukai, sudėti iš akmenų ar plytų). Mirusio žmogaus kūnas džiovinamas 2–3 metus, kol

visiškai išdžiūna. Mumija suvyniojama į šilko maršką ir tik tuomet vyksta oficialios laidotuvės, į kurias pakviečiami viso kaimo gyventojai, pjaunamas zebu ir visi linksmi atsisveikina su velioniu, kurio palaikai sudedami į šeimos tombą. Šių laidojimo namelių yra visur – ir kalnuose, ir prie ryžių laukų. Kai kurios gentys ištapa tombas paveikslais, vaizduojančiais tai, ką veikė palaidotas žmogus, kokios buvo jo svajonės, ko jis siekė.

MADAGASKARO LINKSMYBĖS

Karaokė Madagaskare, bent jau taip teigė keliautojus lydėjęs gidas,

Vasarą Madagaskare siaučia liūtys, daug kelių yra visiškai neišvažiuojami – ypač salos šiaurėje, tad teko keliauti į pietus ir prie rytinės pakrantės

labai populiaru, bet lietuviams nepasisekė rasti nė vienos veikiančios karaokė. Vietinis jaunimas mėgsta linksmą, lyg ir Lotynų Amerikos, lyg ir indoneziečių muziką, lankosi klubuose. Populiarūs gėrimai – alus ir romas su vanile, kokosu, citrina, ananasu, ličiais. Girtų neteko matyti, nors gidas sakęs, kad jie dažniausiai vaikšto su lazdomis, kad galėtų pasiremti.

VIRTUVĖ IR VALGYMO YPATUMAI

Lietuviams Madagaskaro virtuvė pasirodė labai paprasta – nedaug druskos, pipirų, priesonių. Populiariausias prieskonis – kalendra. Mėsa gaminama

Tombos - mirusiųjų namai

Tradicioniai pusryčiai

Lemūrai Isalo nacionaliniame parke

arba su ryžiais, arba su daržovėmis. Daugiausia patiekalai gaminami iš zebu mėsos. Ji ruošiama įvairiausiais būdais. Mėgstama vištiena su kokosu ir ryžiais, taip pat kiauliena ir žuvis.

Madagaskare gausu vaisių: ananasų, kriaušių, slyvų, vynuogių, papajų, ličių, įvairių mango, bananų rūšių. Keliautojai negalėjo atsimėgauti jų puikiu skoniu ir mažomis kainomis: galėjai nusipirkti bananų, mokėdamas po 40 ar 60 centus už kilogramą, o už litą – du maišus mangų. Merginos prisiminė, kad kaip tik tuo metu buvo nuimamas ananasų derlius, jie labai sultingi, saldūs, tokių Lietuvoje neparagausi, tad šie vaisiai keliautojus lydėjo visą kelionę.

Mūsų kalbintoms keliautojoms labai patiko tradiciniai malagasių pusryčiai – skoniu priminę mielinis blynus, nors pagaminti jie iš ryžių, miltų ir vandens. Pietaudavo lietuviai vietiniuose pakelės restoranėliuose, o vakariene dažniausiai būdavo viešbutyje. Beje, maistas viešbutyje būdavo prastesnis negu vietinėse kavinėse, o kainos – europietiškos, tad keliautojai mėgdavo pasiieškoti kokios nors kavinukės, kur juos šiltai ir maloniai aptarnaudavo.

GAMTA

Madagaskaro gamta be galo įspūdinga: kalnai, miškai, kriokliai, savanos, ryžių laukai. Turistai lankosi didžiuliuose nacionaliniuose parkuose, kurie labai skirtingi. Pasak merginų,

parkai stebino įvairiausiais maršrutais: vieną dieną gali keliauti virš kanjonų, o kitą būti jau kanjono viduje, kur upė ir akmenys. Aplink daugybė paukščių: kolibrių, papūgėlių, kanarėlių, žuvėdrų raudonomis ilgomis uodegomis – jų būna tik Madagaskare ir dar keliose salose. Skraido didžiuliai drugeliai, ropinėja įspūdingi delno dydžio vorai, iguanos, gekai, cikados, medvarlės, chameleonai.

Madagaskaras garsus lemūrais, tačiau keliautojams reikėdavo gerokai pasibastyti, kol rasdavo kelis lemūrus, besikabarojančius medžių šakomis. Iš arti juos teko stebėti specialiai turistams įrengtoje Lemūrų saloje, kurią juosia specialiai iškastas kanalas. Čia lemūrai pripratę prie turistų, net gali užšokti ant pečių ir užkandžiauti bananais tiesiog iš lankytojų rankų.

PATARIMAI KITIEMS KELIAUTOJAMS

„Svarbiausia – nebijoti vykti!“ – sako Monika. Žinia, saulė Madagaskare labai kaitri, reikia dėvėti galvos apdangalus, teptis apsauginiais kremais. Taip pat pravertis ir žibintuvėlis, kuriu patogu pasišviesti vakare grįžtant namo, nes naktys ten gana tamsios. Merginos patartų vykti sezono metu, kad būtų įmanoma aplankyti daugiau nacionalinių parkų. Taip pat kelionei pasirinkti ilgesnį nei dviejų savaičių terminą, nes tai šalis, kuriai reikia laiko, kad pamatytum visą jos kontrastuojantį grožį. ■

Nuotraukos iš keliautojų asmeninių archyvų

Šimtakojis – dažnai matomas įvairiuose Madagaskaro nacionaliniuose parkuose

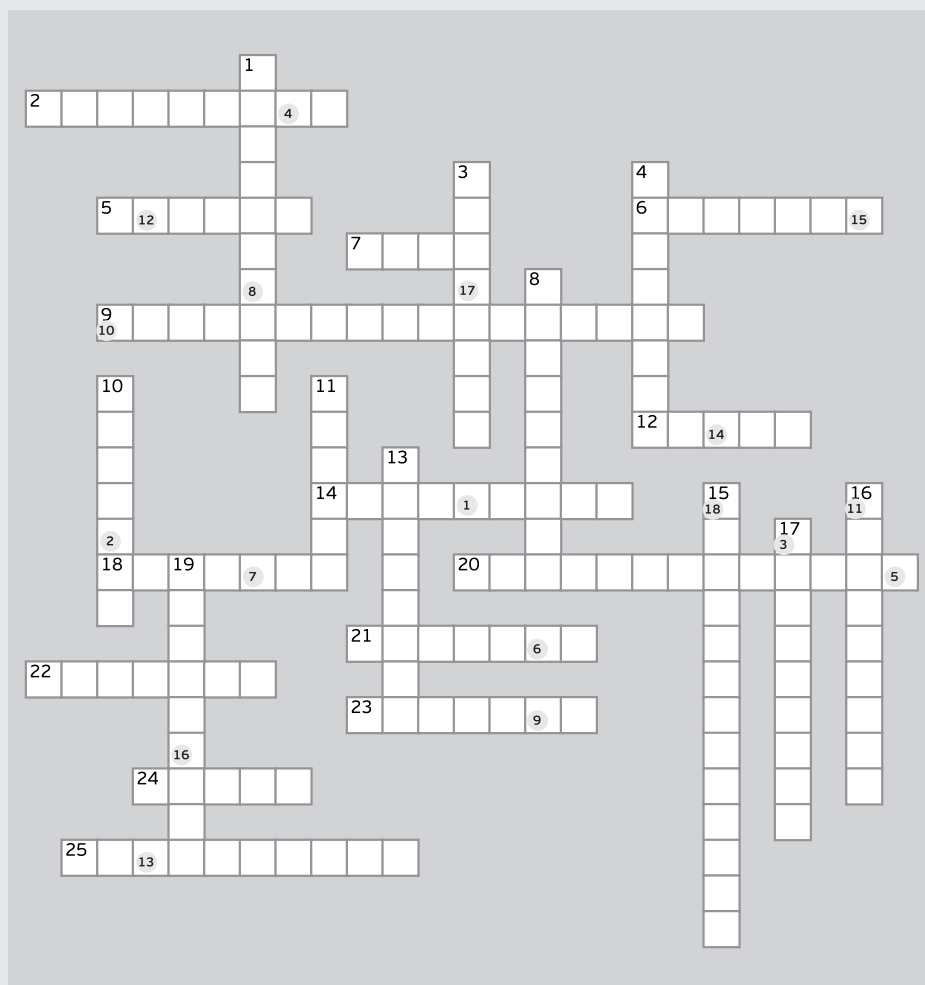

Viena iš mažiausių lemūrų rūšių Lemūrų saloje

**Lemūrus teko
stebėti specialiai
turistams
įrengtoje
Lemūrų saloje**

LAIMĖK KELIONĘ Į EUROPOS PARLAMENTĄ*

HORIZONTALIAI:

2. Miestelis, kurio pagrindinė mokykla pavadinta Aleksandro Stulginskio vardu.
5. Kiek procentų mandatų savivaldos rinkimuose gavo nepartiniai kandidatai?
6. Valstybė, kurioje vyksta vadinamoji „akmenų“ (dar vadinama „Facebook'o“) revoliucija.
7. Kuprota karvė, auginama Madagaskare.
9. Vienas iš uždavinių reformuojant Lietuvos dujų ūkį – dujų rinkos ...
12. Progresuojantis vertingų tikslų įgyvendinimas.
14. Viena iš Kroatijos problemų derybose dėl narystės ES.
18. Vieta Kaune, kurioje sovietmečiu buvo paslėpta Laisvės skulptūra.
20. Madagaskaro sostinė.
21. Skulptorius, sukūręs Laisvės skulptūrą.
22. Gimnazija Prienuose, kurioje mokėsi Justinas Marcinkevičius.
23. Vienas iš AB „Lietuvos dujos“ akcinių.
24. Miestelis JAV, kurio vėjo jėgainių parkas 2010 pripažintas didžiausiu pasaulyje.
25. Madagaskaro gyventojai.

VERTIKALIAI:

1. Kokią profesija A. Stulginskis išmainingė į agronomo?
3. Jaunuolis, kuriam susideginus priešais Vyriausybės pastatą prasidėjo neramumai Tunise.
4. JAV prezidentas, buvęs reikšmingas Lietuvai, atgaunant Nepiklausomybę.
8. Kiek procentų viso Europos suvartojamo naftos kiekio teikia Alžyras?
10. Žaliava, iš kurios elektros energiją išgauna Stoneman elektrinė JAV.
11. Naudojamas efektyviai, atneša sėkmę kiekvienam darbu ar tikslui.
13. Būsima 28-oji ES narė.
15. Po šiųmečių savivaldos rinkimų, anot A. Ramonaitės, įvyko partinės sistemos
16. Kalėjimas Rusijoje, kuriame 10 metų kalėjo A. Stulginskis.
17. Valstybė, kurioje, pasak oficialios propagandos, iš 2010 m. pasaulyje pradėjusių veikti hidroelektrinių atidaryta didžiausioji.
19. „Totoriškojo nacionalizmo močiutė“.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16	17	18

Raktinis žodžių junginys

Vardas Pavardė

Telefonas, el. paštas

* Daugumą atsakymų rasite šio „Apžvalgos“ numerio puslapiuose. Išsprendę kryžiažodį, raides iš pažymėtų kryžiažodžio langelių įrašykite į raktinių žodžių junginio langelius, esančius po kryžiažodžiu. Pagal punktyrinę liniją iškirpkite raktinius žodžius – kryžiažodžio atsakymą – ir prirašę reikiamus kontaktinius duomenis siųskite adresu: „Apžvalga“, Teatro g. 8-17 A, Vilnius, LT-03107. Kiekvieną mėnesį 5 mūsų skaitytojai, teisingai išsprendę kryžiažodį ir atsiuntę jo atsakymą nurodytu adresu, laimės mėnesio prizus. Kartą per pusmetį visi, teisingai išsprendę ir atsiuntę bent vieną kryžiažodį (žinoma, išsprendus kuo daugiau kryžiažodžių – šansai laimėti didėja!), varžysis dėl didžiojo prizo – pažintinės kelionės į Europos Parlamentą (3 didžiojo prizo laimėtojai bus nustatyti burtų keliu).

Sausio mėn. kryžiažodžio atsakymas – „Laisvės liepsna“.
Mėnesio prizus laimėjo Virginija iš Pakruojo, Stasys iš Kėdainių, Birutė iš Joniškio, Laima ir Ingrida iš Vilniaus

